

nr. Jaan rist
Wiljandi
Jakobsoni 47

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 3

Märts 1937

III aasta

SISU:

- V. Altoa:** Eesti kirjanduse ja grammatika õpetamise piirid ja ülesanded.
- A. Kurvits:** Tööjuhatus, töövihik ja õpik.
- H. Oengo:** Tallinna Tehnikainstituut.
- J. Port:** Koolimajade ümbruse kaunistamisest.
- A. Kask:** Muljeid ja tähelepanekuid gümnaasiumi õpilaste võistluskirjanditest.
- J. Madisson:** Eestikeelne ajalooline kirjandus 1936. a.
- A. Vinkel:** Eesti majanduselu arenemise suund ja väljavaated.
- A. Pärl:** „Looduse“ Lasteraamatu II sari.
- M. Morats:** Kirjandust usuõpetajaile.
Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Väärtuslikku ja populaarteaduslikku kirjandust koolidele ja kogudele:

A. Parts:

Läbi Aasia südame.

Sven Hedini elulugu reisides. 153 lk., rohkesti pilte. Hind 2 krooni. Teoses käsitletud Sven Hedini kuulsate reiside kirjelduse aluseks on võetud Hedini enda kirjutatud rohked noorsoo- ja rahvaraamatud, millistest mõned on suurrahvaste juures elanud läbi 25—30 trükki.

Prof. dr. Ed. Tennmann:

Ekstaas ja müstika. Hind Kr. 4.—

Prof. E. Tennmann'i teaduslik-populaarteaduslik teos on huvitavamaid raamatuid meie populaarteadusliku kirjanduse alal ja käsitleb ning analüüsib ekstaasi ja müstika olemust harukordse huvipakkuvusega.

Joh. Niggol:

Matkapilte Kamtsčatkast. Hind Kr. 1.75.

Teose autor jutustab oma isiklikest tähelepanekuist nii Kamtsčatka looduse, rahva, selle eluviiside ja muude iseärasuste kohta, millised ta ammutas oma mitmeid aastaid kestnud reisil läbi selle maa südame.

Herman Löns:

Libahundid. Tõlkinud T. Kaarheit. Hind Kr. 2.50.

„Libahuntides“ annab H. Löns rabataguste talupoegade tasapinnast nähtuna läbilõikelise ülevaate Euroopa ajaloo ühest koledamast ja kurvemast ajajärgust, nn. Kolmekümne-aastasest sõjast, mis möllas Euroopa mandril kolme sajandi eest.

O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“.

Tartus, G. Adolphi 8. Tel. 2-66.

Uudisena ajaloo õppevahendite
alal ilmus K. K. Ü. Töökoolilt
trükist ajalookaart

Euroopa 1400. aastal

Hind riidele kleebitult 20 kr.

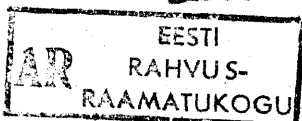
(Kaart sisaldab Ristisõjakäigud ja Euroopa ülevaate 1400. aastal).

K. K. Ü. Töökool

TALLINN,

Pärnu mnt. 17 Tel. 462-56.

Ar 937 P
Eesti

M

UUDISMUSTRID

KEVAD 1937

A/s. TEKLA

RIIDEKAUPLUSED:

Tallinn, Suur Karja 15,
Tallinn, Pärnu 6,
Haapsalu, Kuressaare,
Mustvee, Narva,
Petseri, Pärnu,
Rakvere, Valga,
Viljandi, Võru.

Lõpp hea — kõik hea!

Mõelge järele, kas Teidki ei rõõmustaks 65-aastaselt teade, et Teile kuulub väljamaksmisele suurem summa raha. — See tagaks Teile muretu äraelamise ning kindlustaks iseseisvuse kuni lõpuni.

Kindlasti igatiks tahab, et tema elu viimne vaatus lõpeks hästi!

Elukindlustamine on kindlaim viis saada tšekki oma eluõhtu kingiks — selleks ei tarvitsegi olla rikas. Seejuures Teie varajasema surma korral saavad selle Teie omaksed.

Elukindlustuse kohta annab Teile kõik vajalikud teated ja andmed EESTI LLOYD'i esindaja või peakontor.

**Kindlustus-
aktsiaselts**

EESTI LLOYD

Kodumaa vanemaid
ja suuremaid
kindlustusasutusi.

Töötab eesti kapitaliga ja eranditult eestlaste juhtimisel.

Peakontor Tallinnas, Pikk 11. Esindused üle maa.

EESTI KOO L

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 3 Tallinn, 20. märtsil 1937 III aasta

Eesti kirjanduse ja grammatika õpetamise ülesanded ja piirid.

Villem Altoa.

Kõneldes kirjanduse ja grammatika õpetamisest algkoolis peame silmas pidama, et nende kahe alaga ei haarata tervet emakeeleõpetust, nagu me võiksime vahest käsitleda, kui jutt on keskkoolist, sest algkooli ulatuses on neil mõisteil võrratult piiratum sisu kui keskkooli emakeeleõpetuses. Viimati nimetatud kooliastmel oleme harjunud emakeeleõpetust jagama kaheks — keele- ja kirjandusekursuseks, milledele liitub kõrvalalana veel suulise ja kirjaliku väljenduse ravi. Algkoolis saab kirjanduseõpetus kõneste tulla vaid lugemiseõpetuse alaosana ja grammatika nimetustki püüab algkool vältida. Kas nüüd tegemist on keeleõpetuse või grammatikaga, see on puhtterminoloogiline küsimus ja see kuidagi allpool järgnevat käsitlust ei piira. Kuid algkooli kirjanduseõpetust vaadeldes tuleb arvestada, et tegemist on õigupoolest kitsa küsimusega. Muide pole kerge täpselt kitsalt kirjanduseõpetust eraldada lugemiseõpetusest, sest tegeleb viimane ju domineerivalt kirjandusliku materjaliga. Ilmne liialdus oleks näit. I kl. salmikese lugemist nimetada kirjanduseõpetuseks, aga kui IV kl. õpilane „Kalevipoja“ sisu loeb, siis on see tund teatavais piires ka juba kirjandusetund. Järgnevas ülevaates on loobutudki kindlate vahede tõmbamisest, vaid peatatakse lugemiseõpetuse sisulise külje juures, eriti silmas pidades, nagu pealkirigi näitab, eesti kirjanduse osa selles.

Kui jagada lugemiseõpetuse ülesanded klasside kaupa, siis eraldame hõlpsasti terves algkoolikursuses kolm astet á 2 klassi. Esimesel kahel õppeaastal on esiplaanil puhttehnika omandamine. 3. ja 4. õppeaastal on laps jõudnud normaalselt seevõrra edasi, et talt võib nõuda arusaavat, ilmekat ja tehniliselt rahuldavat lugemist. Algkooli keskmisis klasses taotleme süvenemist loetava sissu, s. o. esiplaanile nihkub lugemise loogiline külg. Samm edasi on vanemate klasside lugemiseõpetus, mille peamiseks sihiks on suunata tulevase lugeja kirjanduse valikut ja ette valmistada teoste iseseisvale omandamisele. Selline lugemiseõpetuse ülesannete jaotus eri klasside vahel on muidugi teatavais piires meelevaldne ega haara seda kõigekülgsest, sest töö lugemise alal

ükaikuis klassides ei ole kuidagi järk-järguline pealeehitus, vaid tervet tööd läbi-
vad kogu ulatuses ühised printsiibid. Ülesannete jagamisega on tahetud vaid
näidata, et kirjanduse käsitus lugemisõpetuses nihkub järk-järgult huvi kes-
kuse algkooli keskmisis klassides ja kujuneb määravaks teguriks algkooli lõpp-
klassides. Järelikult omistagem allpool tähelepanu eeskätt vanemate klasside
lugemisõpetusele, ainult riivates varasemaid õppeaastaid.

Küsimusele, kas kirjanduse õpetusel üldse kohta on algkoolikursuses,
tuleb vastata pikemalt argumenteerimata jaatavalt. Seda juba sellepärast,
et valdavama osa kodanikkude ettevalmistus lugemiseks lõpebki algkooliga
ja nii peab algkool tahes-tahtmata vähemalt mingi eelkursuse kirjanduses pak-
kuma. Sellist ettevalmistust on silmas pidanud emakeele õppekavad juba
eesti kooli algupäevist alates. Kui pilgu tagasi heidame, siis meenub küll
kõigile, et eelmistes, kuni 1928. aastani kehtinud õppekavades vanemate klas-
side eesti keele kava lugemismaterjali osas oli puhtkirjanduslik. See oli süs-
temaatiline kirjandusloo kursus, gümnaasiumikursuse pisendatud väljaanne.
Imselt oli patustanud siin kavade koostaja lapsepärasure nõude vastu, sest
rahvaluule ja 19. s. kirjandus ei suutnud leidlikemagi õpetaja käsitusel paeluda
12- — 15- aastasi lapsi. Praegu kehtivad õppekavad on õnneks täiesti vabad
kirjandusloolisest pagasist. Selle vastu nõutakse just laste arengu kohaste
teoste ja palade käsitlemist. Kirjandusloolise printsiibi asendamine didakti-
liselt kaaluka lapsepärasurega (arengukohasusega) on kahtlemata suur samm
edasi. Et õppekavad sunduslikke teoseid ei nimeta, on jäänud suurel määral
lugemike autorite pedagoogiliste veendumuste ja takti küsimuseks, mida meie
lapsed algkoolis loevad. Ja kui jälgida vanemate klasside lugemikke, siis mär-
kame, et küll M. Kampmanni südamele on kõige lähemal seisnud kirjandusloo-
line printsiip algkooli emakeele õpetuses, sest tema lugemikkude seeria on
ainus, kus on püsima jäänud rudimendid kirjandusloolisest käsitusviisist.
Teiste autorite nagu Martinsoni ja Reimani lugemikut on küll puhtkirjandus-
likud, aga mitte kirjandusloolised. Et eespoolnimetatud autorite lugemikke
meie kooles valdavalt tarvitatakse, võime konstateerida, et algkooli vanemate
klasside lugemisõpetus meil praegusel ajal on korraldatud täielikult kirjanduse
õpetuse alusel. Kas siis õpetuses tugevamini on esindatud kirjandusloolised
(M. Kampmann), kirjandusesteetilised (Reiman) või sotsiaaleetilised (Mar-
tinson) elemendid, oleneb lugemiku autorist, aga veelgi enam õpetajast.

Materjali valikul jätab õppekava, nagu juba mainitud, õpetajaile kui ka
autoreile vabad käed. See on kahtlemata positiivne nähtus, sest sellega on väl-
ditud šablooni ning tardumust ja on virgutatud uue ja sobivama otsinguile.
Ses mõttes on algkooli õpetajaskond paremais tingimuses võrreldes keskkooliga,
sest viimase emakeele kavas on isegi üksikud luuletused ette nähtud. Siiski
päris lahtiseks algkooli õppekavad lugemismaterjali valikut ei jäta. Seletuskir-
jades on loeteldud rida autoreid, kellede luuletusi võiks käsitleda algkooli vane-
mais klassis, nimelt E. Enno, A. Haava, L. Koidula, Juhani Liiv, G. Suits,
M. Under, M. Veske ja H. Visnapuu. Aga see nimestik on jätud lahtiseks,
sest loetelu lõpeb lisandusega „ja teistelt“. Pole põhjust etteheiteiks, et luule-
tusi pole nimetatud ja autoritegi nimekirj pole suletud. Võidakse ju vältida
igäüht neist autoreist ja leida sobivamad. Või kui mõne siingi loeteldud kir-
janiku luuletus, mis millegi poolest pole sobiv, peaks klassis käsitlusele tulema,
ei ole seda kuidagi kohustanud õppekavad. Ja sellepärast näemegi varieeru-
vat luuletuste valikut nii lugemikes kui ka klassitöös. Ei ole märgata olnud
midagi kindlasti negatiivset. Et ühtedes koolides eelistatakse mõnd autorit

või et mõne lugemiku autori tehtud valik raskepärane kipub olema — need pahed ei ole õnneks suured. Võiks vahest ette tuua, et meil ei ole kujunenud omakooli ligi 20-aastaselt kestusel teatavat kindlat üldist luuletuste raudvara, mida kõik tunneksid, nagu meie vene koolis käinud vanem põlv vahest praegugi mäletab katkendeid ühiseist luuletusist.

Selline üldtuntud luuletuste tagavara oleks ju omaette väärtus, aga selle omandamisega pole ruttu. Kunagi kujuneb see kindlasti. Aga praegu oleks aeg selleks liiga varanegi. Meie parimad tänapäeva luuletajad ei ole senini kuigi palju loonud lapse eale sobivat, nii peaksime lisa otsima meie klassikast ja ärgem tehkem seda juba laste huvides : viies nad liiga vara mineviku kirjanduse juurde, võime kergesti hävitada huvi selle vastu ka hilisemaks ajaks, kui noorukiks kasvanud lapsel juba peaks vastuvõtu eeldusi olema ka kirjandusloolises perspektiivis nauditavate teoste vastu.

Eespool öelduga ei ole tahetud kuidagi väita, nagu ei pakuks meie mineviku-kirjanikud midagi algkoolile. Sellised autorid nagu Koidula või Juhan Liiv jäävad alati meie algkoolide lugemisvarasse. Kuid meie silmad on praegu paratamatult sihitud tulevikku, sest vastuvaidlematu tõik on, et meie ei oma käesoleval ajal piisavat lastekohast luuletuste repertuaari. Peame leppima, et lugemikes leidub ja tundides käsitleme palju sellist, mida „siiski võib ka algkooli võtta“. Kõrvutagem meie algkooli lugemikkude luuletusi keskkooli vanemais klassis käsitletavatega ja kui palju leiame neis ühiseid. Gümnaasiumi viimase klassi õpilased loevad „Noori seppi“ ja „Kerko-kella“, sedasama teevad ka algkooli mudilased. Suitsu „Äike“ ei ole tundmatu algkoolis mõnikord ka 3.—4. klassis, aga gümnaasiumi lõppklassis võib selle luuletuse omandamine üle jõu käivakski osutada. Aastat neli tagasi andis õpetaja ühes gümnaasiumi lõppklassis, kus õppisid eranditult täiskasvanud, kirjutada luuletusest kirjaliku analüüsi. Tulemused osutusid täiesti rahuldavaiks vaid 3 õpilasel 45-st. Teiste puhul tuli õpetajal konstateerida, et õpilased polnud mõistnud luuletust. Tehkem kas või sellest konkreetsest näitest järeldusi. Kas on sageli asetatud küsimust, kas algkooli lapsed on „Äikest“ mõistnud? Või mõnd teist luuletust. Kas söandaksid vastata õpetajad jaatavalt? Kuid siin pole alust ega tahtmist kellegi süüdistamiseks. Nentigem vaid : meie algkooli luuletuste vara käesoleval momendil vajab täiendamist. Meil puudub vahepealne noorsooluule. On häid lastelaule, näit. Ennolt ja Orolt, kuid need vastaksid esimese kuni vahest neljanda klassi tasemele. Siis tuleb aga lünk, mida tuleb täita suurel määral laenudega ülalt. Halvim on olukord just algkooli lõppklassis. Niikuinii pole 12- — 15-aastane laps lüüriliselt häälestatud. Ta on realistlikum kui kunagi varemini või hiljemini. Ja kui talle pead pakkuma veel mittekohaseid luuletusi, siis pole pahatihti rõõmu sellest ei õpilasel ega õpetajal. Ei puudu ju sobivad luuletused täiesti, kuid püsima jääb tõsiasi, et niikaua meie algkooli kirjandusõpetuses luuletuste osa on ebarahuldavalt täidetud, kuni ei teki nii 13- — 17-aastastele määratud luuletusi.

Suur puudus on just eepilisest luulest. Varasemate autorite loomingust on Bergmanni „Ustav Ülo“ püsinud vananematu luuletusena. Kuid hilisemate autorite ballaadid, nagu Ridala ja Underi omad, pole jõukohased. Näit. viimase „Kotermann“ figureerib ju mitmes lugemikus, kuid on liiga raske sõnastuselt ja pealegi sisaldab vähetuntud mereterminoloogiat. Ka on aine suuremale osale lastest täiesti võõras. Tuleviku suhtes siiski ei tarvitse olla pessimistlik. Praegune positiivne, laiemaid elualu käsitlev suund kirjanduses töötab anda ka noorsoole sobivat luulet ja võib ennustada mõne aasta pärast tunduvalt suuremat

valikut kui tänini. Nimetaksin kirjanikest näiteks Sütistet, kelle looduselauludes leidub noorsoopäraselt ja tema „Noortes partisaanes“ on häid lõikeid, mis sobivad hästi ka algkoolile.

Kuidas on lugu proosaga? Kui õppekavade seletuskiri luuletuste autoreid ainult nimetab, siis proosa alal on, küll näitena, loeteldud rida teoseid. Nimelt E. Bornhöhe „Tasuja“; A. Haava „Koolist“; A. Kalda „Bernhard Riives“, „Üks kõikide eest“; A. Kitzbergi „Sauna Antsu oma hobune“, „Neetud talu“; L. Koidula „Säärane mulk“; Juh. Liivi „Peipsil“, „Muuldmäe Mats“ ja „Vari“; O. Lutsu „Kapsapea“; J. Mändmetsa „Katkiraiutud kaljas“, „Und“; E. Petersoni „Ühe härja elulugu“; A. H. Tammsaare „Tähtis päev“, „Mäetaguse vanad“, „Vanad ja noored“; Fr. Tuglase „Asuja“; E. Vilde „Kupja Kaarli adjastaadid“ ja katkendeid „Mahtra sõjast“. Peale selle lugemispalasid uemailt noorsoo-kirjanikelt J. Lattikult, J. Parijõelt või teistelt.

Nii on kavade koostaja selgesti vahet teinud pakutava kirjanduse kitsamas mõttes ja noorsookirjanduse vahel. Loeteldud teosed ei kujuta enesest mingit sunduslikku valimikku, aga teisel poolt pole midagi imestatavat, kui lugemike autorid on arvestanud seda nimestikku ja enamik loeteldud teoseist leidubki emakeeleõpikuis. Ei ole põhimõtteliselt alust puhtkirjanduse pakkumist algkoolilastele eitada. Kuid selle valikul ei saa kuidagi maksivad olla ainult esteetilised ja eetilised kaalutlused. Muidugi ei sobi kirjandusesteetiliselt väärtusetu teosed noortele lugemiseks, niisamuti hindame ka teoseis peituvaid kõlbelisi ideid väärtusliku kasvatusliku tegurina. Ometi tulevad laste lektüüri valikult juurde lisanõuded, mida täiskasvanud lugejate puhul arvestada ei tarvitse. Ja selles suhtes ei ole esitatud nimestik kaugeltki laitmatu. Toogem näiteid.

Selge on, et tahame kasvatada lapsist elujaatavaid, optimistlikke inimesi. Sellepärast pakumegi lugemismaterjaliks selliseid teoseid, mis vabad pessimismist. Ei ole õige kasvatada last headusele pahet demonstreerides. Selline menetelu võib jaatavaid tulemusi anda kriitiliselt mõtleva täiskasvanu juures; laps aga ei küüni ka õpetaja kaasabil nägema neid eetilisi seisukohti, mida autor tahab välja tõsta. Kui Kitzberg „Neetud talus“ ulaharitlasi lavale toob ja nende tühjust ja pahesid näitab, siis on selle tüki positiivselt kasvatav mõju lastele vägagi vaieldav. Pealegi on seal kujutatavad probleemid ja elu lastest nii kaugel, et see kuidagi neile ei suuda saada elamuseks. Niisamuti tuleb täiesti eitavalt suhtuda eetiliselt küll väärtuslikesse teostesse, kuid mille lõpplahendus on pessimistlik. Ei tohiks üldse sundida lapsi lugema teoseid, mis surmaga, isegi endamõrvaga lõpevad. Niisama sobimatud on teosed, kus tegelased vaimselt kokku varisevad ning mõistuse kaotavad. Ja ometi on selliseid pessimistlikke teoseid näitena toodud tööde hulgas mitu: Juh. Liivi „Varjus“ peksetakse peategelane nõrgameelseks. A. Kalda Bernhard Riives pääseb peksust ainult elu hinnaga. „Üks kõikide eest“ kujutab pidalitõbist, seega elusat surnut. „Katkiraiutud kaljases“ saab kuritegu karistuse — roimar lõpetab enesemõrvaga. „Ühe härja eluloos“ ei tapeta küll kedagi, see-eest näidatakse, kuidas eestlane taluperemees võib-olla veel viletsamini elab kui elajas. „Vanades ja noortes“ rassib end püüdlik talumees surnuks. Vilde Kupja -Kaarel sureb koha ja teenistuse otsimisel lumehange. Ja „Mahtra sõjas“ on peksmist juba massiliselt. On otse õudne mõelda, kui masendava pildi saab 13- — 14-aastane laps sellise valimiku põhjal elust ja oma rahva minevikust. Aga lisagem siia juurde veel sageli algkooli-lugemikes esinevad teosed: Kitzbergi „Libahunt“ ja Tuglase „Inimese vari“. Kõnelemata asjaolust, et kumbki neist teoseist ei vasta laste arenemistasemele, kriipsutagem alla seda suurt annust pessimismi, mida mõlemad sisaldavad.

„Libahunt“ näitab kuidas julget, vaba inimest halastamatult taga kiusatakse, et viimaks surma saada koduste püssikuulist ja et inimlikkust enam huntide kui inimeste juures leidus. Tuglase „Inimese vari“ on jubedamaid teoseid, mis üldse eesti keeles on kirjutatud. Selle tegelased ja miljöö ulatuvad õudsete viirastuste piiridesse ja otse rahuldusega nendid, et läbipaistmatuks jääb teose masendav probleem: ema ravib oma poja pähe selle mõrvarit. Järeleandmatult tuleb väita, et sellise masendava lugemisvaraga lapsi ei pea kasvatatama. Ainuke juhtum, mil surma kujutamine on mõeldav, on kangelassurm, nagu „Tasuja“ lõpus. Siin tasandab vägitegu norulise momendi. Ja kui eestlaste minevikus tõesti on olnud nii palju sünget vaevlemist ja orjade pekstmist, siis unustagem see pigemini või oodatagu selle pakkumisega noortele, kuni need on saanud üle õrnemast east, kus alaväärtusetunne vahest nii kergesti enam ei teki.

Meie minevikus on olnud kahtlemata ka heledaid hetki, olgu siis kaugemas minevikus, olgu kas või äsjastes vabadusvõitlustes. Ja milleks tutvustada lastele eesti talunikku, kes elab kui lõas härg või kes oma kodu loomisel end surnuks töötab. Eesti talude ajalood teavad aga ka hoopis teissugustest meestest kõnelda. Ja kui ilukirjanduses ei peaks olema midagi, mis eesti maa mehe tõusu näitab, siis jäetagu need teemad hoopis välja. Ärgu sugereeritagu lapsele juba maast madalast, et ta on orja järeltulija, kelle esivanemad on piinatud ja peksetud ja kellede elu polnud muud kui virelemine. Ka lugemisaine valikul püüdkem hoida noortest võimalikult kaua eemale kõik paheline ja sünge. Elus jõuavad nad sellega tutvuda küllaltki vara. Ei peaks põhjust olema ette heita selle nõude puhul, nagu soovitatakse lastele meie elust väära pildi andmist. Ei. Pole vaja illusioone luua, aga pole vaja ka elu varjupooltega tutvumisega rutata. Allakirjutanu on jälginud mitme rahva koolides tarvitataavaid lugemikke, kuid ei ole leidnud kusagil selliseid masendavaid lugusid lasteõpikuis kui meil. Nii et võiksimegi meiegi võtta oma laste lugemisvara revideerimisele.

Lugemismaterjali hindamisel peame lisaks arvestama ka õpilaste suhtelist noorenemist. Kui aastat 8 tagasi, millal õppekavad koostati, lõppklassis oli tugev protsent 15- — 16-aastasi õpilasi, siis nüüd moodustavad need tähtsusetu osa, ja sellepärast tuleb kohandada algkoolide lugemisvara 13- — 14-aastaste tasemele. See tähendaks aga noorsookirjanike esikohale asetamist ja alles teises järjekorras ilukirjanduse kitsamas mõttes kasutamist. Piirid polegi vahest täiesti selged: ilukirjanduses leidub alasid, mis hästi täidavad ka noorsookirjanduse nõudeid, näit. ajalooline romaan — viimaseil aastail nii hoogsalt arenev žanr. Sellelt alalt leidub kahtlemata ka noori haaravaid positiivseid teoseid — olgu tervikuna, olgu lühendatuna. On ju Walter Scott'i päevist tuntud tõik, et ajaloolised teosed on parimad vahendid patriootilise meelsuse kasvatamiseks. Ehk milleks otsida näiteid kaugemalt: millise suure ühiskondliku mõjuga on olnud „Tasuja“! Olgu siin mõõdamines märgitud, et kuigi mitmed metoodikud ei poolda kärbitud nn. kooliväljaandeid, siis algkoolis on need vältimatud. Vaja on kohandada teoste ulatust noortele lugejatele, kelle huvi ja tähelepanu vastupidavus täiskasvanute omast on vähemaulatuseline, teiseks vabastada teosed vahest lastele ebasündaist või tarbetuist kõrvalepisoodest. Nendime vaid kahetsusega, et meil heade kooliväljaannete seeriad puuduvad. Oleks suur samm edasi meie kooli kirjanduseõpetuses, kui suudaksime soetada kooliväljaandeid näit. kas või „Tõest ja õigusest“ või „Ümera jõest“. Need ei tuleks algkooli ulatuses kõnesse niivõrd klassi- kui vabalektüürina. Aga

ega viimanegi pole vähem tähtis. Kui suuresti avarduksid sellega kirjanduse õppimise võimalused algkoolis.

Halvim on lugu dramaatilise kirjanduse alal. Siin tuleb paratamatult nentida, et meil pole käesoleval ajal ühtki kunstiväärtuslikku draamat, mida võiks ilma agata võtta algkoolis selle liigiga tutvumiseks käsitlusse. Kunderi ja Koidula näidendid on liiga kauged, pole lastepärased ja oleviku draamatehnika kohaselt aegunud; Lutsu ühejärgulised on kas dramaatilise pingeta dialogiseeritud muinasjutud („Ülemiste vanake“, „Sootuluke“) või labased („Kapsapea“). Kitzbergi „Libahunti“ käsitellakse küll sageli kooles, kuid see pole mingi teos lastele. Masendava lahenduse ja lastele võõraste probleemide tõttu nagu armukadedus ja pärilikkus on selle teose käsitlemine algkooles otse lubamatu. Nii et elagem tuleviku lootustega.

Teinud linnulennulise inventuuri meie algkoolide tänapäeva lugemisvarast, asugem tegema järeldusi.

Algkool valmistab ette eesti raamatu kõige laiemat lugejaskonda. Seepärast peab algkooli emakeeleõpetus endale üheks ülesandeks seadma tulevase lugeja kasvatamise. Algkooli lõpetaja peab suuteline olema iseseisvalt lähemana ilukirjanduslikele teostele, tal peab olema omandatud harjumusi väärtusliku kirjanduse hindamiseks ja eelistamiseks. Seepärast pakutagu õpilastele nii klassi- kui vabalektüüris ainult kirjandusesteetiliselt väärtuslikku. Kuid kirjanduse õppimine ei saa olla ainult esteetilise meele ravimiseks, vaid see on usuõpetuse, ajaloo, kodanikuõpetuse jt. ainete kõrval tõhusamaid meelset kasvatamise vahendeid. Algkooli lõppklasside noor on jõudmas oma sisemise mina leidmise staadiumi, ja selles eas on kirjandusest ammutatud eeskujudel ja ideedel suur mõju noore kujunemisele. Nii pakutagu siis noorile tooteid, milledel noor lugeja võib omandada õilsaid ideid ja tõekspidamisi. Algkoolinoortele määratud kirjandus olgu vaba elu varjupoolte kujutamisest. Negatiivseid nähtusi käsitlevaid teoseid lugegu alles küpsemad noored, kellel on juba kujunemas kriitiline suhtumine loetusse ja kujutatud olustikku. Lugemismaterjal sisaldagu muu hulgas aineid meie rahva minevikust, aga see olgu valitud selline, mis rahvuslikku enesetunnet tõstab, ei milgi tingimusel masendavalt kurblooline. Kõnelemata kirjandusloolisest valikust ei pea lugemisaine olema puht-ilukirjanduslik. Loetavaid luuletusi, palu ja teoseid ei tule valida autori kirjandusliku kaalu järgi, vaid mingi toote kõlvuliste määratagu selle järgi, kui võrd ta on oma esteetiliste ja eetiliste väärtuste juures laste eale kohane. Sellest nõudest lähtudes asetame noorsookirjanduse võrreldes ilukirjandusega kitsamas mõttes esikohale. Ei ole oluline, kas üks või teine autor üldse on esindatud.

Algkooli kirjandusekursuse ülesandeks ei ole mitte pakkuda teatavat kvantumit eesti kirjandust, vaid ette valmistada tulevast kirjanduse lugejat. Mitte-eakohase kirjanduse käsitlemisega võime surmata lapses kirjandusliku huvi juba eos. Negatiivne on ka traagiliste teoste lugemisega üles piitsutada, eriti tütarlastes, liiga varast ülitundelisust. (Seda on ette tulnud näit. J. Liivi „Varju“ või Kitzbergi „Libahundi“ läbitöötamisel). Nii saavutatakse küll elamus, kuid see on ebasoovitav etteruttamine. Peame püüdma valida selliseid teoseid, mis kirjandusesteetiliselt oleksid küll väärtuslikud, kuid mis oma sisu ja probleemidega lapsi liiga vara ei kisuks välja nende lapse maailmast. Küsimusele, kas maksma panna mingi üldine sunduslik lugemisvara, tuleks vastata eitavalt. Eespool näidati, et meil laste lugemisvaras praegu on suuri lünki, teiselt poolt aga just viimased aastad on juurde toonud palju väärtuslikku. Jättes

lugemisvara lahtiseks völdime šablooni ning tardumust ja ühtlasi jätame akna avatuks värskeile uudseile puhanguile. Algkooli kirjanduse raudvara tekib esialgu loomuliku valiku teel, nagu ta praegu muide kujunemas ongi.

Vastust nõuab veel üks küsimus: kas algkooli emakeeleõpetuses, eriti lõppklasses, peab tegelema ainult kirjandusega või antagu seal ruumi ka reaalineline lugemismaterjalile. Vastuse sellele annab nõue, et algkool valmistagu ette tulevast lugejat. Ja lugeja ei piirdu ainult ilukirjandusega, vaid loeb ka populaarteaduslikku kirjandust. Järelikult tuleb silmas pidada ka seda külge ja puht-ilukirjanduse kõrval tegelda ka kunstiväärtuslike reaalinelistel paladega. Pealegi on üldiselt teada, et meie lugejaskond (andmed on avalike raamatukogude kohta) ei oska ega taha lugeda populaarteaduslikke teoseid. Järelikult tuleb neid selleks ette valmistada juba koolis. Siin on vaja teatavat ümberorienteerumist, sest käesoleval ajal on algkoolide vanemate klasside lugemismaterjal peaaegu puhtal kujul ilukirjanduslik. Ent ärgu selles realistlikus kallakus liialdatagu. Peetagu meeles, et emakeele kõrval meil õpitakse algkoolis ka ajalugu, maateadust, loodusteadust jne., ja iga aine õpetamise üheks nõudeks on, et ta valmistagu õpilasi jätkama selle ainega sideme pidamist ka pärast kooli. Järelikult on populaarteadusliku kirjanduse lugemisele ettevalmistamine teiste ainete asi ja emakeele õpetus pööraku sellele vaid kõrvalist tähelepanu.

Missugused väljavaated avanevad grammatika õpetamises? Õppekavade seletuskiri (lk. 63) määrab keeleõpetuse ülesandeks olla kõneluste, kirjandite ja õigekirja teenivaks osaks. Sellest järeldub, et grammatika õpetusele pole omistatud algkooli kavas iseseisvat väärtust, vaid et see on ainult rakenduslik ülesanne. Kahtlemata pole süstemaatilisel grammatikal kohta algkoolis ja küllap omaaegne liialdamine formalistliku grammatikaga mõjutab kavade koostajat tegema võnget teise äärmusse — ainult seevõrra õigustama keeleõpetust, kui võrd õpilane seda vajab õigekeelsuslikes küsimusis. Selline keeleõpetus ei püüagi luua keelelistest nähtustest mingit tervikut, vaid on iseloomult episoodiline. Ta tegeleb ainult üksikute küsimustega, ja kui täielikult läbi viia mainitud rakenduslik printsiip, siis erineks iga kooli, jah, iga õpilase keeleõpetus täiesti teiste omast. Sest õigekeelsuslikku juhtimist ja esmaabi vajatakse ju igal pool omal viisil.

Et praktikas siiski mingil määral ühtlus valitseb, oleneb suurel määral ühiste keeleõpikute ja harjutustikkude tarvitamisest. Õpik püüab tabada ikkagi keskteed ega saa arvestada individuaalseid vajadusi. Nii on õpperaamat alati teatavas vastuolus õppekavades fikseeritud ülesannetega, ja me kuuleme sageli etteheiteid ja halvustavat hinnangut tarvitatavate keeleõpikute aadressil. Ei ole vist küll kedagi, kes tauniks sellist rakenduslikku keeleõpetust põhimõtteliselt. Ilmselt on keeleõpetuse esimesi ja tähtsamaid ülesandeid õpetada õigekeelsust, luua harjumusi õigete keelendite leidmiseks ja teritada keelevaistu vigade tunnetamiseks. Ent siiski küsimus: kas ainult sellega piirduda? Kas mitte selle kõrval taotella ka süsteemi loomist? Kas keeles süsteemi otsimine ja tunnetamine ei pälvi omaette väärtusena käsitlemist ka juba algkooliastmel? Sest kui me ka keeleõpetuse rakenduslikud ülesanded tunnustame esmajärguliseks, ega sellepärast veel ei tarvitse absoluutselt eitada selle kõrval ka formalistliku grammatika õppimist. Et need küsimused võivad kerkida, seda näeme ka mujal.

Kui allakirjutanu ei eksi, oli varemalt Nõukogude Vene algkooli keeleõpetuses niisamuti välja suletud formalistlik grammatika (tahaks kalduda

otsima sealt mõjutusi ka meie vastavale õppekavale), ent hiljemini tehti seal siiski kontsessioon ka puhta grammatika kasuks ja võeti see algkooli kavadesse. Ei tarvitse meil asju nii või teisiti otsustada väliseeskujude najal, kuid mõnevõrra mõtlemapanevalt mõjuvad analoogilised nähtused siiski. Pealegi kus meil rahulolematuid häáli kuuldu. Eks ole meil alati nurinat keeleoskuse soovida jätva taseme pärast, alates algkoolist ülikoolini välja. Praegused meetodid on viidud, tahaks ütelda, viimaste võimalusteni.

Meie praeguse keeleõpetuse tavaline menetelu on vaatlus ja harjutustike mahakirjutamine. Kvantitatiivselt palju kaugemale sel alal enam ei saa minna. Ja kui teatavas suunas peaaegu lõpuni on mindud ja ikkagi meetodi piisamatus ilmneb, siis tehkem järeldus ja otsigem uusi tõhusamaid võimalusi. Ärgu arvatu, et siin tahetakse päästjat ummikust leida formaalses grammatikas. Keeleõpetajana on tulnud kogeda, et hea grammatik võib olla vägagi kehv keelepraktik. Aga tahaks siiski vähemalt katsetada ka teooria lisamisega praktikale.

Me väldime nii kramplikult definitsioone, isegi reegleid püüame ainult ära tunda, mitte pähe õppida. Aga sellega kõrvaldame õpilase keeleehituselt süsteemipärase aluse. Keelelised nähtused ilma pealiskaudsegi süsteemita jäävad üksiknähtusteks, need pole kuidagi vastastikku seotud ja aastate kestes pudenevad nad hajali. Tuupimine ei kõla hästi, aga ometi aitab kunagi pähe tuubitud reegel kahtlusest mõnigikord üle. Sellepärast tahaks nõuda neist enam grammatika, s.o. keeleliste nähtuste ja reeglite süsteemi õppimist. Ja just õppimist. On küllalt aega olnud kogeda, et paljas vaatlus ja harjutamine ilma reeglite õppimiseta jätab kuivale.

Keskooli keeleõpetajad teavad kõik, kuidas õpilaste keeleoskus vana keskkooli I—III klassis oli päris hea, kuid lõppklasses, kus puudus keeleõpetus, langes aasta-aastalt. Analoogiline on lugu näit. aritmeetikaga. Vanasti õpiti aritmeetikas ka teoreetilisi aluseid, meil puudub aritmeetika teooria raamat täiesti. Perli oma on ammu ajaloosse läinud. Ja ainult praktilise aritmeetika õpetuse tulemuseks on, et gümnaasiumi lõppklasses tõsiseid raskusi on elementaarsete murdudega. Muidugi on nii keeleoskuse kui matemaatika puudulikul tasemel komplitseeritumad põhjused, aga üheks kaasmõjuriks tuleb kahtlemata pidada meetodit, mis püüab vältida teooriat ja memoreerimist.

Ärgu loetagu neist väidetest välja mingit vana hea aja taga nutmist ja reaktioonilist meelsust. Ei. Tagasi minna endise juurde ei ole mingit alust, vaid me lisaksime praegustele meetodilistele lähtekohtadele, mida muide tunnustame, juurde uusi, s.o. täiendame vaatlusel ja harjutamisel baseeruvat menetlust veel lisateguriga — süsteemi loomisega ja memoreerimisega. Ärgu arvatu, nagu oleks süsteemi leidmine, teatava nähtuste ühe nimetaja alla viimine, ka keelelisis küsimusis lastele igav või kuiv. Seaduste avastamine nähtustes pakub alati leiutajaile õpilastele rõõmu ja vähegi leidliku õpetaja käes ei tarvitse grammatika algkooli piires sugugi kuivem olla kui lehekülgede kaupa harjutuste mahavihtumine.

Kuid puhtgrammatika õppimisel algkoolis on ka väärtus omaette. Venelased, restaureerides grammatika õppimise oma kooles, kriipsutasid alla just grammatika formaalselt harivat joont, ja seda ei ole tarvis eitada meilgi. Algkool ei saagi olla didaktilise materialismi kammitsais. Seda võimalust eitavad kõik uuemad meetodid. Ja keeleliste nähtuste klassifitseerimine ning seaduspärasuste avastamine neis pakub suurepäraselt jõukohast formaalset harjutusvõimalust algkooles. Formaalse elemendi sissetoomine algkooli

õpetusse pole mingi uudne võte, sest on aineid, kus suur osa tööst on pühen-
datud sellele. Nimetaksin eeskätt algkooli matemaatikat, eriti geomeetriat,
mis kaugeltki ei taotle ainult materialistlikke sihte. Ilma et kõnesse võtta
üksikuid küsimusi, milledega võiksime täiendada praegust keelekursust, mär-
kigem näit. sõnaliikide vaatlust või sõnade vastastikust sõltuvust lauses. Need
pakuvad sobivat võimalust formaalseiks harjutusiks, teiselt poolt aitavad kaasa
tõhusalt praktilisele keele tarvitusele.

Kokkuvõttes püstitaksin nõude, et algkooli emakeele õpetuse piire tuleks
laiendada. Käsitlusse tuleks võtta senisest rohkem puhtgrammatilisi elemente.
Keeleõpetuse ülesandeks ärgu olgu ainult rakenduslikud funktsioonid, vaid
ta tuleb tunnustada omaette väärtusena. Õigekeelsuse teenimine jäägu ka edas-
pidi keeleõpetuse peamiseks ülesandeks, kuid selle kõrval taoteldagu keele-
õpetuse varal ka õpilaste formaalset arendamist. Ei ole põhjust karta, nagu
teostuks viimane ülesanne laste praktilise keeleoskuse arvel. Formaalne gram-
matika, kui seda käsitletakse lüüsi- ja lüüsi- meetodite järgi, kindlasti mõjutab
positiivselt ka seda rakenduslikku keeletundmist, millega seni on tahetud
piirduda. Ühenduses keeleõpetuse piiride ja ülesannete laiendamisega tuleks
revideerimisele võtta ka õppekavad. Kuid ka töömeetodites on ümberorien-
teerimine vältimatu.

Tööjuhatus, töövihk ja õpik.

A. Kurvits.

Mie algkooli võrdlemisi rikkalik koolikirjandus on viimaseil aastail
saanud tubli lisanduse mitmesuguste tööjuhiste, töövihkude ja liiku-
vate lugemikkude kujul. Matemaatika õpetamise alal on tänapäev
võistlemas juba kolm seeriat töövihke, mis tahavad sellel alal asendada
õpperaamatud, s. t. ülesannete kogusid.

Nende uut liiki õppevahendite üle on seni räägitud pedagoogilistel
konverentsidel, nende paremust, võrreldes õpikutega, on selgitatud peda-
googilises kirjanduses, kuid põhimõttelisi vaidlusi ei ole peaaegu olnud,
välja arvatud mõned kaudsed meeolulised märkused. Möödunud kui ka
käesoleval õppeaastal on palutud korduvalt nende ridada kirjutajat avaldada
arvamist vaieldavas küsimuses. Silmas pidades ühelt poolt asjaolu, et suu-
lised seletused võivad ununeda või tagantjärele saada väärtõlgitsemise osali-
seks ja arvestades teiselt poolt küsimuse üldist tähtsust ja aktuaalsust, tunnen
vajadust ja kohustust peatuda lühidalt vaieldava küsimuse juures. Et dog-
matism pedagoogilise mõtte arengule on kahjulik, siis püüan lühidalt analüü-
sida tööjuhataste, töövihkude ja õpikute voores ja puudusi, et seega kergenda
õpetajale seisukoha võtmist nende suhtes. Pedagoogiliste küsimuste
otsustamisel peab pedagoog kandma täit vastutust oma südametunnistuse
ja noorsoo ees. Oma otsuse uuenduste kasuks langetab ta siis, kui ta
sügavalt tunneb ja põhjalikult mõistab puudusi vanas ja kui ta on lõplikult
selgitanud enesele uuenduste vajalikkuse, selle põhjendused ja võimalused.

Pedagoogilisel alal ei saa tegutseda pealiskaudselt ja rutates. Teiste arvamuste ja kogemuste mehaaniline ülevõtmine hea usu peale alavääristab pedagoogi, muudab kasvatus töö õõnsaks, silmakirjalikuks ja jõuetuks.

Et me näeme ja mõistame igat asja paremini, kui vaatleme teda vähemalt kahest küljest, siis esitan siin ühelt poolt väiteid töövihkude ja tööjuhiste kasuks, teiselt poolt vastuväiteid neile ühes õpperaamatu tähtsuse rõhutamisega.

Töövihkude ja tööjuhiste pooldajad esitavad või võivad esitada nende kasuks järgmisi väiteid ja põhjendusi.

1. Töövihised ja töövihud esitavad õpilasele küsimusi ja materjali tööks põhjalikult, ülevaaticult ja selgesti piiritledult. Töötades tööjuhise järele kirjalikult ja segamatult harjub õpilane süvenema oma ülesannete mõistmisesse, harjub ületama raskusi iseseisvalt ja teadlikumalt analüüsima ja lugema õpiku või saateraamatu teksti. Suulise õpetuse juures takistub õpilase iseseisev mõtlemine ja süvenemine töösse õpetaja alatiselt juhtivate, korrigeerivate ja abistavate küsimuste läbi. Õpetaja liigsed küsimused ja liigne rääkimine klassis teeb õpilased passiivseks.

Töövihud aitavad vältida mehaanilist ja ebaproduktiivset mahakirjutamist raamatust, tõstes esikohale õpetuse sisu kui ka õpilase tegevuse tähtsamad momendid ja harjutades seega õpilast eraldama peasju kõrvalasjadest.

2. Töövihud võimaldavad kiiremini rakendada õpilasi süstemaatilisele tööle: tööjuhistes on selgesti näidatud, mis õpilastel tuleb teha, ja õpetajal ei tarvitse iseseisva töö andmisel klassile kulutada palju aega suulistele seletustele, mis sageli jäävad hajameelsete õpilaste poolt tähele panemata või ununevad kiiresti. Aja kokkuhoidmine on eriti vajalik töötamisel mitmeklassiliste komplektidega, mis moodustavad maa-alkkoolides kuni 90% klassi-komplektide üldarvust.

3. Töövihud hoiavad ära õpetaja liigset vaeva õpilaste kirjatööde kontrollimisel, sest tööd on kontrollitavad ka võtme abil. Nii ligineme töövihkude tarvitusele-võtmisega H. Pestalozzi ideaalile õppetöö mehaniseerimises, mis ühtlasi on ka meieaegse tegevuse ja töö viljakaks tegemise tähtsamaid eeldusi: töövõtete kätteharjutamine ehk selle mehhaniseerimine tähendab suurt psüühilise ja füüsilise energia kokkuhoidu. Sama tähendus on ka kõigil positiivseil elulistel harjumustel üldse: nad teevad meie käitumise kergeks, julgeks ja kindlaks.

4. Töövihud võimaldavad õpetajal kasutada ka õpilaste kaasabi kirjan-dite kontrollimisel vastava võtme või šabloonil abil. Kaasõpilaste tööde kontrollimine aitab õpilasel süveneda teiste õpilaste töö sisusse ja tööviisidesse, mis on ühtlasi tähtis õpilasele ta enese tööviisi mõistmiseks kui ka teiste õpilaste püüdumiste õiglaseks hindamiseks.

5. Siit järeldub töövihkude rakendamise sotsiaalpedagoogiline tähtsus: lapsed harjuvad vaatlema, mõistma ja võrdlevalt õieti hindama kaasõpilaste püüdeid, võimeid, oskusi, hoolsust ja ausust õppeülesannete täitmisel. Nii äratatakse ja toetatakse õpilastes tunge ausaks võistluseks õppe- ja enesearendamise töös, mis on põhilise tähendusega sotsiaalse meelsuse arendamisel.

6. Töövihkude ja tööjuhatuste kasutamine võimaldab korraldada õppe-tööd süstemaatiliselt ja lünkadeta ka neil õpetajail, kes ei ole suutnud kujun-dada kindlat individuaalset töömeetodit või kes on koormatud muredega ja ülesannetega perekonnas, seltskondlikus tegevuses või isikliku elu korraldamises. Kuigi viimased asjaolud ametlikult kui ka õpetaja psühholoogia

ja eetika seisukohalt pole lubatavad, tuleb ometi arvestada õpetaja inimlikke nõrkusi ja kasvataja töö suurt vaimset pinget klassis, mis ligineb jõupingutustele esinemisel kõnepuldil ja näitelaval, mis äärmiselt väsitav.

7. Tööjuhised võivad asendada individuaalseid töökavu. Koolipraktika on näidanud, et need õpetajad on vähemuses, kes suudavad koostada hästi läbimõeldud ja kergesti rakendatavaid individuaalseid õppekavu, mis on teostatavad klassis täieliku pedagoogilise teadvuse ja vastutustundega. Enamik õpetajaist koostavad omad individuaalsed töökavad mehaaniliselt ametlike õppekavade ja õpikute järele seaduse tähe täitmiseks. Sellised õpetajad ei salga, et nende poolt koostatud individuaalsed õppekavad jäävad suuremalt osalt õppetöös rakendamata sel põhjusel, et nad on normeerimata ega taba iga momendi jaoks klassi reaalseid huve, võimeid ja raskusi. Asjatundlikult koostatud töövihud ja juhised aitavad õpetajat nendest raskustest üle, sest nad juhivad õpetaja ja õpilase tähelepanu järkjärgult ja süstemaatiliselt olulisemale ja tähtsamale, mispärast õpetaja puudulikud individuaalsed töökavad osutuvad liigseiks. Matemaatika töövihud sisaldavad peale selle veel kogu õppematerjali hästi läbimõeldud ja läbitöötatud järjestikus. Nii saavad töövihkude abil õpetajad vabastatud paralleelsest ja ebaproduktiivsest tööst isiklike töökavade koostamisel, ja õpetajate energia ja aeg rakendatakse produktiivsemale, elulisemale ja innukamale loovale tööle klassis.

8. Töövihud ja tööjuhised on liikuvaks, painduvaks ja hästi kohaldatavaks abinõuks õpilase juhtimisel reaalse elu nähete vaatlemisele ja mõistmisele isetegevuse kaudu ja enese vastutusel. Tööjuhise tarvitamisel muutub raamat täiendavaks materjali allikaks ja saateaineks õpetamisel. Nii arendatakse õpilases normaalne ja eluline suhtumine raamatutarkusesse kooskõlas meieaegse kooliuuenduse põhjendaja J. Dewey vaatega kultuurvarade pedagoogilisele väärtusele, kes väidab, et „teadmiste, mida pärimiselt põlveldelt, ei pea vaatama kui valmis saagile, vaid kui abinõudele ja sõjariistadele võitluses tundmatu vastu“. (Demokr. u. Erz. lk. 290, saksa-keelne tõlge). Tööjuhiste kaudu vabastame õpetaja ja õpilase raamatu tähe küljest ja tasandame teed õppe- või raamatukooli juurest töökooli juurde. Leidub veel õpetajaid, kes õpetavad ja küsivad maadetest, ajalugu jne. lahtise õpiku järele. Õpiku tähtsuse rõhutamine ja jumaldamine tõkestab õppetööd, loob kunstliku seina õpilase ja elu vahele, sugeerides ja kasvatades õpilases usku, et tõsiselt ja rafineeritud tarkust võime leida ja omandada ainult raamatuist, teiste arvamustest ja teiste vastutusel, et omad teadmised ja omaenese kogemused on piiratud, ebakindlad, ekslikud, vähe usaldatavad enesele ja teistele. Usutavalt kindel klassikaline tarkus on kogutud häisse raamatuisse, mida peab õppima lugema, mõistma ja omandama.

Kooliuuenduslikud püüded on suunatud vabanemisele sellisest ebausust raamatu vastu, vabanemisele liigest ja individuaalset arengut takistavast raamatukultusest, et selle asemel kasvatada õpilases enesesusaldust ja julgust vaadelda asju omaenese silmadega ja otsustada omaenese mõistusega isiklike kogemuste ja katsete põhjal. Meil ei tarvitse kasvatada inimesi, kes on õppinud põhjendama oma veendumusi teiste arvamistega, vaid peame arendama isikuid, kes on suutelised rajama veendumusi oma mõtteotsustustele, mis põhjenevad elu realiteedi mõistmisel ja enesevastutusel.

J. Payot mõttes kuninglikud või vähemalt standard-õpperaamatud on seni kirjutamata, mispärast tööjuhised ja töövihud peavad ja võivad

neid täiendada ja isegi asendada, nagu see ongi teostumas matemaatika õpetamise alal.

9. Töövihud ja juhised vabastavad õpilase kooliteel raamatute ja vihkude liigest kandamist, mis väsitab õpilast ja põhjustab selgroo kõverdumist ja muid kehalisi rikkeid. Töövihkudes aga kannab õpilane kooli kaasa ainult selle osa kursusest, mis on käsil.

10. Töövihud ja juhised hõlbustavad ja kergendavad järelevalveametnikel õppetööst ülevaate saamist õpilaste töövihkude järele eriti aga töövihkude täitmisega seotud kontrolltestide abil, mis korraldatakse järk-järgult aineõpetaja poolt klassis.

11. Tööjuhised ja töövihud on üheks konkreetsemaks abinõuks seni lahendamatu suure didaktilise probleemi selgitamisel, nimelt lapsepärase õpetuse sisu valikul ja selle normeerimisel. Õppesisu valikul toimime harilikult teoreetiliselt, püüdes võtta õppekavadesse ainet ja küsimusi täisealise kodaniku ja ühiskonna huvide ja kasu seisukohalt, kuna lapse arenemisehuvide ja tema tõelised võimed seejuures tulevad küsimusele ja arvestamisele väga vähesel määral. Suulise õpetamise juures puudub sageli süstemaatiline probleemide püstitamine ja küsimuste täpsem formuleerimine kui ka õpilaste vastuste protokollimise võimalus. Õpetamise sisust ja meetodist jäävad järele vaid laste ebakindlad mälulised teadmised, mille kvantiteedi ja kvaliteedi kohta vaieldakse kodus, ühiskonnas ja koolis, sageli ka aineõpetaja ja koolinõuniku vahel.

Hea tööjuhise ja tema alusel teadlikult korraldatud õppetöö tulemused on reaalseks dokumendiks, mis asetab kõik vaidlused õppesisu kui ka meetodi kohta kindlatesse ja selgetesse piiridesse. Pikemaajaline katsetamine tööjuhisteiga annab meile kätte usaldatavad koordinaadid pedagoogiliselt väärtusliku õpetuse sisu valikuks, selle järjestuseks ja sõnastuseks vastavalt õpilase arenemisastmele.

12. Töövihud ja tööjuhised on kooliuuenduslike püüete reaalsemaid ja otstarbekamaid teostamise vahendeid ja viise. See pärast ei ole ühelgi pedagoogil, kes tahab tunnustada otsinguid ja katseid kooliuuenduse alal, kõlbelist õigust suhtuda tööjuhiste tarvitusele-võtmisele skeptiliselt või koguni eitavalt, vaid vastupidi: ta peab tundma ennast soovitud kaastöölisena kooli uuendustöö alal ja aitama täie vastutustundega kaasa, et uuenduspüüded saaksid otstarbekalt ja viljakalt rakendatud koolis.

Väidete arvu tööjuhiste ja töövihkude kasuks võiksime pikendada (eriti kui mõelda tööjuhiseid ja töövihke, mis juhatavad õpilasi tegeliku elu vaatlemisele ja kirjalike allikate kasutamisele selleks korraldatud kogudes, kusjuures õpilased võivad tegutseda peamiselt oma huvide kohaselt), kuid esialgseks mõttevahetuseks piisab toodustki.

* * *

Nüüd peatume ka mõningail vastuväitel töövihkude ja tööjuhiste kahjuks ja õpikute kasuks. Need väited võiksid olla järgmised.

1. Kõigepealt on põhjust väita, et töövihud, mis õpilase poolt täis kirjutatakse, ei edenda lugupidamise ja armastuse kasvatamist raamatu ja trükisõna vastu, mis peab olema kooli tähtsamaid ülesandeid. Raamat on suurimaid kultuuri allikaid ja tema kandvamaid tegureid. Raamatu kaudu jäädvustab kultuuritahteline loov isik oma elutarkuse ja juhatused ühiskonna hüvanguks kõige kindlamal kujul ja suurima vastutustundega. Kirju-

tatud raamat tahab olla moraalseks testamendiks kaasaegsetele ja tulevastele põlvedele. Kultuurilise arengu tõeline pidevus (kontinuiteet) põhjeneb kuninglikel raamatuil, mille mõistmise kaudu ligneme enese, teiste oma rahva ja kogu inimkonna elusihide ja püüete mõistmisele ja nende õiglasele hindamisele. Seepärast on kooli peamisi praktilisi ülesandeid õpetada last lugema, mõistma ja armastama raamatut ennast, mida ei saa teostada töövihkude (kui ka liikuvate lugemikkude) kaudu, sest töövihkude kaudu õpetame ja harjutame last maastmadalast peale trükitud raamatut (töövihku) määrima ja pärast täitmist heitma kõrvale.

2. Töövihud täidetakse enamasti pliiatsiga ja kasina ruumi tõttu neis nad ei võimalda arendada pidevalt õpilase käekirja, mis meie oludes on suure tähtsusega, võrreldes näiteks Ameerikaga, kus kodanikel on palju suurem ainealne võimalus enese varustamiseks kirjutusmasinaga. Töövihud koormavad liigselt õpilasi kirjutamisega, mis mõjub halvavalt lapse tervisele kui ka käekirja arendamisele.

3. Töövihk takistab õpilase loova initsiatiivi rakendamist iseseisva töö süsteemi kujundamisel, sest töövihus on töö süsteem ja järjestus ette määratud, kõik nummerdatud ja normeeritud.

Samuti on takistatud õpilase vaba fantaasia arendamine probleemide leidmisel, püstitamisel ja nende lahendamisel. Tööjuhiste kaudu suunatakse ja piiratakse õpilase mõttetegevus väljastpoolt.

4. Õpilase individuaalne tegevus on takistatud: kõik õpilased peavad vastama samadele küsimustele ja nad vastavad peajoonetes üht ja sama, kuna erinevused vastustes võivad avalduda ainult õpilase suuremas või vähemas hoolsuses ja täpsuses ülesannete täitmisel, eriti aga valevastuste kirjutamises.

5. Tööjuhised koormavad õpilasi liigse kirjutamisega, sundides kirjalikkude vastuste andmisega viitma ebaproduktiivselt palju aega ka andekaid ja kiiresti taipajaid õpilasi, kes õpiku lugemisel haaravad ainet niivõrd põhjalikult, et kirjalik vastamine tööjuhise küsimustele võib osutada neile kilplase tööks.

6. Õpetus töövihkude järele pole eluline: harilikul kodanikul ei tule elus peaaegu kunagi vastata kirjalikult valmis küsimustele, küll nõuab aga elu kodanikult kiiret orienteerumise oskust ja leidlikkust suuliste vastuste ja seletuste andmisel.

7. Tööjuhised ja töövihk piiravad või koguni kõrvaldavad õpetusest õpetaja elava sõna, mis on õpilasele ligem, arusaadavam, arendavam ja kasvatlikult mõjurikkam kui tööjuhises trükitud küsimused. Peale selle kuulub kooli praktiliste ülesannete hulka lapse õpetamine aru saama teiste inimeste kõnест ja küsimustest, mis tööjuhiste ja töövihkude läbi takistatakse. Tööjuhised ja töövihk piiravad mõttevahetust õpilase ja õpetaja vahel ja kogu õppetöö võib muutuda õpilasele alaliseks eksamitegemiseks.

8. Tööjuhised ja töövihk takistavad õpetaja algatust ja loovat tööd õpetamisel, mis ei jäta mõjustamata ka õpetaja isiku tähtsust ja autoriteeti õpilaste silmas. Kui õpetajal enesel puudub otsiv ja loov moment töös, siis ta ei suuda äratada ja kasvatada ka õpilases otsivat ja loovat vaimu, mis on õpetuse ja kasvatuspeaülesannete. Valmis tööjuhised hävitab õpilase algatusvõime ja vastutustunde ja paneb piiri vaba ja loova fantaasia arenemisele.

9. Tööjuhiste ja töövihkude tarvitamisel on olemas üksteiselt mahakirjutamise hädaoht ja täidetud töövihkude edasiantmise võimalus järel-

tulijaile, mistõttu õppimine võib muutuda formaalseks ja silmakirjalikuks.

10. Töövihkude tarvitamine on kulukas ja kehvemaile õpilastele majanduslikult ülejõu käiv. Õpperaamat parandatakse harilikult järeltulijale edasi, kuna töövihk kirjutatakse täis ja hävitatakse. Eriti kulukaks läheks töövihkude andmine kehvemaile õpilastele õpperaamatute asemel, mis juba olemas igal pool meie koolikogudes.

11. Töövihkude ja tööjuhiste tarvitamine lõhestab seesmiselt, s. t. meetoodiliselt meie kooli süsteemi, harjutades algkooli õpilast töötama teisiti, kui seda tehakse keskkoolis.

12. Tööjuhised ja töövihud ei ole didaktiliselt ja meetoodiliselt veel niivõrd küpsed, et nad võiksid asendada õpikuid. Ka pole õpetajad ettevalmistatud ja küllaldaselt teadlikud tööjuhiste tarvitamisest, mispärast nende kasutamine võib kergesti muutuda ebaproduktiivseks ja väliseks moeasjaks. Tööjuhised oleks kasulikud, nagu varem mainisin, orienteerumisel mitmekesise ja rikkaliku kirjanduse kasutamise juures, mis meie koolides aga puudub. Õpiku teksti analüüsimisel oleks vahest õigem õpetada ja harjutada õpilasi nägema ja püstitada küsimusi, lähtudes tekstist enesest, mitte aga anda neile kätte valmid küsimused. Siis muutuks õpetaja kui ka õpilaste töö klassis individuaalseks ja aktiivseks: iga õpilane peatuks asjadel ja küsimustel vastavalt tema kalduvustele, huvidele, arusaamisele ja võimetele.

Lisaks näidatud töövihkude ja tööjuhiste üldistele puudustele ja raskustele nende produktiivseks rakendamiseks koolis peatume veel mõningail pedagoogilistel lünkadel matemaatika töövihkude kasutamisel. Neist lünkadest ja raskustest võiksimme mainida järgmisi.

a) Matemaatika töövihud ei võimalda materjali valikut ja selle kohaldamist klassitasemele ja õpilaste individuaalsetele võimetele ning huvidele, sest ülesannete paigutamisel töövihkudesse püüdatakse tüübilise ja olulise-maga, et kokku hoida vihu ruumi ja õpilase aega.

b) Hoolsad ja andekad õpilased täidavad järjekordse töövihu mõne päevaga, ja nende töönnu pidurdamine klassi koostöö huves pole individuaalpedagoogika seisukohalt soovitatav.

c) Matemaatika töövihud ei soodusta õpilasele süvenemist numeratsiooni mõistmisesse, sest näidete lahendamiseks on arvud lähtekohta valmis trükitud, ja õpilasele jääb ainult arvutada ja kirjutada tulemused arvude alla või nende järele. Numeratsiooni puudulik mõistmine ja puudulik rakendamine arvutamisel on algkooli õpilasele suurimaid raskuse allikaid.

Õpiku järele töötamisel on arvude täpsel üleskirjutamisel vihu ja nende õigel asetamisel lehele tähtis osa arvutamise tehnika omandamiseks kui ka ülesande mõttesse süvenemiseks. Arvutamisevihk ei aseta põhimõtteliselt õpilast töö organiseerimise raskuste ette, kus tuleb otsida, katsetada ja isegi eksida: töövihus on töö suund ja süsteem ette määratud niihästi õpetajale kui ka õpilasele.

d) Matemaatika töövihk tahab vabastada õpilast nn. mehaanilisest tööst, s. o. vältida ülesande jaoks määratud arvude kirjutamist, kuivõrd see üldse võimalik. Ometi moodustab mehaaniline töö igal pool tähtsa osa töötehnikast ja töödistsipliinist, millela pole mõeldav edasijõudmine ka matemaatikas algkoolile järgneval kooli astmel. On ju vigade peaallikaks matemaatika kirjandis just arvude ekslik ülesmärkimine, milline puudus võib kujuneda õpilasele keskkoolis ja gümnaasiumis saatuslikuks.

e) Arvude ülesmärkimine kirjavihku pakub õpilasele arvutamise vahel teatavat vaheldust ja puhkust: pidev arvutamine on isegi täisealisele väsitav, algkooli õpilasest rääkimata.

* * *

Lõppkokkuvõtteks võiksin tähendada, et tööjuhiste ilmumisega trükis on meie kooliuenduslik liikumine oma ühe osaga läbi teinud ringi ja jõudnud tagasi õpperaamatu väärtuse tunnustamisele, sest meie tööjuhatuste peaülesandeks on õpperaamatu sisu analüüsimine ja katehiseerimine. Jääb vaid soovida, et selle juures ei sureks õpetaja loov algatus ja elav sõna.

Ebamäärasem on töövihkude ülesanne, mis tahavad kõrvaldada õpikuid ja täita viimaste ülesandeid. See pretensioon paistab esialgu pedagoogiliselt põhjendatuna, kuigi ka nemad on ehk sündinud kooliuenduslikust entusiasmist.

Tööjuhatuste ja töövihkude kaasõe — liikuva lugemiku — saatus näib kujunevat lihtsaks: arukamad õpetajad teevad temale viisaka lõpu seega, et lasevad lahtised lehed kokku kõita terviklikuks lugemikuks. Seega kõrvaldatakse lugemiku tarvitamisel kinolis-kaleidoskoobiline ehk välisele ärritus huvile rajatud uudsuse printsiip, mis arendab õpilastes rahutut seikleja vaimu ja takistab stabiilsete suhete korraldamist ümbritseva maailmaga. Selline õpetuse suund tahab hoida õpilast kogu aeg ärritava ja muutuva miljöö (ärritava maailma) mõjude all, kuna aga praktilise kasvatuspea ülesandeid on kaasa aidata õpilase reaalse maailma kujundamisele. Meie peame õpetama ja harjutama last hoidma ja armastama oma asju ja töövahendeid. (Ligemalt artiklis „Kodukoha põhimõtte õppe- ja kasvatustöös“ — Kasvatus nr. 1 — 1936).

Need read on mõeldud enam küsimuse selgitamiseks kui arvustamiseks, teades, et meie pedagoogid on arvustuse vastu veel väga hellad. Olen kaugel kooliuenduslike püüete halvustamisest. Pedagoogiline mõte on elu mõtte, mis ei tunne tardumist ega karda arvustamist. Ebaehtsad mõtted ja teod kardavad arvustamist.

Kooliuenduslik liikumine on tõe otsimine, on ideeline liikumine selle sõna kõige sügavamas mõttes. Olen teadlik, et lõplikud pedagoogilised tõed on tänapäevani avastamata; pole tõenäoline, et neid suudetakse avastada ligemate sajandite kestel. Seepärast peame tegutsema kujunenud pedagoogiliste tööhüpoteeside alusel ja looma kui vaja, uusi hüpoteese, et elust mitte maha jääda. Võtame tänuga vastu asjalikult arvustavad märkused ja ettepanekud nende poolt, kes omakasupüüdmatult tahavad kanda või peavad kandma suurt vastutust meie noorsoo õiges juhtimises ja kasvatamises. Separatistlik opositsiooniline vaim kasvatusel alal pole soovitatav, sest kasvatustöö suunamist ei või monopoliseerida üksik rühmitus või partei. Meie koolikasvatuse korraldamise alal on ülesandeid enam kui täitjaid. Õppe- ja kasvatustöö metoodilisi aluseid selgitades ja suunates tuleb muu hulgas pidada silmas järgmisi postulaate.

1. Kasvatus on eeskätt loov tegevus, mis ei võimalda kuigi suurel määral töö mehhaniseerimist ja šabloniseerimist (standardiseerimist), nagu seda ei võimalda loominguline töö ka teistel tegevusaladel. Loov mõte leiutab uusi töömeetodeid ja masinaid, mille abil võib tõsta tootlikkust tulundusaladel, kuid masina ja šabloniseeritud meetodi abil ei saa produtseerida loovat mõtet.

2. Õpetaja peab säilitama oma metoodilise vabaduse kõigis olukorras. Töötamine ainult teiste eeskujude, näpunäidete ja juhatuste järele ilma isikliku loova algatuseta alavääristab ja orjastab õpetajat. Ainult vaimselt iseseisev õpetaja võib kasvatada noori iseseisvusele, selleks, et nad võiksid kanda vastutust oma mõtete ja tegude eest.

Tallinna Tehnikainstituut — iseseisev tehnikaülikool Tallinnas.

Ins. Hugo Oengo.

 igivanema dekreediga 25. juunist 1936. a. (RT 54—1936) kutsuti ellu Ee-ti Vabariigi Tallinna Tehnikainstituut — iseseisva tehnika-ülikoolina, asukohaga Kopli poolsaarel Tallinnas. Selle otsusega on Eesti kultuurelu rikastunud: meil on nüüd kaks ülikooli. Selle otsusega on aga ühtlasi alla kriipsutatud tehnilise hariduse tähtsus meie hariduselusel — tehnika on vaeselapse osast tõstetud esirinda meie kodumaal; tehnilisele haridusele on osutatud eritähelepanu, asutades selle jaoks iseseisev ülikool. Meie ida-naaber lubab teha iga kodaniku oma riigis tehnikaalal „kirjaoskajaks“ ja meiega näeme rühkivat samas suunas.

Käesoleval sajandil on kultuurelu eriti tihedalt põimunud tehnikaga: tehnika on muutunud kultuuri kõige elujõulisemaks ja silmapaistvamaks oksaks. Tehnika on üldiselt alati olnud inimkonna kultuurilise edu suureks teguriks, ka siis kui teda selleks ei ole peetud ja alahindavalt ühte kilda heidetud käsitööga.

Tehnika on looduse poolt vähe varustatud inimese võitlusvahend nii võitluses olemise eest kui ka looduse vallutamisel ja looduse ürgjõudude orjastamisel. Loodusnimene oli looduse ori. Oskus valmistada tarbe- ja sõjariistu ning selle oskuse täienemine ja arenemine on inimese järk-järgult vabastanud oija seisusest ja teinud temast teatava piirini loodusejõudude isanda ja valitseja. Ürgtehnikast arenes aja jooksul käsitööoskus, millega seoses tõusis põllumajandus, liiklemise asjandus, kaubandus ning koos nendega üldine jõukus. Jõukus ja vaba aeg on kultuuri tekkimise olulisimaid eeltingimusi.

Tehnika ei ole aga arenenud mitte ainult käsitööoskuslikul pinnal. Juba vanad kreeklased kasutasid oma tehnika saavutuste loomisel tolaeagseid, kuigi piiratud füüsikalisi ja matemaatilisi teadmisi. Rooma ja Kreeka suur-ehitused, teed, sillad ja veevarustus on kõrgemal tavalisest käsitööst, need on kultuurilise vaimu võimas looming. Tehnika saavutuste loomisel on kaasa töötanud ka renessansi suurmeistrid, kunstnikud-teadlased, näiteks Leonardo da Vinci.

Tehniliste jõudude ettevalmistamine toimus varemil aegadel üksikute kogenenud inseneride-ehitajate juures töötades. Esimene loodusteadusele ja matemaatikale rajatud riiklik kõrgem õppeasutus ehitusinseneride ettevalmistamiseks asutati Pariisis a. 1795. Loodusteaduse rakendamine tehnikas ja sellele rajatud tehniliste jõudude ettevalmistamine on haruldaselt edendanud tehnika võidukäiku.

Käsitöö oskuslik tehnika ja loodusteadusele ning matemaatikale rajatud teaduslik tehnika esinevad küll ka tänapäev käsikäes, üks juhina-loojana, teine tegeliku teostajana. Tehnilise tegevusega on seotud ligi pooled kultuurmaailma kodanikest, kellede tegevuse juhiks ja hingeks on teaduslikult ettevalmistatud tehnik — insener.

Teatava rahva tehnika arenemise tase määrab selle rahva võistlusvõime rahvaste peres. Tänapäeval tähendab tehnilises arengus mahajäämine alla jäämist teistele, kes on jõudsalt edasi läinud sel alal. Kujuka näite selle kohta tõi härra Riigivanem Tehnikainstituudi avamiskönes, mainides, et Abessinia rahvas pidi alistuma Itaalia tehnilisele ülevõimule (vt. „Eesti Kool“ nr. 7—1936, lk. 355).

Tehnilise arengu edu oleneb teataval suurel määral tehniliste jõudude, eriti juhtide, ettevalmistuse tasemest. Eesti tehnikale tähendab iseseisva tehnikaukooli asutamine suurt saavutust. Käesolev saavutus ei ole aga esimene samm kõrgema tehnilise hariduse korraldamise alal Eestis. On mitmeti huvitav jälgida meie kõrgema tehnilise hariduse korraldamise arenemise käiku.

Ajalooliselt. Juba 1918. a. sept. avati a.-s. A. M. Luther'i mööblivabrikus eesti inseneride algatusel tehnilised erikursused 6 osakonnaga, 25 õpetajaga ja 115 õpilasega. Need kursused muudeti 1920. a. antud põhikirjaga (RT 81/82—1920) riiklikuks õppeasutuseks nimetusega Tallinna Tehnikum, mille täielise kursuse lõpetajad omandasid tegeliku inseneri või tegeliku arhitekti kutse. 1923. a. alates võeti tehnikumi vastu ainult keskkooli (gümnaasiumi) eelharidusega isikuid ja Haridusministeeriumi korralduse alusel nimetatakse tehnikumi õpilasi üliõpilasteks. Ka õppekavad olid vastavalt välja kujunenud, nii et Haridusministeeriumis ühel vastaval nõupidamisel tehnilise hariduse korraldamise üle, sellest osavõtnud Tartu Ülikooli esindaja pidi tunnustama, et tõesti meil on välja kujunenud 3-aastase kursusega tehnikaukool Tallinna Tehnikumi näol.

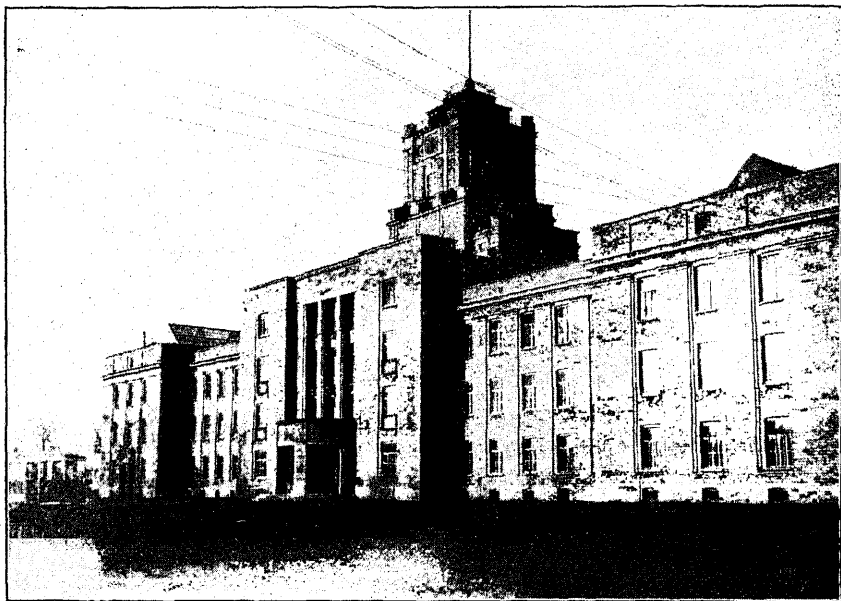
Mainitud asjaolu leidis ka kaudselt tunnustamist 1923. aastal Riigikogu poolt vastuvõetud Inseneride, arhitektide ja tehnikute kutseõiguste seaduses (RT 33/34—1923), kus tehnikumi lõpetanud tegelikele inseneridele ja arhitektidele anti peaaegu samad õigused kui välismaa tehnikaukoolide lõpetajatele. 1935-ndast aastast kehtima pandud Inseneride kutsetegevuse seadus (RT 95—1934) kaotas needki eelmises seaduses olnud väikesed õiguste vahed ja kutse nimetuse erinevuse (jääb maksma ainult nimetus — insener, ilma igasuguste lisanditeta), ja asetask Tallinna Tehnikumi lõpetajad kutsetegevuse suhtes võrdselt, osalt isegi eesõigustatud seisukohale, võrreldes välismaa tehnika ülikoolide lõpetajatega, kuna viimaste diplomid tuli esitada Tallinna Tehnikumile tunnustamiseks. 1929. aastal võeti vastu viimaseid uusi üliõpilasi (hiljem vastuvõetud „kursantidel“ ei olnud enam võimalust lõpetada inseneridena); 1936. a. kevadel omandasid viimased lõpetajad Tallinna Tehnikumi inseneri (mitte enam tegelik-inseneri) kutse. Kokku on Tallinna Tehnikumis omandanud oma kutselise ettevalmistuse 300 inseneri ja arhitekti ning 127 tehnikut.

1934. a. asutati Tartu Ülikooli matemaatika loodusteaduskonna juure tehnika osakond ja 1935. aastal iseseisev tehnikateaduskond, mis omas tegevuses ei jõudnud veel täiesti välja kujuneda, kuna see likvideeriti 1936. a. juunikuus Tallinna Tehnikainstituudi avamisega.

Tallinna Tehnikainstituut on eelkirjeldatud arengu- ja staadiumite lõpp-produkt ja on omandanud sellega ka eelmainitud staadiumide nii vaimse kui ka materiaalse päranduse.

Tallinna Tehnikainstituut on tehnika ülikool kolme osakonnaga: ehituse-, keemia- ning mehaanika ja mehaanilise tehnoloogia osakondadega. Õppeaja kestus on 4 aastat, pluss üks semester lõpptööks. Tehnikainstituut asub Kopli poolsaarel neljas hoones.

Tehnikainstituudi peahooneks on endise Vene-Balti laevatehase administratsiooni hoone, milles veetis oma viimased päevad vana Tallinna Tehnikum. Nagu tehnikumi esimene hoone — Lutheri vabrik, on seegi hoone tööstusehoone, milline asjaolu, ja vist mitte juhuslikult, tahab sümboliseerida lähedast sidet õppeasutuse ja tehnilise elu vahel.

Tallinna Tehnikainstituudi peahoone.

Tehnikainstituudi laboratooriumest on osa endisest Tallinna Tehnikumist saadud ja nimelt: enam-vähem korralikult sisustatud tugevuslaboratooriumi ja elektrotehniline ning soojustehniline laboratoorium, füüsika ja geodeesia kabinett. Osa asutusi on Tartu Ülikoolist, nii mateemaatika-loodusteaduskonnast kui ka endisest tehnikateaduskonnast ja nimelt: õlikivide uurimise laboratoorium, geodeesia kabinett ja osaliselt sisustatud teedehituse, vesiehituste ja raudbetoon-konstruksioonide laboratooriumid. Osa asutusi tuleb aga Tallinnas uued asutada, milline tegevus on praegu käimas.

Tehnikainstituudi juures töötab omal ajal Tallinna Tehnikumi juure asutatud Riiklik Katsekoda kolme osakonnaga: mehaanika, keemia ja elektrotehnika osakondadega.

Uute asutamiseks kokku on Tehnikainstituudil praegu 17 asutust.

Tehnikainstituudi raamatukogu koosneb umbes 8000 endisest Tallinna Tehnikumist saadud köitest ja Tartu Ülikooli endise tehnikateaduskonna asutuste käsiraamatukogude umbes 600 köitest. Raamatukogu

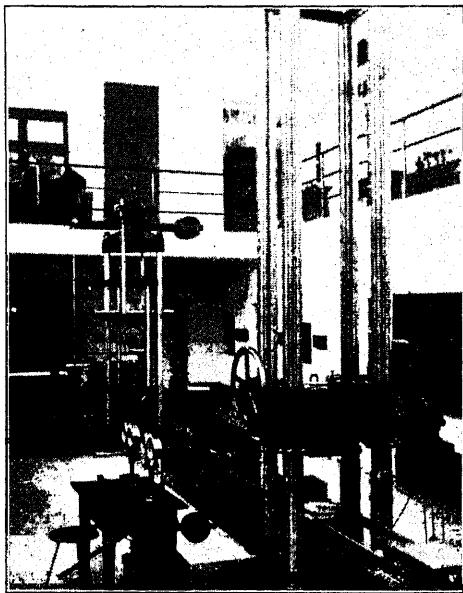
täiendamiseks on niihästi igal asutusel kui ka üldisel kogul ette nähtud küllaldaselt krediiti, et luua eeltingimused õppe- ja teaduslikuks tööks.

Õppejõududeks ja assistentideks on Tehnikainstituudis suurem osa Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna ja end. tehnikateaduskonna endisi jõude, nende hulgas ka osa endise Tallinna Tehnikumi tegelasi ja uusi jõude Tallinnast.

Eesti Vabariigi Tallinna Tehnikainstituudi seaduse järele (RT 54—1936) jagunevad Tehnikainstituudi õppejõud professoriteks, dotsentideks, eriainete õpetajaks ja eradotsentideks. Professoriteks võivad olla isikud, kes on omandanud doktori- teadusliku astme või kes on lõpetanud ülikooli magistri- või inseneri-astmega, aga peale selle ilmutanud silmapaistvat tegevust nii praktikas kui ka teaduslikus töös või õpetamises. Professorid jagunevad korralisteks ja erakorralisteks, millise vahe määrab teadusliku või õppetegevuse aste. Dot-sentideks võivad olla isikud, kes on lõpetanud ülikooli magistri- või inseneri-astmega ja kes tagajärjekalt töötanud oma erialal. Eriainete õpetajad võivad olla kõrgema haridusega isikud, kes tagajärjekalt on töötanud oma erialal. Eradotsendid õpetavad vabatahtlikke aineid ja peavad vastama eelmiste õppejõudude kohta maksvaile nõudeile. Assistentid on kõrgema haridusega isikud, kes on abiks määralistele õppejõududele õppe- ja teaduslikus töös.

Kuna tehnikas üldse mõõduandev ei ole mitte ainult see, kui palju keegi teab, vaid seejuures veel see, kui palju ja kuidas keegi midagi korda saadab — luua suudab, — see tähendab, ei ole mõõduandev ainult hea tahe, vaid hea tulemus ja kor-daminek, siis on mainitud põhimõtteid aluseks võetud ka tehnikainstituudi õppejõudude kohta nõuete ülesseadmisel. Peale vastava teadusliku ettevalmistuse on kõigilt nõutud praktilise tegevuse staaži, tõstes seda isegi suhteliselt esikohale nõudest teadusliku kraadi kohta. See nähtus ei taha teadust tehnikas alahinnata, vaid näidata, et tehnikateadus on eluline teadus ja võib väärtust omada alles siis, kui see on läbi põimitud elu praktiliste ülesannetega ja on nende teenistuses ning toetub tegelikus loovas inseneri-tegevuses omandatud kogemustele.

Õppejõudude koosseisu Tallinna Tehnikainstituudis ongi püütud eel-toodud põhimõtete alusel välja kujundada. Siin on vanu tegelasi, kellel seljataga suur, laiaulatuseline ja silmapaistev praktika looval tehnilisel alal, seejuures ka samasugune tegevus teaduslikul ja õppetegevuslikul alal tehnika- ja teistes ülikoolides endisel Venemaal ja meie kodumaal. On nooremaid jõude Lääne-Euroopa ja Ameerika ehitus- ja tööstuspraktika ja õppeasutuste

Tugevuslaboratoorium.

juurest kui ka kodumaa tehnika- ja rakendusteaduse alalt. Inseneri-eriainete alal tegevad professorid ja õppejõud on peaaegu kõik ka Insenerikoja tegevliikmed ja hoiavad kontakti tegelikus elus töötavate inseneridega ning vastavate asutuste ja tööstustega, töötades viimastes sageli kaasa ekspertidena ja nõuandjatena. Tallinnas kui Eesti tehnilise elu keskuses kujuneb kontakt Instituudi õppejõudude ja tegeliku tehnilise elu vahel eriti tihedaks, kusjuures mõlemil on üksteisele vastastikku midagi pakkuda.

Instituudi õppetöö elulist ja praktilist külge kriipsutab eriliselt veel alla asjaolu, et peaaegu kõigi õppetoolide juures on ettenähtud vastavad laboratooriumid ühes assistentide ja abijõududega. Assistentidena on ette nähtud peamiselt vanemad assistendid, sellega rõhutades, et nendeks peaksid olema vastavalt ettevalmistatud ja praktiliselt kogenud insenerid.

Instituudi teenistuses on praegu 2 korralist ja 8 erakorralist professorit, 3 dotsenti, 5 õppeülesande-täitjat ja 1 eradotsent ning 20 assistenti ja umbes niisama palju ajutisi abijõude.

Üliõpilasi on Instituudis praegu 420; nendest 100 sel sügisel sisseastunud (237 soovija hulgast võistluseksamiga välja valitud), 156 Tartu ülikooli endise Tehnikateaduskonna üliõpilast, 84 endise Tallinna Tehnikumi üliõpilast ja 80 endist välismaa tehnikaülikoolide ja teiste kõrgemate õpetus- ja teadus- asutuste üliõpilast.

Teatava piirini huvitav on suurem tung Tehnikainstituuti (237 soovijat) võrreldes Tartu Ülikooli tehnikateaduskonda möödunud aastal (53 soovijat), mis peaks kõnelema Tehnikainstituudi praeguse asukoha valiku poolt; samuti ka sisseastujate, s. o. vastuvõetute teadmiste tase. Parim kogu tagajärg 100-punktilises hindamise süsteemis oli 97,3 ja viimsena sissepääsnu oma 61,3.

Üliõpilaste arvust on 65% ehitusosakonnas, 25% keemiaosakonnas ja 15% mehaanika- ja mehaanilise tehnoloogia-osakonnas (viimases on arv väike selle tõttu, et Tartus puudus mainitud osakond ja praegu on selles osakonnas ainult esimese semestri üliõpilased).

Õppekavad on välja töötatud ehitusosakonnas ja keemiaosakonnas terves ulatuses, mehaanika- ja mehaanilise tehnoloogia-osakonnas ainult kahele esimesele semestrile.

Ehitusosakonna õppekava*) vaatlemisel selgub, et sel on suur sarnasus Tartu Ülikooli endise tehnikateaduskonna ehitusinseneride haru ja endise Tallinna Tehnikumi ehitustehnika haru õppekavadega, kusjuures aga ei puudu ka sellekohased välismaised eeskujud, mis on kohandatud kohalikele oludele. See teatav sarnasus endise Tallinna Tehnikumi õppekavaga, mille poolest viimane erines mitmeist välismaa tehnikaülikoolidest, on eriti silmapaistev märgatavalt suure arvu projektide (kavandite) valmistamise nõude näol õppeaja vältel ja suurema ulatusega iseseisva detailselt viimisteldud lõpp-projekti valmistamine. Sellega on püütud anda noortele inseneridele ellu astudes vajalikku praktilist küpsust projekteerimise alal.

Välismaal astub noor teoreetiliste teadmistega varustatud insener mõne tehase või ettevõtte teenistusse, kus ta sissetöötanud projekteerimise büroos kogenud juhtide käe all võib omandada vajaliku küpsuse iseseisvaks loovaks praktiliseks inseneri-tegevuseks. Meie oludes ei ole küllalt selliseid suuri ettevõtteid ega sissetöötanud büroosid. Noor insener peab enamasti kohe astuma iseseisvale tööle — ja sageli isegi juhtivale kohale, millised üles-

*) Autor kui ehitusinsener piirdub peamiselt ehitusosakonna tegevuse ja õppekavade lähema vaatlemisega.

anded eeldavad juba teatavat praktilist küpsust ja iseseisvust ning teoreetiliste teadmiste rakendamise oskust loovale tööle.

Seda teatavat, meie oludes töötamiseks vajalikku küpsust ja projekteerimise büroo algkogemusi püüti endises Tallinna Tehnikumis anda õppeasutuse raamides arvukate projektide valmistamisega, s. o. meie kohalikest oludest võetud tehniliste probleemide lahendamisega. Üks Tartu Ülikooli endise Tehnikateaduskonna professoreid mainis ühes ettekandes, et selline, meie oludes endises Tehnikumis väljakujunenud õppekorraldus olevat ainulaadne maailmas.

Selliste küllaldaselt küpsede ja elulähedaste projektide valmistamise vajadust on silmas peetud ka Tehnikainstituudi ehitusosakonna õppekavas. Üliõpilaste töökoormuse kergendamiseks ja õppeaja lühendamiseks ei ole aga nõutud projekte kõigis aineis. Üliõpilane, õppides ehitusosakonnas, on sunnitud sooritama küll kõik õppekavas ettenähtud eksamid ja harjutused, kuid on kohustatud tegema projekte ainult teatavais aineis vastavalt valitud õppesuunale; teistel aladel teeb ta ainult väiksema ulatusega harjutustöid — praktikume. Seega on ta omandanud teoreetilised teadmised täies ulatuses kõigis ehitusosakonna õppekavas ettenähtud aineis, kuid süvendatud praktilisi kogemusi projekteerimise alal ainult valitud õppesuunale vastavais aineis.

Ehitusosakonna õppekavas ettenähtud õppesuunad ja nendes ettenähtud projektide arv on järgmised:

1. Teede ehitus;	6	semestri projekti	+	lõpptöö.
2. Hüdrotehnika;	7	„ „	+	„
3. Tsiviilehitused;	6	„ „	+	„
4. Konstruktsioonid ja sillad;	7	„ „	+	„
5. Uurimine (laboratoorne ala);	4	„ „	+	„

Peale mainitud projektide ja lõpptöö tuleb vastavalt erisuunale igal õppijal valmistada kirjalik teoreetiline töö (seminaritöö). Viimasena mainitud nõue on uus ja tahab noori tulevasti insenere juhtida praktilise tegevuse kõrval ka teadusliku uurimise alale ning anda tõuget ja algteadmisi teoreetilis-teaduslikuks tööks inseneriteaduse alal. Sel nõudel peaks olema teatav suunda andev tähtsus meie tuleviku tehnikateaduse arenemisel.

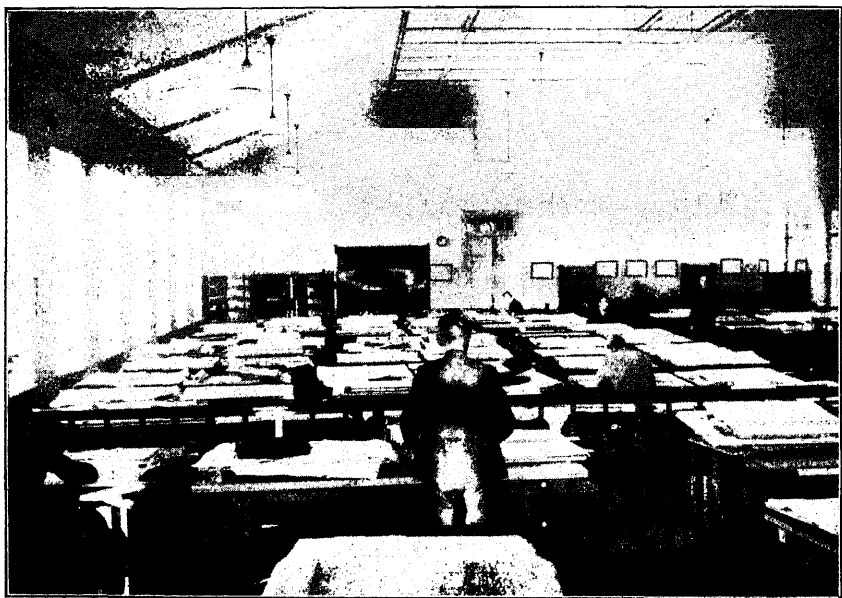
Ehitusosakond, olles suurem nii üliõpilaste kui ka õppejõudude arvult, on suutnud juba peagu täiel rindel end tööle rakendada. Kuigi asutuste ja laboratooriumide sisustamine ja täiendamine on alles pooleli, ei takista see ometi normaalset õppetööd.

Ehitusosakonna õppetegevus toimub Instituudi peahoones. Peahoones on auditooriumid ja joonestamisesaalid sisustatud ja täiesti töökorras. Eriti hea mulje jätab kaks endist laevatehase joonestamisesaali (suurusega $14,2 \times 26,7$ m), mis on peale küljevalguse valgustatud ka laeakende kaudu. Üht neist saalidest kasutatakse joonestamisesaalina tehnilise joonestamise ja tehnilise mehaanika praktikumide jaoks; teine on aulaks ja ühtlasi auditooriumiks, milles toimuvad kõigi osakondade üliõpilastele ühised loengud, kus kuulajate arv tõuseb kuni 250-ni. Osa peahoonest on veel ajutiselt kasutada kesktechnikumil (end. Tehnika gümnaasiumil), mille tõttu osa Tehnika-instituudi asutusi tunneb suurt ruumide kitsikust.

Ehitusosakonnas on sisse seatud ja praegu teatava piirini töökorras (mõned täiesti, teised osaliselt) järgmised asutused.

Tugevus- ja tehnilise mehaanika laboratoorium on Tallinna Tehnikumi ja Riikliku Katsekoja korralikult sisustatud tugevuslaboratooriumi ning Tartust ületoodud ja seal tehnikateaduskonna üheaastase tegevuse jooksul korralikult sisustatud tehnilise mehaanika kabineti ühendamise tulemus. Omab hea aparatuuri ja valitud raamatukogu nii käsiraamatute kui ka teaduslike teoste alal. Kuna tugevuslaboratooriumi ei ole ligi 10 aasta jooksul enam täiendatud, siis ajaga sammu pidamiseks on ette nähtud selle täiendamine mõnede hädavajalike seadmetega. Nendest võiks mainida kestvuskatsete ehk nn. materjali väsimuse uurimise aparatuuri ja metallide ning konstruktsioonide uurimise röntgenograafilist seadet.

Geodeesia kabinett on Tartu tehnikateaduskonna ja vana Tallinna Tehnikumi vastavate asutuste ühendamise tulemus. Suurem osa uuemaid

Suur joonestamise saal.

aparate on muretsatud Tartus. Raamatukogu ja aparaat on töötamise korras. Ruumid on praeguse üliõpilaste arvu juures juba kitsad. Asutuse sisseadete täiendamine teostub veel.

Ehitusõpetuse laboratoorium tuleb täies ulatuses uuesti asutada, kuna Tartust midagi ei olnud võimalik kaasa tuua ja endises Tallinna Tehnikumis puudus vastav asutus. Üliõpilaste töötamine on aga juba siiski võimaldatud ka ehitusõpetuse laboratooriumis, peamiselt joonestus-praktikumide alal. Sisseadete, aparatuuri ja raamatukogu hankimine on praegu täie hooga käimas.

Vesiehituste ja aluspõhja mehaanika laboratooriumi sisustamine algas möödunud aasta alul Tartus, kus see tuli katkestada ületoomise tõttu, ja see jätkub praegu. Laboratooriumi seadmed on ülesseadmisel.

Samasuguses olukorras on ka teedehituse laboratoorium ja raudbetoon-, puu- ja massiivkonstruktsioonide laboratoorium. Nende sisustamine jätkub; üliõpilaste töötamine on võimaldatud peamiselt joonestuspraktikumide ja projekteerimise alal.

Ehitusosakonna üliõpilased kasutavad ühiste asutustena veel järgmisi teiste osakondade laboratooriume.

Tehnilise joonestamise laboratooriumi (Tartust üle toodud), anorgaanilise ja analüütilise keemia laboratooriumi (on uuesti asutamisel), matemaatika ja mehaanika laboratooriumi (on asutatud uus) ja geoloogia ja mineraloogia laboratoorium (osaliselt vanast Tehnikumist saadud esemeid, kuid tuleb täiendamisele).

Õppetöö möödunud semestril ja selle tagajärjed. Värskest sisseastunud üliõpilased töötasid esimesel semestril peamiselt üldainete alal, nagu matemaatika, üldine mehaanika, kujutav geomeetria, tehniline joonestamine ja üldine keemia. Töökoormus oli suur, kui taheti kõike kaasa teha, mis oli ette nähtud I semestri õppekavas; sel puhul ei saanud juttugi olla nn. „rõõmsast tudengipõlvest“. Töö neelas kõik vaba aja. Praktikumid ja testid (harjutuste kontrolltööd) nõudsid pidevat kaasatöötamist semestri vältel. Ei piisanud eksami „äraõppimisest“ semestri lõpul või eksami tähtpäeva eel; sageli tuli praktikumis paralleelselt loengutega kasutada viimastes omandatud teoreetilisi teadmisi. Eriti kibedad olid sellest küljest testid, mida mõnes aines oli 5 kuni 6 tükki semestril. Mitte küllaldane süvenemine ainesse võis tuua koos mitte küllaldase hinnangu — punktide arvuga ka õpiramatusse semestri tulemusena „non sufficit“, kui testi tagajärgede summa ei küündinud nõutava miinimumini.

Arusaamine tehnikaülikooli tööintensiivsusest kasvab noortes üliõpilastes päev-päevalt. Semestri alul töötati joonestamisesaalis vaid mõned tunnid päevas ja sedagi mitte täie saaliga; nüüd alatakse juba hommikul enne loenguid, kasutatakse ära ka loengute vaheajad ja lõpetatakse õhtul ruumide sulgemisega kell 21. Säärase intensiivse töö tagajärjed olidki märgatavad: mitmed esimese semestri üliõpilased lõpetasid tehnilise joonestamise praktikumi enne veel, kui semester lõppes.

On arusaadav, et mõnelgi, kes ei ole ennast kokku võtnud ega täie energiaga tööle asunud, on tulnud juba läbi elada teatavaid pettumusi, eriti just testide alal. Kõik ei edene nii, nagu ette arvati. Kõik ei suuda kohe alul kavas ettenähtud ainetele täiel rindel kaasa lüüa.

Vanemal semestritel ei ole töökoormus kaugeltki kergem. Töö meeoleolu kasvab aga süvenemisel eriainesse ja just projektide koostamisel, s. o. loomisel. Vanemad üliõpilased töötavad praegu 8-ndat semestrit (need on üliõpilased, kes astusid 1933. a. sügisel Tartu Ülikooli matemaatikaloosteaduskonda selle lootusega, et tehnikateaduskond avatakse). On huvitav jälgida, mida need üliõpilased*) juba suudavad korda saata projektide koostamise, s. o. loova inseneritegevuse alal.

Nendel on valmis harjutustööd ehituskonstruktsioonide alal (laed, seinad, trepid, katusekonstruktsioonid), väikesed projektid: raudsilla-tala, kivivõlv ja tugisein ühes vastavate arvutustega; samuti on valmis maantee projekt ühes ehituskulude ja eksploatatsiooni eelarvega. Kõige enam edasi jõudnud töötavad juba suuremate projektide valmistamisel; töös on mõne

*) Eelmainitud põhjusel on käsitletud ehitusosakonna töö tulemusi.

suurema puusilla kavandid, raudbetoonist raamehituse-tööstushoone kandekonstruksiooni kavand, raudbetoonist ladu hoone kandekonstruksiooni, suurema puust angaari katusekonstruksiooni, puust näitusehoone kandekonstruksiooni kavandid. Neid valmistatakse tegelikus elus ülesseatud normide ja nõuete kohaselt, ette nähes kuni detailideni ehituste konstruksiooni osad ja tehes seejuures arvutusi akadeemilise täpsusega ja süvenemisega. Samad üliõpilased on suvepraktika vältel kaasa töötanud juba tunnustatud abilistena samalaadiliste ehituste püstitamisel ja projekteerimisel.

On iseendast mõistetav, et seesugune üliõpilane, tundes tegeliku elu nõudeid, seejuures hinnates oma võimeid projekteerimisel — loomisel, unustab kiiresti õpingu alul läbielatud raskused ja pettumused ning otse kiindub töösse. Ei ole haruldased juhtumid, kus võimekamad üliõpilased valivad neile pakutavaist projektiteemadest kõige raskema ja kõige rohkem probleeme sisaldavama, hüljates kergemad.

Õppejõudude ja asutuste teaduslik töö teostub esialgul väikestes piirides, kuna suurem osa energiast kulub kiirtempolisele organiseerimise- ja õppetööle; viimast on püütud normaalselt arendada, vaatamata organiseerimistö raskustele.

Keemiaosakonna tegevuses on suurt energiat nõudnud Tartust ületoodavate seadmete kolimine. Seejuures selgus võrdlemisi hilja sügissemestri alguse eel, et kõiki vajalikke seadmeid ei ole võimalik Tartust ära tuua, kuna neid vajavad teised teaduskonnad Tartu Ülikooli juures. Eelmise asjaolu selgudes tuli asuda kiiresti uute ja moodsete seadmete hankimisele, milline tegevus praegu veel jätkub täie hooga.

Suurt pingutust on nõudnud ka ruumide ümberehitamine ja remont nendes hoonetes, mis määratud on keemiaosakonna tegevuseks. Ehitusosakond oli selles mõttes õnnelikum, kuna selle tegevuseks määratud Instituudi peahoone, olles vana tehnikumi ja kesktehnikumi poolt juba osalt ümber ehitatud ja remonteeritud, oli enam kohane õppetegevuse algamiseks.

Eelmainitud asjaolude tõttu oli sügis-semestril õppetöö keemia osakonnas osaliselt takistatud, nimelt laboratoorsete praktiliste tööde alal, milledest osa tuli edasi lükata kevadsemestrile. Sügis-semestril töötasid vanemate semestrite (V sem.) üliõpilased tehnoloogia ja soojustehnika laboratooriumes, nooremad üliõpilased (I ja II sem.) töötasid peamiselt üldainete alal koos ehitus- ja mehaanika-osakonna üliõpilastega, ja nende töös nimetamisväärsed takistusi ei olnud.

Selleks ajaks, kui vanemad üliõpilased õppekava kohaselt asuvad ainete ja praktikumide juurde, kus nendel kui tulevastel keemiainseneridel tuleb peale teaduslike uurimuste valmistada ka kavandeid ja luua sisseseadeid ning konstruksioone oma ideede teostamiseks ja neid põhjendada vastavate teaduslike kalkulatsioonide kõrval ka majanduslike kalkulatsioonidega, valmivad ajakohased laboratooriumid ja töökojad, kus tarvitatavaid andmeid võib kontrollida ja kogemusi hankida ise tegelikult.

Praegusel ajal tuleb keemiaosakonnal korraldada õppetegevust ka Tartu Ülikoolis õppinud vanemate keemiaosakonna üliõpilastele, võimaldades nendele lõpetamist Tartu Ülikooli keemiaosakonna kavade järele.

Mehaanika ja mehaanilise tehnoloogia osakond asutati käesoleval sügisel koos Instituudi asutamisega ja õppetööd tuli selle tõttu korraldada ainult I semestril. Need ained langevad ühte osalt ehitusosakonna ja osalt keemiaosakonna õppekavades ettenähtud ainetega.

Kuna õppekavad selles osakonnas on osalt veel täitmata, siis ei ole mainitud osakond veel iseseisvana organiseeritud, kuigi üliõpilastele on võimaldatud korrapärane õppetöö sellekohase ajutise õppekava järele.

Üldkokkuvõtteks võib mainida, et Kopli poolsaarel kihab jälle värske elu ja kiire ülesehitamine, mille mõju ei piirdu kindlasti mitte ainult Kopli poolsaare kitsaste piiridega, vaid annab end juba lähemas tulevikus tunda meie kiiresti arenevas ülesehitamise töös.

Koolimajade ümbruse kaunistamisest.

J. Port.

Kooliaedade asutamise kolmaastak jõuab varsti lõpule. Üsna vähesed koolid on jõudnud selle aja vältel püstitatud eesmärgini ja suutnud anda kooliaia algosadele enam-vähem kindla üldilme. Enamikel koolidest on see töö veel pooleli, paljudel isegi alustamata.

Kooliaedade asutamist ja töö normaalset arenemist on pidurdanud väga mitmesugused asjaolud. Paljudel koolidel puudub veel kooliaedade asutamiseks vastav maa-ala. Teistel koolidel on see küll olemas, kuid aia asutamiseks kõlbmatu: liivanõmm, paepank või vesine sooäär. Siin on sageli võimatu läbi viia maaparandustöid sel määral, et maa muutuks aiasutamiseks kõlvuliseks. Edasi mõned koolimajad pole saanud aia asutamiseks toime sel põhjusel, et kooli kavatsetakse üle viia uude kohta. Mõne kooli maa-alad on liiga väikesed korraliku aia asutamiseks jne.

Aga ka seal, kus kõlvuline maatükk aia asutamiseks olemas, pole paljudes kohtades asutamistöödega jõutud veel kuigi kaugemale. Takistuseks on siin olnud: maa-alade pikaldane vabaksandmine koolile, aeglane aiaplaanide väljatöötamine ja kinnitamine, raskused vajaliku istutusmaterjali (ilupuud, -põõsad, hekitaimed) saamisel, tarade moodustamisel jne. Ka puudulikud praktilised oskused aianduse alal pole võimaldanud tööle anda täit hoogu: mitmed tööd on alguses äpardunud ning tulnud hiljem uuesti teha, paljud puud on puuduliku istutamise tagajärjel ära kuivanud või viletsasti kasvama hakanud.

Suuresti on veel asja edukat arenemist takistanud õpetajate üksmeele puudus. Senini on kooliaedade asutamisest olnud huvitatud peamiselt koolijuhatajad ja loodusloo õpetajad (needki mitte alati), kes kooliaeda esijoonel praktiliselt kasutavad; teiste ainete õpetajad on enamikus jäänud kooliaedade vastu ükskõikseiks.

Ja lõpuks kõige tähtsam põhjus, miks kooliaedade asutamise küsimus pole suutnud haarata kogu õpetajaskonda ja miks see aktsioon pole kujunenud jõuliseks ning iseteadlikuks pedagoogiliseks liikumiseks, peitub selles, et õpetajaskonnal puudub senini põhjalik ja üksikasjalik ülevaade kooliaedade ülesannetest, nende ajakohastest kujundamisviisidest ning kasutamise võimalustest puht-pedagoogilises tegevuses. Ja seni kui see nii on, puudub kooliaiadanduses ning aedade

asutamises vajalik vaimustus ja asi edeneb visalt ning vintselt, „nagu tuli toores puus“. Tehtud tööd jälgides näib, et seda on tehtud pea kõikjal puuduliku iseteadlikkusega, kuidagi poolikult, ja et kooliaedade viimistlemisele tuleb asuda täie energiaga, sest muidu ei täida nad kunagi nendele pandud ülesandeid.

Vahepeal on aga üles kerkinud veel üleriiklik kodukaunistamise hoogtöö. Ka siin on oodatud õpetajailt juhtivat ning mõjukat kaasalöömist. Kui kodukaunistamise hoogtöö esimesel aastal ei andnud veel oodatud tulemusi, siis olid selle põhjuseks — juhtide ja heade eeskujude puudumine. Kuid kodude kaunistamise hoogtöö jätkub. Tema teostamisel — eriti maal — pöörduvad kõikide silmad ümbruskonnast koolimajadele, otsides siit eeskujut. See asjaolu kohustab koolimajade ümbruse kaunistamist võtma väga tõsiselt ja toimetada seda eeskujulikult. Võib-olla tuleb siin suure kiirusega koostatud kooliaedade kavandid, esijoones puiestik, mänguplatsid ja iluaiad võtta põhjalikule revideerimisele.

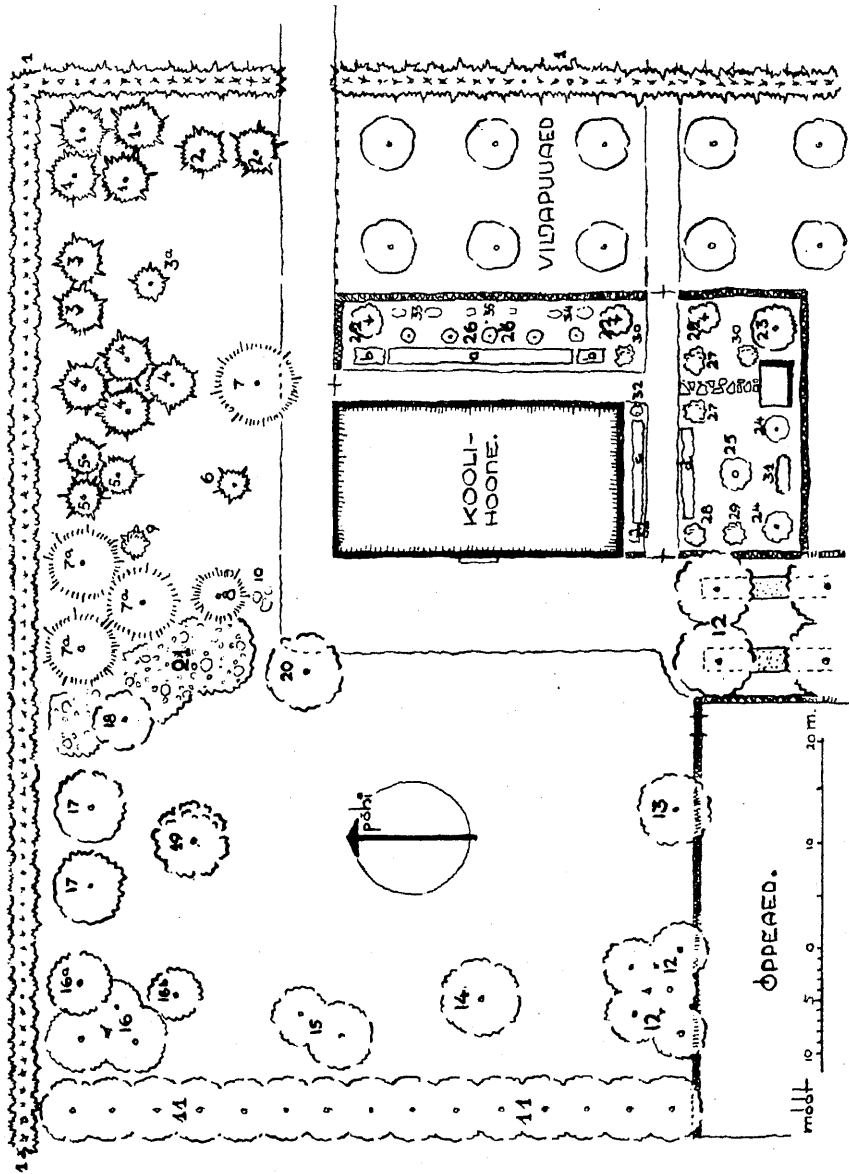
Koolimajade ümbruse kaunistamine on seda raskem, et seda tuleb teostada mitte ainult puht-kaunistamise põhimõtete kohaselt (nn. kodukaunistamise seisukohalt), vaid siin tuleb hoolega silmas pidada peale selle veel pedagoogilisi nõudeid, s.o. nende otstarbekohast kohandamist õpetegevusele.

Peatume alljärgnevas nende kooliaia osade juures, mis kaitsevad ja kaunistavad koolimaja: need on — kooli puiestik ühes mänguplatsiga ja iluaid.

Kooli puiestik. Kooli puiestiku ülesanded on tervishoidlikud, esteetilised ja puht-pedagoogilised. Kooli puiestik peab kaitsma koolimaja ja mänguplatsi tuulte ja tormide eest, eriti aga ohtlikkude põhja- ja kirdetuulte eest talvel. Ta peab kaunistama koolimaja ja selle ligemat ümbrust, muutma koolimaja koduseks ja meeldivaks nii õpilastele kui ka õpetajaile. Kooli puiestikku tuleb kasutada õppevahendina mitmesugustel tundidel, enne kõike loodusloo ja maateaduse tundidel. Selles mõttes ta peab sisaldama võimalikult kõiki tähtsamaid kodumaa puid ja põõsaid ning nendele lisaks ka võõramaisi, mida võib kasutada maateadusetundide elustamiseks kui ka kodude kaunistamise otstarbel ilupuude tundma õppimisel. Eeskujulikult asutatud kooli puiestik peab rahuldama ühtviisi kõiki mainitud ülesandeid ning olema selles mõttes kõititi tasakaalustatud. Kuid sellise korraliku puiestiku asutamine oleneb paljudest asjaoludest.

1. Kõigepealt maa-ala suurusest. Kuna puiestikku tuleb koondata üsna suur hulk puude ja põõsaste liike ja neid mitte ainueksplariidena, vaid — mis puutub kodumaistesse liikidesse — hulgas eksemplares, sest muidu pole võimalik anda puiestikule ühtlast ja rahulikku ilmet. Teiseks on väga otstarbekohane paigutada puiestikku mängu- või jooksuplatsse. Siin tuleb aga arvestada iga õpilase kohta vähemalt 10 m² pindala, mis keskmises koolis 100—150 lapse kohta teeb oma 1000—1500 m². Sellele lisaks veel puiestikuala, mis kokku annavad umbes 3000—4000 m². Seega kulub keskmise kooli puiestiku moodustamiseks ühes mänguplatsiga üks riia vakamaa maad, suurema puiestiku tarvis rohkem. Kus selline maa-ala puudub, ei saa ülesannet esitatud ulatuses muidugi täita.

2. Maa-ala asend. Pole mitte ükskõik, kus asetseb koolimaa, kui kavatakse sellele rajada puiestik, sest kooli puiestik peab kaitsma koolimaja tuulte eest. Valitsevad tuuled meil on enamasti läänest, talvel põhjast

Joon. 1. Kooli puistestik ja ilmaed.

- 1 — Harilik kuusk, 2 — ebatsuga (*Pseudotsuga taxifolia*), 3 — ühevärviline nulg (*Abies concolor*), 3-a. — siniokkaline ühevärviline nulg (*Ab. concolor* var. *violacea*), 4 — palsam-nulg (*A. balsamea*), 5 — siberi nulg (*A. sibirica*), 6 — hõbekuusk (*Picea pungens* var. *argentea*), — euroopa lehis (*Larix europaea*), 7-a — siberi lehis (*L. sibirica*), 8 — seedri-mänd (*Pinus cembra*), 9 — mägimänd (*Pinus montana*), 10 — püramiid-kadakad (*Juniperus communis* var. *suecica*), 11 — pärnad, 12 — kased, 13 — päkklipuu (*Juglans mandshurica*), 14 — punaseleheline pöökpuu (*Fagus silvatica* var. *purpurea*), 15 — saar, 16 — vaher, 16-a — saar-vaher (*Acer negundo*), 16-b — mandšuuria vaher (*A. mandshuricum*), 17 — jalakas, 18 — künnapuu, 19 — tamm, 20 — hobukastan; 21 — pöösad mitmesugused, 22 — püramiid-jalakas (*Ulmus scabra* var. *fastigiata*), 23 — mooruspuu (*Morus alba*), 24 — punaseõiene viirpuu, 25 — lõhisleheline leinakask (*Betula verrucosa* var. *laciniata elegans*), 26 — vääristatud sirelid, 27 — jasmiin, 28 — forsüütia, 29 — lumimari, 30 — pöösasanelad, 31 — keraäieline iodjapuu, 32 — Thunbergi kukerpuu, 33 — uba-pöösas, 34 — lõhnav vaarikas, 35 — pöösasmaran.; a — püsilillepeenar, b — sibullilled, c — suvililled, d — daaliad.

ja kirdest (ka idast). Järelikult puiestik peab asetsema koolimajast mainitud ilmakaarte suunas. Ei leidu aga koolil sellise asendiga maa-ala ja on need teiste ilmakaarte (lõuna) suunas või koguni koolimajast eemal, siis sinna istutatud puiestik ei saa koolimaja ei kaitsta ega ka sobivalt kaunistada. Samane on lugu, kui koolile kuuluvad maa-alad ulatuvad koolimajani läänest, põhjast ja idast kitsaste ribadena: sel korral saab paremal juhul sinna istutada ainult mõningaid kaitsepuid ning koolimaja korralik kaunistamine jääb laiemas ulatuses teostamata.

3. Maapinna reljeef on samuti suure tähtsusega. Mängu- ja jooksuplatsid peavad olema võimalikult tasased, sest nõlvakuid on raske kasutada selleks otstarbeks. Kui nüüd koolimaja asetseb mõne järsaku kaldal või — kõige halvem — pinnase langus on majast põhja poole, siis see samuti takistab puiestiku asutamist koolile soovitavas suunas. Väiksemaid maapinna ebatasasusi on võimalik kõrvaldada, suuremad langused aga on parandamatud. Kuna eelmainitud asjaolusid varemate koolimajade ehitamisel ja selle maa-ala valikul peaaegu kunagi pole arvestatud, siis osutubki nüüd sageli üsna võimatuks vana koolimaja ümbruse kaunistamise probleemi rahuldavalt lahendada tänapäeva põhimõtete kohaselt.

4. Mullastiku omadused. Väga suure tähtsusega puiestiku asutamisel on mullastiku olud. On ju igaühele iseenesest selge, et me peaksime kodude kaunistamiseks istutama alati ainult neid puid, mis antud mullastikus võivad hästi kasvada. Teatavasti pole aga puude liigid mullastiku suhtes kaugeltki ühesuguste nõuetega: ühed vajavad kasvamiseks väga head ja rammusat mulda (jalakas, saar), teised lepivad keskpärasemate muldadega, kolmandad isegi kuiva liivase ja kehva pinnasega (mänd, lehis, läätspuu) või vesise soise pinnasega (lepp, paju, pappel). Ühtede puude juured tungivad sügavale mullasse; need vajavad sügavapõhjalist mulda (tamm, mänd), teiste juurestik areneb rohkem mulla pinna ligidal (kask, saar, kuusk, nulg). Sügavale tungivate juurtega puud võivad kasvada kuivemates muldades, pinnalise juurestikuga puud aga vajavad niiskemat mulda. Seega puiestiku rajamise ees on tarvilik üksikasjalikult tundma õppida antud maa-ala mullastiku koostist, põhjavee seisu ja joonistada prooviaukude põhjal mullastiku kaart, teiselt poolt tutvuda ka puude elunõuetega: siis on võimalik valida sellist istutamismaterjali, mis antud tingimustele vastab. Kui aga seda pole tehtud ja puud ilma valikuta on maha istutatud, siis harilikul keskpärasel põllumaal pole asi veel lootuseta, sest siin võib siiski enam-vähem kasvada suurem hulk puuliike. Halbade ja pooliku väärtusega muldade puhul tuleb aga puude valikut toimetada alati hoolega ning asjatundlikult. Lisaks sellele tuleb ka puude istutamine läbi viia niisama asjatundlikult. Vesiseid maid tuleb enne puude istutamist kuivendada, kehvade muldade puhul kaevata aegsasti valmis vastavaile kohtadele istutamise augud (1.50×0.50 m), täita need hea mullaga (aga ei kunagi mitte kasutada seejuures toorest sõnnikut) ja istutada puud mulla vajumise võrra kõrgemale, nii et pärast lõplikku mulla vajumist puude juurikad jääks mullapinna kõrgusele.

Puude elunõuded. Üksikasjaliselt võime puude elunõudeid tundma õppida ökoloogilise, taimegeograafilise ja metsakasvatusekirjanduse kaudu. Üldiseks orienteerumiseks nendes küsimustes aga aitavad kaasa järgmised reastikud.

Valguse suhtes on puude nõuded, alates enam nõudlikest, järgmised: lehis > kask > mänd > haab > paju > tamm > saar > vaher >

pärn > lepp > kuusk > pöökpuu > seedrimänd. Valguse nõuete kohaselt tuleb valgusenõudlikele puudele jätta rohkem vaba ruumi kasvamiseks ja istutada nad üksteisest kaugemale (lehised 10—12 m, kased 8—10 m, vahtrad 7—9 m, kuused 4—6 m üksik puude puhul; rühmades võib neid istutada ligi poole võrra üksteisele ligemale); samuti on tarvilik valgusenõudlikud puud paigutada puiestikku päikesepoolsele (lõunapoolsele) küljele ja varjusalljad puud varjupoolsetesse kohtadesse.

Niiskuse nõuete kohaselt võib puid reastada järgmiselt, alates enamnõudlikega: paju > lepp > saar > kask > haab > pärn > kuusk > tamm > vaher > mänd. Toitesoolade suhtes on puude nõuded, alates enamnõudlikega: jalakas > saar > vaher > õunapuu > pirnipuu > tamm > pärn > sanglepp > paju > nulg > toomingas > sarapuu > kuusk > halllepp > pappel > pihlakas > kask > lehis > kadakas > mänd.

Soojuse nõuded. Kodumaa puud on meie oludes talvekindlad. Võõramaa puudest tuleb aga valida ja istutada kooli puiestikku ainult neid, mis meie talve külmi ei karda (Põhja-Ameerika (Kanada) ja Ida-Aasia ning Siberi puud).

Eeskujulik kooli puiestik, nagu eespool mainitud, peab kaitsma koolimaja tuulte ja tormide eest ning selle ümbrust kaunistama. Seejuures tuleb neiks otstarbeiks kasutada ainult sellist materjali, mis antud oludes korralikult võib kasvada. Igas asjatundlikult korraldatud puiestikus peavad enne kõike olema rahuldatud puude elunõuded ja pärast seda meie eneste ilunõuded.

Eeskujuline kooli puiestik peab kaitsma koolimaja ja mänguplatsi, moodustama neile rahuliku rohelise raamistiku, tõstma esile koolimaja kaunidust ning andma sellele rõõmsa ja koduse ilme. Seega tuleb igas puiestikus eristada kaitsepuid ja ilupuid.

Kaitsepuid — peale tuulekaitse — moodustagu puiestikule veel ühtlase raami. Ruumi ja materjali kokkuhoiu mõttes on otstarbekohane kaitse-ehk raampuid puiestiku piirdeks paigutada sirgetes ridades. Talviste põhja-, kirde- ja idatuulte kaitseks tuleb kasutada igihaljaid okaspuid, sügiseste läänetuulte kaitset võib aga teostada lehtpuudega. Okas-kaitsepuidest on kõige tähtsam meie kodumaa kuusk (tiheda okastega ning küllalt kiire ja kõrge kasvuga). Kuuskedest kaitseistandik võib olla ühe- või kaherealine, kusjuures viimasel juhul puude asend ridades olgu vahelduv. Puude kaugus üksteisest ridades kui ka ridade vahe — 1,5 m. Kuused kasvavad korralikult raskemais ja niiskustpidavais muldades. Kuivades ja liivakates pinnastes võib mainitud kaitse otstarbel istutada mände; kuna aga need on valgusenõudlikud ja hõredaokkalised puud, tuleb neid istutada 2—3 realt, vahekaugusega 4 m puude ja nende ridade vahel. Läänetuulte kaitseks on soovitatav istutada tugeva- ja kõrgekasvulisi ning tiheda lehestikuga lehtpuid, mille oksad algavad maapinnalt, nagu pärnad, vahtrad, jalakad, — ühelt või kahelt realt, vahekaugusega 4—5 m puude ja ridade vahel. Vesistel pinnastel võib mainitud otstarbeks kasvatada ka sangleppa (*Alnus glutinosa*) ja pappleid (*Populus alba*, *nigra*, *canadensis*, *balsamifera*, *berolinensis*), hädakorral isegi kõrgekasvulisi pajusid (*Salix alba*, *S. alba* × *fragilis*), kuna viimased on liiga hõreda lehestikuga. Kuivadel liivastel pinnastel võib kaitsepuidena kasutada mägivahert (*Acer pseudoplatanus*). Kaitse- ehk raampuudeks ei sobi: hõreda lehestikuga (valgusenõudlikud) puud, mida ei või istutada ligistikku (kask, tamm, pajud, lehis), hilja lehistuvad ning

vara paljaksmuutuvad puud (saared), kergesti murduvate okstega puud (hobukastan) kui ka madalad puud (pihlakas, sarapuu). Samuti pole soovitatavad hekid tuulekaitseks, kuna nende korrashoid ja pügamine nõuab palju vaeva, kuigi kõrgeks aga hekke neil põhjustel pole võimalik lasta kasvada.

Ilupuud. Oluline vahe kaitse- ja ilupuude vahel pole mitte puude liikides, vaid asetamisviisis. Kõiki eelmainitud kaitsepuid võib kasutada ilupuudena, kui me neid ei paiguta mitte tihedatesse ridadesse, vaid üksikpuudena või suuremate-vähemate rühmadena. Ilupuu peab kasvama vabalt, moodustama täieliku võra ja teda peab võimalik olema näha tervikuna. Rühmades võivad puud olla istutatud üksteisele ligemale (lehtpuud 3—6 m, okaspuud — 2—4 m kaugusega), sest seal me ei jälgi üksikpuid, vaid tervet rühma kui üksust. Nii taimebioloogiliselt kui ka esteetiliselt seisukohalt on soovitatav, et iga rühm oleks ühtlase ilmega. Seepärast ei või ühte rühma paigutada eri perekondadesse kuuluvaid puid, mis oma välimuselt kui ka kasvutingimusi üksteisega ei sobi; näit. okas- ja lehtpuud, suured ja väikesed puud, hõreda ja tiheda lehestikuga puud, samuti kui kontrastse ilmega tavalised metsikud puud ja vääristatud aedvormid. Suuremaid puude rühmi võib paigutada kaitsepuude ridade ette ja ridade nurkadesse, vähemaid — ristteedele, hoonete ligikonda, veekogude äärde jne.

Üleminekuks rühmade vahel tuleb kasutada sobivaid (nii suuruselt, võrakujult, lehestikult kui ka süstemaatilise suguluse poolest) üksikpuid. Peale selle üksikpuud sobivad:

1. Muru keskele või selle servadele, olenedes ümbrusest ja muru suuruselt ning iseloomust.

2. Kaitsepuude või ilupuurühmade ette. Sel juhul üksik-ilupuud peavad aga erinema kas oma kujult või — veel parem — lehestikult (lehtede värv, suurus) kaitsepuudest. Eriti hästi sobivad tumerohelisele foonile helerohelise- või punaselehelised ilupuud (harilike kaskede ette lõhisleheline, harilike vahtrate ette punaleheline vaher, helekollaselehelised — kollane saar (*Fraxinus pennsylvanica* var. *acubaefolia*), robiinia ehk ebaakaatsia (*Robinia pseudacacia*); okaspuudest sinise- ja halliokkalised ilukuused (*Picea pungens* var. *glauca*, var. *argentea*) ja nulud (*Albies concolor* var. *violacea*).

3. Edasi üksikpuud sobivad paarikaupa: majade ette, uste ja väravate kõrvale. Selleks tuleb kasutada alati kahte ühetaolist ja ühesuurst puud (sama liiki või teiseid).

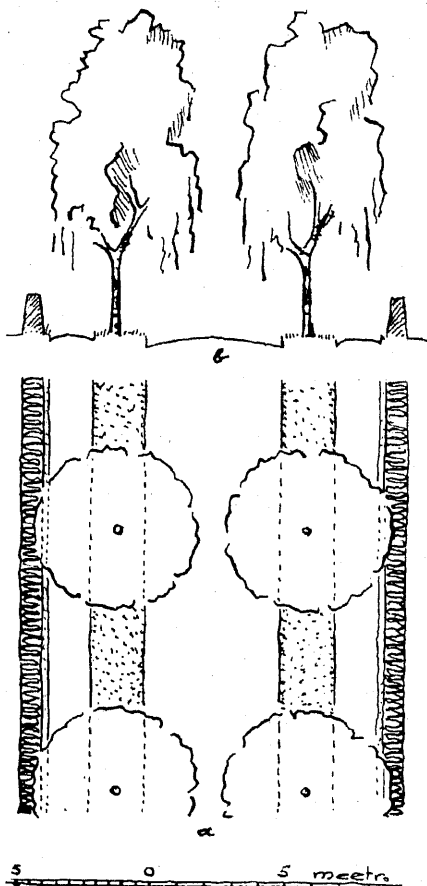
4. Paarikaupa kasutatakse ilupuid veel puiesteede moodustamiseks. Kõige kaunima puiestee saame, kui puud asetame kahele poole teed vastakuti (mitte vaheldumisi, nagu seda varemalt sageli tehti), muidugi paraja kaugusega, et puud vabalt saavad kasvada (vt. joon. 2). Koolidel tuleb enamasti arvestada koolimajasse viivat teed. Soovitatav on, et see puiestee oleks rõõmsailmeline ja valguserikas (mitte pime ja sünge). Selles mõttes sobiksid kooli viiva tee äärde kased ja lehised, esimesed 10 m, teised 12 m vahekaugusega ridades. 10 m vahekaugusega võib siin kasutada ka vahtraid. Puiestee puud peavad olema alt lagedad ja lahtise tüvega, sest muidu nad takistavad käimist kui ka sõitmist. Tuule kaitseks võib välja-poole puiestee puid istutada veel 1,5 m kõrgusega hekke.

Üldiselt on soovitatav ilupuiestikku moodustada mitte liiga paljudest puudeliikidest, sest sel juhul on kaunis raske saavutada rahulikku ilmet. Kooli puiestikul on peale ilu- ja tervishoidlike nõuete veel õppeülesanded: tutvustada õpilasi kodumaa ja välismaa tähtsamate puude liikidega. Viimaselt seisukohalt tihti lähtutaksegi kooli puiestike koostamisel: püütakse koguda

siia võimalikult palju igasuguseid puude liike, paigutatakse need kuidas juhtub, ega hoolita suurt puiestiku kaunidusest. Asjatundlikult korraldatud kooli puiestikus ei tohi muidugi valitseda sellist korralagedust. Kooli puistik ei tohiks hiilata niivõrra puuliikide rohkusega, kuivõrra nende eeskujulise ning kauni paigutusega. Enne kõike see ei või olla midagi metsa taolist, kus maa-ala on enam-vähem ühtlaselt kaetud mitmesuguste puude liikidega, vaid siin peab olema rohkesti õhku ja valgust. Kui puiestikus asetseb kooli mänguplats, siis paigutatagu puude rühmad ja üksikpuud selle ümber, aga nii, et nad mänguväljakult oleksid kõik hästi ning kooskõllaliselt näha. Peale selle asetatagu valgusenõudlikud, s. o. hõreda lehestikuga puud — lõunapoolsele küljele (sest et nende hõre vari ei riku muru), varjusallijad — rohkem põhjapoolsetesse osadesse; väiksemakasvulised ja kaunilehelised puud olgu esiplaanil, suurekasvulised kaugemal. On väga tähtis, et mänguplats ühes puiestikuga enam-vähem tervikuna, s. o. kõige sellega, mis seal on ilusat ja tähelepanuväärset, paistaks koolimaja poolt vaatajale silma. Kui mingisugustel põhjustel pole võimalik paigutada puiestikku mänguplatsi, tuleb jätta ikkagi puude vahele koolimaja poolt vaatamiseks vabad vaated ja paigutada ilupuud sobivalt just nende vabade läbivaadete ümber.

Eriti suurt tähelepanu tuleb pöörata võõramaa puude ja põõsaste asetamisele. Kooli puiestik peab tunduma lastele kodusena, mitte aga võõrana. Selles mõttes peavadki siin valitseval kohal olema kodumaa puud ja põõsad. Need võõramaa puud, mis õppetegevuseks tarvis, tuleb paigutada kooskõllaliselt kodumaa puude ligi: näit. võõramaa vahtrad kodumaa vahtrate juurde, võõramaa pärnad — kodumaa pärnadega, nuld kuuskede juurde jne. Sel viisil on võimalik ära hoida igasuguseid halbu dissonantse ja ebakõllasid.

Võõramaa puudest õppevahenditega on tähtsad järgmised puude

Joon. 2. Kooli puiestee:
a — põhiplaan, b — profiil.

liigid: okaspuudest — lehis (*Larix europaea*, *L. sibirica*), suvihaljad okaspuud, väga kõrgeväärtusliku puiduga, laialiselt levinud meil nii metsa- (tulu-) kui ka ilupuuna. Nulud: siberi nulg — *Abies sibirica* — Põhja-Siberist, tähtsaim sealne metsapuu, kauni kuju poolest (kitsas püstak võra) Eestis laialt levinud ilupuuna; palsam-nulg (*A. balsamea*) — Põhja-Ameerika looduse esindajana, tähtis tulundus- ja ilupuud. Mõlemad tarvilikud nulgude perekonna-mõiste selgitamiseks. Seedri- ehk siberi-mänd (*Pinus cembra*) — Siberist pärinev kaunikujuline puu, suurte söödavate seemnetega; teda leidub meie puestikus sageli. Mägimänd (*Pinus montana*) — Kõrg-Alpidest, huvitava roomava tüvega, kõrgmägede taimestiku iseärasustega tutvumiseks; sobib kuivadele päikesepaisteliste liivanõlvakutele. Elupuud (*Thuja occidentalis*) — Põhja-Ameerikast pärinev ja meil kõikjal kasvatatav heki- ning ilupuud. Lehtpuud: hobukastan (*Aesculus hippocastanum*), Väike-Aasiast ja Kreekamaalt pärinev puu, mis on levinud peaaegu kõikjal parajas kliimavöötmes ilupuuna. Pähklipuud (*Juglans mandschurica* — Ida-Aasiast, *J. cinerea* — Põhja-Ameerikast), kõrgeväärtusliku puiduga, mida tarvitatakse vineerina, ning paljud liigid söödavate viljadega; eriti kreeka-pähklipuu (*J. regia*), mis kasvab siin-seal ka meie aedades ning Saaremaal rohkesti vilja kannab, väärrib tähelepanu, kuigi ta sisemaal noores eas on külma-õrn ning vajab talvekaket. Muidu aga kuuluvad pähklipuud oma toredate suurte sulgjate liitlehtede poolest kaunimate puestikute ilupuude hulka. Pöökpuu (*Fagus sylvatica*) — Lääne-Euroopa tähtsaim metsapuu väärtusliku puiduga; meil kasvatatakse ilupuuna. Noores eas veidi külma-õrn. Soovitatav on kasvatada selle punalehelist teisendit (*var. purpurea*), mis on külma-kindlam. Saarvaher (*Acer negundo*) — Põhja-Ameerikast pärinev kahekojaline vahtraliik, kahekojalisuse mõistete selgitamiseks, nägus puu, liitlehtedega, mis meie vahtra omadest hoopis erineva kujuga. Valge mooruspuu (*Morus alba var. tatarica*), Põhja-Hiinast, mille lehti kasutatakse siidiusside toitmiseks; maateaduse tundides tähtis' puu. Liaanide mõiste selgitamiseks võiks kasvatada mets-viinapuud (*Parthenocissus quinquefolia*), amuuri viinapuud (*Vitis amurensis*) ja tobivääti (*Aristolochia macrophylla*). Laiavõralised ja toreda lehestikuga puud, nagu hobukastan, pähklipuu ja pöökpuu, tuleks paigutada üksikpuudena avaramale murule, kus neid vabalt võiks näha.

Puistikute alune. Kooli puistikus võib kasvatada rohkesti varjus-kasvavaid metsataimi (sõnajalad, sinilill, ülane, kannike, metspipar, kopsurohi, metsvits jt.), samuti kui mitmesuguseid põõsaidki (paakspuu, kuslapuu, leedripuu, mage sõstar, näsiniin). Puhtuse ja korra mõttes tuleks aga need varjutaimed koguda ühte sündsasse puistikute osasse kokku, kus õpilased vähem liiguvad, kuna suurem osa puistikust võiks olla põõsastest hoopis vaba.

Õppetegevuses saab puistikku kasutada peale eespool mainitud puude, põõsaste ja rohttaimede tundmaõppimise — veel seal elutsevate lindude ja loomade tundmaõppimiseks, paljude vaatluste korraldamiseks, mõõtmiste teostamiseks ja kollektsoonide kogumiseks*).

Kooli iluaed. Puistikku ja mänguplatsi ligidusse lilled hästi ei sobi. Need tuleb koondada koolimaja juurde iseseisvasse ilu- või lilleaeda. See

*) Vaata „Kasvatus“ 1933, lk. 59—60. J. Port — Puistikute praktiline kasutamine õppetegevuses.

on tarvilik nii korrashoiu hõlbustamise kui ka ülevaatlikkuse ning tugevama üldmõju saavutamise mõttes. Olenedes kooli suuruselt ja kohalikest maa-oludest, võib kooli iluaed olla 100—300 m² suurune ja peab ulatuma koolimajani. See maa-ala tuleb piirata umbes 1,50 m kõrguse puhta ja nägusa hekiga (elupuu, ligustri, viirpuu, läikiv tuhkpuu) ning sulgeda korralike väravatega, et takistada loomade pääsu sinna.

Maakoolide iluaiad tuleb sisustada nõnda, et nad võiksid olla eeskujuks taludele iluaedade asutamisel; neid tuleb moodustada kaunimaist ilupuudest, -põõsastest, ilumurust ja lillepeenardest ühes vajaliste teedega ja iste- ning puhkeplatsidega.

Ilupuudest tuleb väikesse iluaeda paigutada peamiselt väikesekasvulisi ilupuude aedvorme, mis ei sobi hästi kokku puiestiku vabakujuliste puudega, mis ei kasva liiga kõrgeks ja laiaks ega kipu varjama maja aknaid, — nagu püramiid-tamm, püramiid-jalakas, püramiid-pappel, kera-saar, leinasaar, leina-jalakas, leinaläätspuu, lõhisleheline leinakask jt., okaspuudest kitsavõraline siberinulg, hõbekuused, elupuud. Suuremal maa-alal võib iluaias kasvada ka punaleheline pöökpõõs. Samuti võib siin kasvatada põetatavaid ilupuud (pärn, viirpuu, elupuu).

Ilupõõsastest kasvatatagu iluaias esijoones hästi õitsvaid: hari-likke ja vääristatud sireleid, vääristatud punase- ja roosaõielisi viirpuid, jasmiine, forsüütiat, deetsiat, põõsasroose (talvekindlaid), põõsasenelaid, ubapõõsaid, lumemarja, iluvaarikaid, vara kevadel õitsevat madalat mandlipuud jt. Kellel rohkem aedniku vilumust, võib kasvatada veel õrnemaid ja suuremat hoolt nõudvaid ilupõõsaid, nagu kultuurroose, aedhortensiat, täidis-õielist mandlipuud (*Prunus triloba fl. pl.*), ebaküdooniat (*Chaenomeles Maulei var. alpina*), diervillat (*Diervilla florida*), rhododendroneid jt. Muidugi tuleb hoiduda iluaedu liialt koormamast ilupuude ja -põõsastega: mitte kõike võimalikke sisia kokku kuhjata, vaid ainult seda, mis kavakohaselt on ette nähtud.

Muru. Taluaias kui ka kooliaias ilumuru tuleb koostada nõnda, et ta kannataks tallamist ja et see peale astumisel ei muutuks näotuks. Selleks tuleb maapind hästi tasandada, sügavalt läbi künda või kaevata ja kui muld on liiga kerge (liivakas), siis raskemat savikat mulda pinnale vedada. Kerges ja kuivas mullas murutaimed ei kasva küllalt hästi ja, mis peasi, selline pinnas vajub jalavajutamise all. Keskmise niiskuse pidavusega ai-mullale võib muru moodustada järgmisest seemnete segust:

valge kastehein	20%	kaalu järgi
aasnurmik	25%	„ „
päris-aruhein	25%	„ „
inglise raihein	30%	„ „

1 m² võtta seda segu 30 g.

Teed. Kuigi ülaltoodud koostisega muru on talletav, on soovitatav kooli iluaeda rajada ikkagi teed, vähemalt üks ringtee 1,5—2,0 m laiusega, mida mööda õpilased rahulikult võiksid liikuda ja mille ääres oleksid inste-pingid ning lillepeenrad. Aia teed peavad olema hästi sillutatud, hästi tasased ja kuivad ning umbrohuvabad.

Lilled. Kooli iluaias tuleb kasvatada esijoones püsililli, mis nõuavad vähem hoolt ja muret ning millel on tähtis koht ka taluaedades. Kooli enda seisukohalt tuleb aga eelistada selliseid püsililli, mis õitsevad kas vara

kevadel või hiljem sügisel, millal õpilased on koolis. Selles mõttes väärivad erilist tähelepanu sibullilled, mida tuleks koondada eripeenraks. Varakevadel õitsevad: lumekelluke, märtsi kelluke, krookused, kollased ja valged nartsissid, varajased tulbid ja kobarhüatsindid. Murusse aga võib istutada veel sinililli (Scilla sibirica). Sügisel õitsevad: sügislill (Colchicum autumnale), gladiolid (kuremõõgad) ja tritooniad (viimase kahe lille sibulad tuleb sügisel enne öökülmate tulekut maa seest üles võtta ja kuivas keldris ületalve hoida). Suvel õitsevad mitmesugused liilid.

Juur- ja juurikaspüsililledest tuleb eelistada neid, millel on küllalt suured ja puhtavärvilised õied ning mille kasvatamine ei nõua keerulisi teadmisi. Nad tuleks koondada üheks suuremaks kevadest sügiseni lakkamatult õitsvaks lillepeenraks, valides sinna lilli igast õitsemise ajajärgust: kevadel, suvel ja sügisel.

Kevadel õitsvaist võiks kasutada: hanerohtu, kevadist kureläätsa, priimulaid, kirikakraid (Doronicum), kullerkuppe, hundiube (Lupinus), mägimagunaid, lihtõielisi pojenge.

Suvel õitsvaist: aed-imikat, aed-jaanikakraid, aedkellukaid, aed-sapirohtu, astilbesid, astraid, mõrsjalille, inkarvilleat, iiriseid, kukekannuseid, kurekellu, neitsi kummeleid, nelke, pojenge, täidisõielisi priimulaid, sarvkannikesi, tokkroose, türgi magunaid.

Sügisel õitsvaist: sügisastraid, helleeniume, jaapani anemoone, kuldvitsu, leklilli, päevakübaraid.

Peenarde korraldamisel tuleb taimed asetada suuruse järgi (vähemad ette, kõrgemad tahapoole) ja värvide kooskõlade järgi igal õitse ajal, milline toiming nõuab head materjali tundmist ja suurt vilumust. Üks peenar võiks olla lilleaias veel daaliaid ja teine 1- ja 2-aastasi suvililli. Daaliaist tuleks valida uuemaid ja kaunimaid sorte ning varustada nad vastavalt nimelaudadega.

Üheaastastest lilledest võiks kasvatada neid, mis kauem õitsevad ja lihtsamad kasvatada. Kohe kohale külvatavaist: essoltsiat (Eschscholtzia californica), iberist, kukekannust (Delphinium ajacis), magunaid, maroko käokannust, saialilli; lavades ettekasvatatavaist: koreopsist, kosmost, nemeesiaid, trompetlilli, levkoisid, lobeeliaid, lõvilõugu, peiulilli, hiina astreid, tsinniaid, Kaheaastastest lilledest: lõosilmi, võõrasemat, sõrmkübarlilli, käokanni, tokkroose.

Eeskujulikult korras hoitud lilleaed on määratu suure tähtsusega õpilaste ilu- ja korratunde arendamisel ning nagu varem mainitud, — eeskujuks ümbruskonna rahvale nende kodude kaunistamisel. Tähtis on, et teda ei projekteeritaks mitte liiga laialisena ja korrashoiuks ülejõu käivana, sest ainult eeskujulikult korrashoitud iluaial on kasvatav mõju.

Muljeid ja tähelepanekuid gümnaasiumiõpilaste võistluskirjanditest.

Alfred Kask.

*Quot homines, tot
sententiae.
Terentius.*

Käesolevast kirjandite-võistlusest võttis osa 68 gümnaasiumi lõpu-klassi õpilast, neist 32 tütarlast ja 36 poeglast.

Eelmistest võistlustest erineb tänavune võistlusest osavõtjate õpilaste valiku suhtes. Eelmisel aastail saadeti kooli poolt võistlusest osa võtma lõpu-klassi parim õpilane kooli õppenõukogu valikul. Tänavu aga korraldati igas gümnaasiumis eelvõistlus, mille esitulnuk pääses üleriigilisele kirjandite-võistlusele. Eelvõistluse teema määras õppenõukogu samalt alalt, mis oli ette nähtud ka üleriigilisele võistlusele ja koolidele teatatud.

Ka võimaldati tänavusel kirjandite-võistlusel võistlejail kasutada käsi-raamatuid, mida varemäl võistlustel ei lubatud. Käsi-raamatuist olid lubatud Elmar Muugi „Väike õigekeelsuse-sõnaraamat“, „Eesti maateaduse õppe-raamat“; need 2 raamatut olid ka igal võistlejal kaasas.

Võistluse teema — „Eesti majanduselu arenemise suund ja väljavaated“ valiti võistluskirjandite auhinna määramise komisjoni poolt pool tundi enne võistlust ja kinnitati Haridusministri poolt. Teema nähtavasti meeldis võistlejaile.

Võistluskirjandeid hinnati sel korral mitte koolides kehtiva hindamis-süsteemi, vaid 100-pallilise süsteemi alusel: iga hindaja andis sisu eest üli-malt 40, õigekeelsuse eest ülimalt 30, stiili eest ülimalt 15, kompositsiooni eest ülimalt 10 ja välimuse eest ülimalt 5 punkti.

Käesolevate ridade ülesandeks on anda ülevaade võistluskirjandite si-sust.

Kirjandite autoriteks on noorharitlased. Üks neist ütleb:

„Arenenud inimene oskab paremini ja kergemini oludega kohaneda ja seisukohta võtta, sest tal on välja kujunenud teatud kindel maailmavaade ja seisukoht, mille järele ta iga nähte üle otsustab. Haritud inimene, kes roh-kem kirjandusega tegelenud, võib õppida ka palju säält, ega pruugi kõiki ek-sitsusi, omal nahal tunda“ („Ulm“).

Millised on nende noorte autorite seisukohad ja arusaamised ja kuidas nad oma vaatevinklist on teemat käsitelnud, seda püüavad näidata järgmi-sed read.

Pikemat või lühemat ülevaadet Eesti geograafilisist ja looduslikest olu-dest annab iga autor. Käsitellakse Eesti asendit, piire ja suurust, sest et „On kindel, et iga maa majanduslikud olud on sõltuvad maa üldgeograafi-lisest asendist“ („Pisuhänd“, „Oidipus“).

Pinnaehituse juures palju ei peatuta.

Kliimaolud leitakse küllalt head olevat. „Kliima on tähtsaim teatud riigi majanduselu suuna määraja“ („Milja“).

Mullastik rahulolematust ei põhjusta. Kahjuks „Moreenkate on Põhja Eestis õhuke. Lõuna-Eestis aga on ta soodsam põlluharimiseks“ („Salajõe“).

Siseveed ja taimkate ei kõida eriliselt autorite tähelepanu ja loomastik on hoopis unustusse jäetud.

Juba pikemat käsitlemist leiab mitmes töös rahvastik. Puudutakse murelikult „Tühjade hällide“ probleemi („Homo“ jmt.). Leitakse, et rahvastiku tihedus ei võimalda tööstuse suurenemist („G. P.“), et „Kõigile roosisile väljavaateile seltsib aga tõsiselt murettekita ja mõtlemapanev takistus, mille lahendamiseta me ei suuda tõusta kõrgele arenenud majanduslike rahvaste hulka: meie rahvas on selleks liiga väike ja ta juurdekasv aeglane, et ta suudaks lähemas tulevikus ära kasutada kõiki meie majanduselule soodsalt mõjuvaid tegureid“ („Viva“).

Paheks peetakse urbaniseerumise protsessi („Hiiuste“), mis „röövib maalt põllumajandusele tarvisminevat tööjõudu“ („Viva“). „Iga talunik, kes veidi kultuurist on kuulnud, rändab linna. Maa peab kultiveeritama — need sõnad peaksid meil loosungiks olema“ („Sinine“).

Ei jää kahe silma vahele ka asulastik. Laitust pälvib ehitustegevuse ülemäärane forsseerimine („La victime du temps“). „Turismi hoogsamaks muutmisega on seoses ka meie ehituspoliitika. Kõik tulevased ehitused olgu sobivad üldilmega, moodustades niiviisi väärilise fassaadi meie linnadele“ („Võistleja H“).

Haridusolude juures peatuvad vähesed.

Kodukaunistamine leiab mõnelt poolt sooja vastukõla. „Ühes haridusega peab arendama ka ilutunnet. Eesti mainimesel puudub teadlikkus ilutunde tähtsusest. ... Maainimesed taotsevad uuendusi taunida, kuid küllap saadakse varsti aru kodukaunistamise tähtsusest ja kasulikkusestki ...“ („Võistleja H“). Mõtte kodust paelub ka teistki võistlejat. („Sinine“), kes hüljates võistluskirjandi teema raamistikku, pahandab: „Kuid ühte ei ole Eesti talupoeg veel õppinud, — oma kodu armastama, teda mugavaks tegema“. Tema arvates ... „tahmaste ja väikeste onnide asemele ... ilusad majad ... maja ees aed, lilled, ilupuud ... sisseseade võiks olla moodsam ... raamatukapp ... elekter ... raadio, telefon“. Kuid ta kardab „... et kultuursele inimesele niisugune kodu pikapeale igavaks muutub ... kuid ega talunik ei ela üksikul saarel, nagu Robinson, ta võib ja peab ... looma seltskondliku elu“. Lahendanud nii küsimuse, lisab ta: „Kui tahad oma kodu kultiveerida, siis peab sellekohane ka põld ja kari olema“.

Pärasteema, s. o. Eesti majanduselu käsitlemisel kõik autorid peatuvad põllumajandusel ja tööndusel (või tööstusel), pühendades neile suurt tähelepanu, kuid tähtsus, mis neile omistatakse, on väga mitmesugune.

„Eesti tulevik on tema põllumajanduses“ („Vaid“). Seda tulevikku kindlustab maareform, mis paljudes võistluskirjandites leiab mainimist ja üldist tunnustamist. „1919. a. anti välja Maaseadus, mida täiendati 1925 aastal. Maaseadust ühes täienduspunktidega nimetataksegi maareformiks. Maareform üldjoontes tähendab suurte maa-alade tükeldamist väiksemateks osadeks, milliseid anti välja väikepõllupidajatele nn. asunikudele pikaajalise laenuna ja madala protsendiga“ („Ülm“). Seletades maareformi olemust ja toetudes vastavaile andmeile kinnitatakse, et maareform on andnud häid tulemusi.

Terve rida võistlustöid käsitleb peamiselt vaid põllumajandust („H. S. 18“, „Imperativ“, „Jüvo Ergüsavi“ jmt.). Ja kui lihtsalt ja leidlikult see põhjendust leiab: „Eesti on põllumajanduslik riik, sest seda ütlevad meile vastavad statistilised tabelid“ („Oidipus“). Arvesse võttes, et Eesti on maa, kus peamiselt põllumajandus osutub tulutoovaks“ („Pisuhänd“) ja et „Põllunduses on omandanud Eesti kindlat suunda“ („Olev Soovere“), „Põllun-

dust peab arendama ikka enam, sest Eesti ei pea suuri lootusi panema-tööstusele. Eesti ei ole tööstuslik riik. Tööstus võib areneda vaid põllun-duse abitegurina“ („Sinine“). Seega „Põllumajandus on määratud küll peamajandusharuks“ („Sõmer“). „Eesti põllumajandustoodangut võiks tõsta kuni neljakordseks, ...“ („Viva“). „Väljavaated põllumajanduse arenemiseks on head“ („Võistleja H“).

Leitakse, et tuleks asuda uudismaade loomisele ja „sookultuuri“ levi-tamisele. Nimelt ... „uudismaade ülesharimine on end tasunud, endised sood ja raiesmikud on osutunud heaks põllumaaks. Aga et maade üles-harimine on seotud üsna suurte kuludega, siis tuleb sinna suunata palju ka-pitali“ („Vanemuine“). Seepärast „Hoidutakse kapitalide paigutamisest uudismaade harimiseks“ („Süntaks“), pealegi kus „Riik varustab noori ta-lupidajaid tarvilikkude abinõudega, rahaga, teeb omal kulul suurimad tööd“ („Sinine“). On arusaadav siis, et „Praegu on edu märgata iseäranis agraar-poliitikas: kuivatatakse ja kultiveeritakse soid. See uus viljarikasmaa jaota-takse asundustaludeks“ („Võistleja H“) ja et „Viimasel ajal on laialt levinud ka sookultuur“ („Ulm“), siis põllumees võidab sellest: „... põllu- ja heina-maad, seda ta saabki sookultuuri arendamisel“ („Sinine“). „Ka karjanduse arendamiseks pakub võimalusi uudismaade juurdeharimine: me võime roh-kem kasvatada põlluheina ja juurvilja ning jätta põldu rohkem söödiks“ („Vanemuine“).

Põllunduse toodangu üksikud liigid leiavad kohast käsitlust, kusjuures aga kartulile ja linale pühendatakse erilist tähelepanu, kuna „Kartul on Põhja-Eesti rahataim, lina Lõuna-Eesti rahataim“ („Vaid“). „Kahjuks põllupinna nappusest ja kliimatilistest oludest tingituna ei saa laiendada linakasvatust“ („Oidipus“). Seevastu kartul ... ongi üks eesti talupoja jõukuse alustest, sest võimaldab ju kartul odavaima leivakõrvase“ („Oidipus“). Kartuli osatähtsust kõrgelt hinnates, leiab üks koolinoortest, et nimetust „kartuli vabariik“ tuleb au sees hoida, pealegi kus see nimetus suurt rek-laami tegevart kartulile.

„Eesti tulevik on maa kasutamises“ ja „... karjas peitub meie riigi rikkus!“ („Oidipus“). „Eestis on juba palju hobuseid, lehma, lambaid, kel on kindlaks tehtud nende tõug, kuid tõusigu meil veel pole“ („Sinine“). „Sigadel pole kindlat tõugu meil veel välja kujunenud“ („Optimist“). „Kuid meie sigu, meie peekonit tuntakse isegi juba Ameerikas. Sellest üteldes võime järeldada: oleme teinud seakasvatusega hiigla edusammu. Sada aas-tat tagasi omasid meie esivanemad viletsaid sigu, kuid nüüd tuntakse ja nõu-takse eesti peekonit Londonis ja Berliinis. Milline edu!“ („Oidipus“). Ka-riloomadega on lood veidi halvemad: „Praegu siiski ei kasvatata kaugeltki mitte kõikjal tõukarja, vaid mingisugust segu, mis ei ole pahatihti tulutoov“ („Vanemuine“).

Lambakasvatust ei peeta kohaseks meile, „sest meie ei suuda äratada tähelepanu oma villaga välisturgudel oma rohkusega ega ka headusega“.

Metsanduse osatähtsus leiab küllaldast hindamist. Metsade laastamine leiab laimust. Olevat juba nii kaugele mindud, et „Metsa säilitamiseks on vaja aseaineid“ („Võistleja H“). Ei leia pooldamist ka talumetsade „laos-tamine“ („H. S. 18“).

Kalandus näitab edu, kuna „Kalurid on asunud kindlustama igapidi oma huve, mis tagab veel paremat saaki ...“ („Oidipus“) ja on „asutatud vastavad basseiniid ... „kus kunstlikult sigitatud kalamaime välja haudu-

takse. Hiljem lastakse nad sealt kõigisse sisevetesse üle maa“ („Võistleja H“).

Ei jää unustusse ei heeringapüük ega heeringapüügi laevastik („N-1166“). „Et Eesti vetes heeringaid pole, saadetakse igal aastal laevastik Islandi saare vetesse“ („Olev Soovere“). Nii „... on korraldatud meil ka ookeanikalandust heeringapüügi näol“ („Optimist“).

Aiandus leiab käsitlust mõõdamannes mõne üksiku poolt („Ulm“ jt.).

Mesindus paelub mõne üksiku tähelepanu. Nii leitakse, et „... peaksimise laiendama mesilaste pidamist, kuni jõuame niikaugele, et hakkaksime seda eksporteerima välismaale. Jälle suur pluss meie majandusele“ („Oidipus“).

Kodulindude ja väikeloomade kasvatamine leiab mainimist („Ulm“ jt.).

Ka tööduse hindamisel minnakse väga lahku üksteisest. „Eesti praegune põllundus toob riigile vähem tulu kui töödus, ehkki üle 60% rahvast on tegev põllumajanduslikul alal. Säärase ebaõige vahekorra põhjus ei seisa mitte asjaolus, et töödus Eestis on arenemisvõimelisem kui põllundus, vaid selles, et põllundus on töödusega võrreldes täiesti hooletusse jäänud. Maa on halvasti jaotatud, ehkki olukord pärast maareformi tunduvalt paranenud on“ („Upu“).

Ühelt poolt leitakse, et „... meil pole küllalt eeldusi, et saada tööstusriigiks ...“ („Tundmus“). „Meie ei saa olla tööstusriik, sest meil puuduvad kõik eeldused selleks“ („Oidipus“), seevastu meil „... on aga suuri eeldusi Eesti arendamiseks kõrgetasemelise põllundusmaa kõrval ka tööstusmaaks“ („Tõuseng“).

Teiselt poolt jälle arvatakse, et kuigi „... Eesti ei esine tööstusmaana“ („Milja“) ja puuduvad eeldused, võime öelda, et meil „Tänapäeval on tööstus juba niivõrd erialastunud, et kõike ei suudeta ise valmistada“ („Ulm“). See on teostunud „Ühes tehnika arenemisega, mis on rakendanud palju uusi masinaid põllumajanduse teenistusse ...“ („Pisuhänd“).

„Tööstuse arenguks on meil ka eeldusi oskustöölaliste näol“ („Võistleja H“), kuigi „... meie tööliste produktiivsus võrreldes teistega on mitu korda väiksem“ („Süntaks“). „Eestlased ... kõlbasid paremini komplitseeritumate tööde sooritamiseks“ („Salajõe“).

„Tööstus sõltub suuremal jaol leiduvaist maapõuevaradest“ („Olev Soovere“), mida „Paljud tööstused ja vabrikud ...“ („Süntaks“) vajavad. Maapõuevaru meil on, kuigi mitte just eriti hinnatavaid. „... Eestis on tööstus küll kaunis kõrgele jõudnud, tänu Eestis leidvale põlevkivile ja turbale“ („Vaid“).

Praegu ei ole jõuallikate suhtes veel häda, kuna meil on külluses „langevat vett“ ja turvast ning, mis eriti tähtis, põlevkivi, mida jätkuvat tuhandeiks aastaiks, mille kaevandusi olevat uurimas käinud isegi „Afrika spetsid“ („Hel“).

Meie „Väärtuslik põlevkivi omab õli, milles peituvad omakorda mitmesugused rasvad ja õlid“. „Põlevkivist saadakse igasuguseid õlisid, mootorinaftat, määrideõlisid, bensiini, gudrooni ja pigi. Praegu pole veel jõudnud põlevkivi kodumaa saadused välja tõrjuda siseturult välismaa saadusi ... Suurimad väljavaated on põlevkivitööstuse ja võib-olla rauatööstuse alal. Selleks arenemiseks õnn kaasa!“ („Olev Soovere“).

Turvarabased on rohkesti üle maa, kuid Lavassaare kandis — „Siin on vanimad turbarabad, turvas väga väärtuslik, sisaldab vähe tolmu ja niiskust“ („Sinine“). „Igaüks teab, missugune väärtuslik küttematerjal on meie

turvas. Turvas aitab meid üle raskustest ja muredest ...“ („Oidipus“).

„Tähtsad on veel klaasitööstused, missuguseid riik viimasel ajal tahab monopoliseerida ...“ („Sinine“). Saladuseks ei ole võistlejaile ka see, „... et Eestis olevat kindlaks tehtud rauamaake, mis vastavad suuruselt Rootsi Kirunavara omadele“ („Olev Soovere“).

„Töünduse järjest suurenev osatähtsus riigieelarvetes ning aastabilanssides tähistab ettejuudmist põllundusest... Kordkorralt uute avastuste tegemine loodusvarade alal viis ka eestlased eksiarvamisele, et töünduses seisab Eesti tulevik. Ei! Praegu kasutatakse juba enamikku neist maa- ja loodusvaradest“ („Upu“).

„Tööstuse mõjul tekivad linnad ja alevid, mis omakorda põhjustavad kultuuri tekkimise“ („Süntaks“).

Kõrvu töünduse kõrgeks hindamisega esineb ka arvamusi, et „Eesti maapind pole kohane tööstusriigiks“ („Sinine“).

„Arenevate tööstustega võib Eesti aga ka võita tähtsuse kaubanduse alal ...“ („Pisuhänd“).

„... Et Eesti on rannikuriik, siis on tulevikus võimalik, et areneb kaubandus ...“ („Mare“).

Nagu tööstuse suhtes puuduvad eeldused, „Samuti puuduvad ka meil kaubanduse suuremad eeldused ...“ („Tundmus“).

„Transiitkaubandus pole meil kindlamat kju võtnud, sellepärast et see majandusharu on sõltuv jääoludest Soome lahes ...“ („Salajõe“).

Ent mõnede silmis kaubandus on meile küllalt suure tähtsusega. „Arvatavasti teotsesid eestlased enne võõraste sissetungimist siiski ka küllalt intensiivselt kaubandusega“ („Võhik“), kuid siiski oli raskusi Vabariigi algusaastail, kuna „Vene turud olid üle võetud teiste suurriikide poolt ...“ („Vivat tehnika“). Ei ole ka praegu kaubanduseprobleem lihtsalt lahendatav. „Peab olema ka tasakaalustatud sise- ja väliskaubandus. Viimase aasta aruanne näitas, et meie väliskaubandus on aktiivne“ („Sinine“). „Clearingu tõttu on väljavedu sisseveoga tasakaalustatud ja välisvaluuta tagasihoidmine omamaa tööstuse tugevdamiseks raskendatud. Kaubandus võimaldab omamaa saaduste turustamist välismaal. Saadud valuutaga arendatakse siis omamaa tööstust“ („Nina“).

„Väga tähtis kaubanduses on ka kaubandusbilanss“ („Ulm“). Oluline on, et ta osutuks aktiivseks, kahjuks „Mehhaniseerimise vajadusest on osalt tingitud viimase aasta passiivne kaubandusbilanss“ („Süntaks“).

„Eesti majanduselu suundub peamiselt tööstusele. Seda näitab ka passiivne kaubabilanss ...“ („Võistleja H“).

„Et kaubandus, nii välis, kui ka sisekaubandus saaks hästi areneda, on tarvilikud suuremad linnad, head liiklemisolukorrad“ („Sinine“).

„Praegusel plahvatusmootorite ajajärgul“ („Optimist“) omavad liiklemisvõimalused olulise tähtsuse.

„Eestlased juba muistsel ajal oskasid merd hinnata ja panid oma merendusele tugeva aluse, käies kaugel merd vahutamasa väikestes lahtistes paatides“ („Vaid“).

„... kiiret merenduse arengut suuresti soodustasid Eestimaa rannikul ohtrasti leiduvad väikesemad ja suuremad lahed, mis enamjaolt on head ning tuultest kaitstud sadamad. Mõned neist võivad isegi funktsioneerida kogu aasta. (Tallinn, Paldiski, Rohuküla)“ („Vaid“).

Mis aga puutub maanteedesse ja raudteedesse, siis tuleb eelistada esimesi, „... sest kindlasti areneb tulevikus transport enam autodel kui raudteel“ („N-1166“).

Omajagu mõjutab majanduselu arenemise suunda ja väljavaateid ka ühiskondlik ja riiklik kord.

„Seda aega, mil Eesti talunik orjas oma mõisnikku, ei maksa meelde tuletadagi ... eestlaste elu oli võrdne loomade omale, isegi halvem ...“ („Sinine“).

Mõni võistleja fantaseerib ka asumaadest:

„Väikese riigina on Eestil võimatu omandada omale asumaid *de jure*. Seda puudust tuleb kaotada mingil teisel teel, diplomaatia ning kavaluse abil. Hiljuti algatati küsimus teatava saare ostmiseks Vahemeres. See mõte ei ole halb, ainult seda peab toimima kavalamalt. Ajaloost võime näha, et majanduslikul ekspansioonil on määratu tähtsus. Paljud suur- ja väikeriigid on kasutanud just seda viisi, et saada omale asumaid vähemalt kaudselt ja parandada sellega riigimajanduslikku olukorda. Eestis leidub küllalt vabu kapitale, et asuda umbes samale teele. Mõnikümme ruutkilomeetrit maad Aafrikas võiksid toota terve Eesti varustamiseks vajalikke tooraineid: kummit, vürtse, suhkruroogu jm.“ („Upu“).

Võistluskirjanditest kujutluse täiendamiseks olgu antud töödest võetud tsitaatide valimik, mis ei ole süstemaatiline, kuid iseloomustab üksikute noorte autorite mõttekäiku.

„Meie võistleme suurriikidega oma olemasolu kindlustamiseks ...“ („Milja“). Meie majandus omab autarhia sugemeid. „Veel hoogsamalt on hakanud autarhia arenema viimasel ajal sõjale valmistavais riikides, näit. Saksamaal, mis mõjutab terve maailma majanduselu“ („Sõmer“). „Autarhiat püütakse läbi viia ka Venemaal. Vajatakse raha taasrelvastamiseks. See on aga ainult osaliselt teostatav, sest inimene pole suuteline kõiki loodusjõude oma tahte alistama“ („Milja“).

Autarhia taotlemine võib põhjustada elukalliduse tõusu. „Ka praegune elukallidus vihjab meie majanduse arengule, sest elutarvete kallinemisele järgneb harilikult kapitali investeerimise tung. Nii võib julgesti väita, et Eesti majanduselu sammub vastu edurikkale tulevikule“ („Võistleja H“).

„Eesti majandus on vaevalt 20 aastat vana“ („Tundmus“). „Eesti on alles väga ja väga noor riik, tuleviku riik. See majanduslik tase, millel ta praegu seisab, peab veel tõusma, peremeheks minema, tõmmates kaasa rahva kultuuri, enesetunnet ja elurõõmu“ („Vaid“). „Väliskaubanduse võimalusi peaks tulevikus veel enam arendama, sest sellest oleneb riigi majanduslik tase“ („Sinine“). „Oma põllundusele ja maapõuevaradele ning koskedele rajab Eesti oma majandusliku tuleviku“ („Salajõe“). „Eesti väikese riigina peaks jääma veel põllutulunduslikuks riigiks, sest kui ta valmistaks kõik oma tarbed ise, siis poleks tal võimalik leida ka välisturgu ... tööndus võiks areneda ainult parandustööstuse piirides“ („Ulm“). „Eesti riigimajanduslikuks hüvanguks peaks püütama kasvatada põllunduse ja kaubanduse osatähtsust riigi tulude arves, jättes teisele kohale võõrkapitaliga töötava töönduse“ („Upu“). „Peaks kaduma nähe, et tööndusse investeeritud kapital kannab suuremat protsenti kui põllunduses. Pealegi maa või riigi tööndus, kui see töötab suurelt osalt võõrkapitaliga, ei ole võimeline arenema riigi peatuluallikaks“ („Upu“).

„Kaitsetollidega ja riigi teraviljamonopoliga ongi suudetud põllumehesissetulekuid niivõrd kindlustada, et ta mõelda võib oma majapidamissüsteemi ratsionaliseerumisele“ („Sõmer“). Ei saa teisiti, sest et „Looduslikult pole Eestis ükski majandusharu absoluutselt soodustatud“ („Sinine“). Eksituseks osutus, et „Alul toetati tööstust ja põllumajandust jäeti vaeslapse ossa. Põllumehesete võimule pääseses sündis asi ümberpöörduvalt“ („Süntaks“).

„Et viia meie majandus õitsengule, seks suurendagem esmalt meie eksporti ja aidakem kaasa tööstuse hoogsaks arenguks“ („Tartlane“). „Viimase, 1936. a. aruanne näitas kahjuks mõlema bilansi tugevat passiivsust“ („Upu“).

„Tuleviku ülesanne oleks hoiduda suurtest majanduslikest vapustustest. Hea abinõu selleks on olla tagasihoidlik uute investeerimistega. Samuti on kahjulik head konjunkturi kunstlikult veelgi kõrgemale tõsta“ („Süntaks“). „Liigne rikkus pole aga ka kuigi hea, sest see ärritab vaid suuri naabreid ja võib viia raskete konfliktideni“ („Olev Soovere“).

„Praeguse tehnika võidutsemise ajajärgul on majanduslik tegevus kujunenud väga laiaks ja komplitseeritud mõisteks ja tegevuseks“ („Ulm“). „Majanduselu arengut võib üldiselt jaotada kolme ossa: põllumajandus, tööstus ja segamajandus. Peagu iga riigi majanduselu on alanud põllumajandusega“ („Upu“).

„Loodusest olenevaid asjaoludel on meil sellepärast valmistuskulud liiga kõrged ja meie majanduspoliitika peaülesandeks on nende vähendamiseks abinõusid leida“ („Sõmer“). „Majanduspoliitika määrabki meie majanduselu arenemise suuna“ („Tundmus“). Nii arenes meie majanduselu enne iseseisvuse ajajärku just selle poole, et tagada tulevast iseseisvust rahva majandusliku sõltumatuse arendamisega. Eesti majanduselu arenemise praegust suunda iseloomustab just tööstuse toetamine“ („Nina“).

„... Eestimaa asub Ida-Euroopa ja Lääne-Euroopa vahelisel kaubandusteel. See võimaldab Eestis transiitkaubanduse levikut ja soodustab vabariigile Euroopa kaubanduspoliitika jälgimist ja selle järele ka oma kaubanduse korraldamist“ („Vaid“).

„Eesti on noor riik ja omab praegu Euroopa majanduslikus elus võrdlemisi vähe tähtsust“ („Võhik“). „Üheski riigis pole võimalik toota varu kõigi oma rahvaliikmete tarvete rahuldamiseks. Seetõttu osutub paratamatuks nähtuseks maailmajandus“ („Milja“).

Ikka edasi ja edasi . . . Veel paljugi on teha“. „Eesti, jää truuks oma maale“. „Eesti, Sul on hiilgav tulevik“.

Eelnev kirjeldus ja tsitaatide valimik haaravad enam-vähem kõik võistluskirjandid nende vooruste, vääratuste ja konarustega ja võimaldavad anda põhjendatud üldhinnangut tööde sisu kohta.

Kuigi on terve rida häid töid, leidub siiski väga paljudes töödes vähemal või suuremal määral puudusi.

Loogika üllatavad keerdkäigud, peadpöörivalt järsud sidumata üleminekud, äärmiselt kategoorilised seisukohad, puudulik ja ebaküps arusaamine, viimistlemata ühekülgne käsitus, laskumine kõrvaliste pisiasjade loetlemisse, teemast kõrvalekaldumine, lapsik ja naiivne fantaseerimine, materjali ebaportsionaalne jaotus ja laialivalgus käsitus, targutamine, verbalism, hajameelsus ja võhiklus on tööde olulisemaid puudusi üsna paljudes kirjandites. Mis pakitseb südamel, see leiab kirjapanemist, mis on haarde kau-

guses, seda haaratakse sarvist, mis hästi teada, leiab rakendamist ratsuna, küsimata kas kõik sobib, vastab teemale või on õige.

Tarvilikkude andmete ja põhjuste otsimisel ollakse leidlik. Näit. „Kobame hallis minevikus, siis saame teada meie põllunduse arenemiskäigu“ („Oidipus“). Seejuures leidub luuleannet ja taktigi: „Euroopa on maailma süda ja meie Eesti moodustab selle organi ühe väikese lihase. Ma ei taha minna väga kaugele, millal meie esivanemad olid orjad. Ma ei taha tuua esile suure tumeda pleki, mis lasub meie ajalool. Ma tahan näidata aega, millal orjadest kujunesid iseseisvad eestlased, tänu valgustusaja pimestavaile filosoofele“ („Oidipus“).

„See ongi see teine arenemisasjastu, millal õigesti polnudki mingit arengut. Selle ajastu viimasel sajandil asutati meie maal hulk suuri töös-
tusetooteid ...“ („Sigri“).

Tahe näidata oma teadmiste põhjalikkust tingib osalt piasiasjadesse laskumise, mille tõttu aga sageli kõrvaldub või jääb varju oluline („Hel“, „Heli“, „Jaanuar“, „Homo sum“ jt.). Mainimist leiab näit. „... sangaste rukis, Eisenschmidt'i kaer, „Kalevipoja“ kartuliseeme ...“

„Geoloogiliselt kuuluvad Eesti aluspõhja kihid kambriumi, ordoviit-
siumi, gotlandiumi ja devoni ajastuisse“ („Salajõe“).

Oma tõekspidamiste kategoorilisis, mis ei luba oletada vastupidiste või teissuguste seisukohtade olemasolu, avaldub terves reas kirjandites („Homo“, „N-1166“, „Pisuhänd“ jt.).

Autoritele on üldse teada Eesti majanduselu nähted ja vead ning on käepärast nõu ja abi, kuidas seda parandada („Sömer“, „Tartlane“, „Upu“ jt.).

Võhiklus, pinnapealsus, verbalism ja ühekülgsus on omane paljudele eeskätt muidugi vähem kordaläinud töödele („Homo“, „Homo sum“, „Jun“, „Jüvo Ergüsav“, „Milja“, „Mare“, „Oidipus“ jmt.).

Teemast kõrvalekaldumist on väga sageli. Näit. „Kõige suurem mööbli-
vabrikuist on A. M. Lutheri mööblivabrik Tallinnas. Tal on suured osa-
konnad välismaal. Töötab nii sisemaa, kui ka välismaa tarvete rahulda-
miseks“ („Sinine“).

„Inimsugu on kogu oma arengu kestel andunud kord ühele, kord tei-
sele ideele ja harrastusele. Nii on ta sipelnud usu kammitsais, vaimus-
tunud kaasaegsete ja mineviku suurvaimude kunstilist eneseavaldusist ja
lõpuks kaasa elanud teaduste sünnile, kasvule ja õitsengule“ („Viva“).

Hajameelsust iseloomustavaid näiteid: „Eesti tööstusele paneb aluse
kivisöe leidumine Põhja-Eestis“ („Milja“), „... võistluskirjand 30. dal jaan.
1937“ („Ulm“).

Paljudel võistlejaist puudub oskus konkreetse teema käsitlemises: te-
hakse kõlavaid sõnu, kaldutakse teemast kõrvale, asjatundmatust varjatakse
tähtsa näoga ja ilusate sõnadega — üldse pidu- ja tervituskõnede laad on
noori laialdaselt nakatanud. Ka ajakirjanduse mõju ilmneb võistlejail roh-
kesti ja ollakse sagedasti ajakirjanduslikult pealiskaudne. Päevaküsimustega
ollakse hästi kursis: tühjad hällid, rauamaagi leidmine, urbaniseerumine,
turism, eksportfirmade riigistamine, haritlaste piitsutamine, kodukaunista-
mine, poliitika, klassivõitlus, asumaad, Prantsuse kindlustuste vöö, elukalli-
dus, autarhia — kõik esineb kirjandeis. Üldsõnalise lausega: „nagu ajalugu
näitab“ põhjendatakse mistahes arvamist.

Nagu etteotudust näha, on küllalt rohkesti puudusi, aga on ka suur
hulk vourusi ja seda mitte ainult paremail töödel, vaid ka vähem headel.

Enamik võistlejaist mõistis maateaduse raamatut kasutada mõõdukalt, võttes sealt ainult faktilist ja arvulist materjali oma töö illustreerimiseks valitud plaani kohaselt. Vähemus oli raamatu kammitsais ja uppus valikuta materjali rohkuses.

Head tahet ja pealehakkamist, tabatavust, leidlikkust, head nõu ja abi on kõigil. On küllalt ka teadmisi ja arusaamist. Ollakse teadlik meie majanduselu puudustest ja võimalustest. Ei ole olukorra ülehindamist, ei ole aga ka mingisugust halisemist ja virisemist. Võrratu optimism: kuigi kõik ei ole nii nagu tahaks, leitakse ka antud olukorras küllaldaselt väljavaateid ja „hiilgavat tulevikku“. Ei mingisugust hirmu ega erilist muret väljavaadete suhtes. Tundub raudtest tahet, elujõudu ja positivismi, mis viib sihile ja edule. Omatakse omajagu iseteadvust, häid kavatsusi, suurt usku tulevikku ja majanduselu juhtidesse ja rohkesti armastust kodumaa vastu.

Terves reas paremais töödes leiab rikkalik faktiline materjal objektiivset käsitlemist, kusjuures ilmneb küllalt laialdane silmaring ja süvenenud arusaamine, mida ei võimalda saavutada ainuüksi õpperaamatud, vaid ka kontakt eri- ja ajakirjandusega ning avaliku elu tegelaste kõnede jälgimine (raadio-ettekanded, aktused jms.). Paljudes töödes avalduvad head teadmised. Samuti leiab teema paljude poolt lihtsat ja selget käsitlust.

Huvitav on märkida, et käsitlust leiavad isegi seesugused akuutsed küsimused, nagu välismaalt tööliste sissetoomine („Homo“ jt.), „tühjad hällid“ („Hiiuste“ jt.), urbaniseerumine („Viva“ jt.), taasrelvastumine („Sõmer“, „Milja“ jt.), kodukaunistamine („Sinine“ jt.), asumaad („Upu“), turism („Võistleja H“), uudismaade loomine („Süntaks“ jt.), ehituspoliitika ja „fassaadid“, elektrifitseerimine („Võistleja H“), riigistamine ja monopoliseerimine („Sõmer“ jt.), majanduslik autarhia („Milja“ jt.), poliitika („Süntaks“).

Ka osutub tööviljakus mahult võrdlemisi suureks: ühes mustandiga on enamikul 8 lehekülje ümber, üksikuil isegi kuni 14 lehekülge („Sinine“).

Võistluskirjandite hindamisel me ei tohi ikkagi unustada, et need kirjandid on kirjutatud eritingimuses; piiratud aja jooksul, võistluse ärevas õhkkonnas ja et kirjandite autoriteks on keskmiselt 18-aastased koolinoored, kel puuduvad veel elukogemused ja kel seetõttu puudub küllaldaselt küps arusaamine ja kes oma teadmised on omandanud peamiselt koolipingis. Kommistused ja vääratused on omased ka mõõduandvatele isikuile — eeskujudele ja õpperaamatuile, nii tohiks nad andestatavad olla ka õpilastele.

Kuigi võistluskirjandite teema on soodus, nõuab ta käsitlus häid teadmisi, head taidu ja taipu, head arvustusvõimet ja käsitlusoskust.

Kui paljudele täiskasvanuile — haritlastele on majanduslikud küsimused *terra incognita*, kuidas võib siis nõudagi, et väheste majandusteaduse õppetundide arvu juures saaks kujunedagi kõigil õpilasil küllaldane arusaamine majanduselu nähetest ja avaldustest. Ent õpilased on siiski suutnud oma teadmisi ja võimeid tunnustusväärivalt üles näidata. Jõukohaselt on nemadki suutelised ülesehitava ajajärgu ülesannete lahendamises osa võtma.

Enamik teadmisi näib ammutatud olevat peamiselt kodumaa maateaduse õppetundidest ja õpperaamatuist, mis aga ei taotle majandusteaduslike küsimuste viimistlemist. Nii on vahest osalt mõistetavad mõnedki viperused.

Mõnigi tuumakas ja tüse töö ei andnud hinnangu suhtes küllaldaselt tulemusi teemast kõrvalekaldumise tõttu. Teataval määral põhjustas ka madalamapalliliste hinnangute rohkust tarvidus hindamisastmikkude kujundada, et eristada paremaid töid.

Seesuguseid häid kirjandeid on. Neis on välditud loeteldud puudused. Ladusas keeles on esitatud ümar, asjalik, võrdlemisi täielik, hoogus ja plaanikindel nõuetekohane ülevaade. Need tööd väärivad tunnustamist.

Võime loota, et kirjandite autoritest võrsuvad meie rahvamajanduse väarikad tegelased, kes au teevad ka koolile, kus nad oma teadmised on omandanud.

Eestikeelne ajalooline kirjandus 1936. a.

J. Madisson.

On aastaid, mil kõigi ajalooarrastajate huvi tulipunktis on uusi väljavaateid ja ümberhindamisi võimaldavad teosed. Selliste aastate hulka kuulub eelmine 1935. a. meie ajaloolise kirjanduse arenguloos. On aga teiselt poolt aastaid, mil seesugune huvikoonduspunkt puudub, kuid siiski ilmub arvukas kogu tähelepanuväärivaid töid, mis põhjustavad meid rahulolemisega konstateerima meie ajalookirjanduse suhteliselt kõrget taset ja rõõmu tundma nii mõnegi üksiksaavutuse üle. Sellisena tuleb meil hinnata 1936. a. ajaloolist kirjandust.

Väga nõrgalt on 1936. a. ajaloolises kirjanduses esindatud vana aeg. L. Freibergi Caesari lühibiograafia (I 1.)¹⁾ võib vigadele ja ebatäpsustele (näit. talendi võrdsustamine 300 Ekr., konsuli samastamine presidendiga nüüdisaegsetes vabariikides jm.) samuti ka katkendlikule käsitlusele vaatamata kasutada keskkoolides ja osaltki algkoolides koduse lektüürina. Samuti kui eelmine, kuuluvad koolikirjanduse hulka kitsamas mõttes E. Nurme ja J. Tiedemanni ning E. Roosi rooma kirjanduslood (II B 1). Neist on E. Roosi töö sisukam, aga piiratud ruumi tõttu ka konspektiivsem kui E. Nurme ja J. Tiedemanni kirjanduslugu. Kuigi mõlemad teosed on kitsalt kirjanduslooliselt orienteeritud, võib neid siiski koduse lektüürina soovitada kirjandusest huvitatutele õpilastele. Mõnevõrra võib neis teostes (eriti Nurme ja Tiedemanni omas) leiduvaid rooma kirjanike luuletuste tõlkeid kasutada saateainena klassis (kui „Loomingu“ aastakäigud, kus tõlked ilmusid, ei ole kättesaadavad).

Võrdlemisi nõrgapoolseks osutub 1936. a. ajaloolises kirjanduses üldiste teoste poolest „Eesti Rahva Ajaloo“ (II A) ilmus 1936. a. ainult üks (13.) vihik, milles jõutakse sündmuste käsitlemisega teoorjuse ajani välja. A. 1936. selgus ka kirjastuse avaliku teadaande korras, et „Eesti Rahva Ajalugu“ viiakse lubatud käesoleva aja asemel ainult kuni arkamisajani ja ülejäänud ajastud leiavad käsitlemist kolmes lisaköites. Neist pidi 1936. a. ilmuma esimese lisaköitena E. Laamani „Eesti iseseisvuse sünd“ (II A), kuid ilmus ainult 1. ja 2. vihik. Väliselt on „Eesti iseseisvuse sünd“ kujunemas üheks luksuslikemaks väljaandeks meie ajaloolises kirjanduses. Raamatut ehib arvukas kogu illustratsioonide, millistest suur osa on avaldatud esmakordselt. Kahjuks ei ole toimetus suutnud ennast vajalikul määral maksma panna töö tekstilises osas ja seetõttu mõned osad (näit. juuli algpäevade sündmuste kujutamine jm.) ei ole hästi arusaadavad isegi mitte neile, kes vastavat ajastut tunnevad.

Omaette rühma moodustavad viimased raamatuaasta teosed. R. Antiku „Eesti raamat 1535—1935“ (III A) annab eesti-saksa keelses paralleelses tekstis ja statistilistes tabelites ülevaate eesti raamatu arengu üle, käsitelles eripeatükkides ka trükikodade ja ajakirjanduse arenemist. Mõnevõrra väärtust omavad ka fotostaatülesvõtted vanemaist eestikeelseist käsi-kirjadest, raamatuist, ajalehtedest ja ajakirjadest. Päälliskaudse ja kergeltkirjutatud tööna tuleb J. Roosi eesti raamatu ajalugu (III A) arvesse ainult täiendusena illustreerimise mõttes Fr. Puksovi ja R. Antiku eelmiste aastate ülevaadetes käsitlemist leidnud teoste. Sellisena võib seda J. Roosi raamatut soovitada õpilastele koduseks lugemiseks. Väärtuslikum on V. Poska-Grüntali teos naislikumise üle (II A). Kuigi teos kannatab vähese süstemaatikkuse ja katkendliku käsitluse all, võib teda siiski soovitada esimese eestikeelse ulatulikuma teosena sel alal meie keskkooli ja gümnaasiumi naisõpilastele. T. Kadaka hästi ja ülevaatlikult kirjutatud teos eesti rahvakunsti üle (III A) on ajaloo kursuse seisukohast siiski ainult arvesse tulev täiendava koduse lektüürina õpilastele G. Ränga ulatuslikuma töö kõrval. Mõnevõrra tuleks ta ka arvesse algkooliõpetajatele vastavate kursuste osade sisustamisel tunnis. Koguteoses „Vana Tallinn“ (III A) väärib üldisemat tähelepanu

¹⁾ Klambritesse suletud arvud juhivad nimestiku vastava osakonna juurde, kus on antud täielik teose tiitel.

P. Johanseni artikkel Tallinna Mihkli kloostris asutamise üle, milles autorile omase nobeduse ja julgusega püstitatakse oletus kloostris P. Ventseli nimelise kiriku asutamisest 1219. a. Lindanisa maalinna juures toimuva Eesti-Taani lahingu kohale võidu mälestuseks. Teiseks väärtuslikumaks lisaannuseks eriti meie majandusloole on R. Kenkmaa kirjutus paberitööstuse tekkimise üle, kuna muud kirjutused (H. Peetsilt — J. Hau ja „Ecce homo“ fragmendid) üle, P. Johansenilt — 16./26. märtsi tähtsusest Tallinna ajaloo) väärivad tähelepanu kodukoha ajaloo seisukohast Tallinna koolides. Väärtuslikemaid teoseid 1936. a. ajaloolise kirjanduse alal on A. Süvalepa kirjutatud Narva ajaloo taani ja orduaja osa (II A). Kahjuks kahandab teose huvitavust ja vähendab ka ta väärtust teose kronoloogilise osa ebaõnnestunud esitamise viisi oma alatiste kordumistega, ilma et kuskil probleeme käsitletaks põhjalikult, ja samuti ebaõnnestunud peatükkideks jaotamisega. Tähtsa piirikiindluse ja linna ajalooa pakub teos siiski palju huvitavat, mida eduga saaks kasutada ajaloo õpetamisel.

Parimaid töid omal alal on L. Anveldi „Keskaegne külaelu Lääne-Euroopas“ (I 2 a). Hää materjali valik ja sobiv ning elav esitamisviis võimaldavad meile seda raamatut eduga kasutada referaadi-kirjandusena ja koduse lektüüriina keskkoolis ja osalt ka algkoolis. Väärtusliku lisaannuse orduaegse Eesti majanduselu tundmiseks pakub F. Linnuse artikkel orduaegse mesinduse üle (II B 2 b). Vähema väärtusega on: 1) rootslaste asustuse algust, selle ulatust ja arenemist kujutav E. Blumfeldi artikkel (III B 2 b); 2) V. Voionmaa II Eesti-Soome ajaloolaste päeval peetud kõne Eesti majanduslike mõjude kohta Soomes keskajal (III B 2 b); 3) R. Indreko lühike kokkuvõte (tühes kaardiga) eesti muistsete linnuste üle (III B 2 b) ja 4) A. Tonska mõnevõrra võhiklik katse iseloomustada vanade eestlaste sõjakunsti (IV 2).

Uue aja üldajaloo osas on kõigiti teretunud lisanduseks meie ajaloolises kirjanduses „Suurmeeste elulugude“ seerias ilmunud kahe XVII s. I p. tähtsama riigimehe resp. valitseja — Gustav II Adolphi ja Richelieu — elulood. Neist on eriti väljapaistvaks saavutuseks E. Blumfeldt'i kirjutatud Gustav II Adolphi elulugu (II B 3 a). Ümmargune, terviklik ainekäsitus, tasakaalukas ja kaine oma kangelase tegevuse hindamiseks, võrdlemisi ulatuslik ülevaade reformidest Rootsis Gustav II Adolphi ajal jm. põhjustavad seda teost lugema mitte ainult soovitava koduse lektüüri hulka gümnaasiumi ja osaltki keskkooli õpilastele, vaid ka kasutama raamatut referaadi-kirjandusena meile nii tähtsa Rootsi ajastu käsitlises. Samuti kui eelmist tuleb kõigiti teretunuks pidada A. Söödori Richelieu biograafiat (II B 3 a). Kuigi autoril ei ole õnnestunud teose üksikuid osi siduda tervikuks, pakub raamat siiski palju prantsuse absolutismi teostaja elu ja tegevuse ning prantsuse riigikorra tundma õppimiseks ja sellisena tuleb teda ka soovitada koduse lektüüriina õpilastele.

Eesti ajaloo alal uuel ajal on kahtlemata väljapaistvamaid töid J. Bleyeri kirjutus postiasjanduse üle Rootsi ajal (III B 3 b). Asjaarmastajana ei ole autor suutnud oma rohkete kultuurilooliselt huvitavat materjali vajalikul määral ja kujul kasutada tervikliku töö kujundamiseks ja selles leidub vähema tähtsusega vigu ja väärtõlgitsusi. Kõigile nendele puudustele vaatamata on kirjutuses palju uut rohkete häide fotostaatüüesivõtetega illustreeritud kultuuriloolist materjali, mida eduga saab kasutada kooli ajalookursuse vastava osa läbivõtmisel. Teistest Rootsi aega käsitlevatest teostest väärivad suuremat tähelepanu O. Liivi tööd eestlaste üle Tallinnas ja eestlaste üle sõjaväelastena Põhjasõjas (III B 3 b). Esimeses neist näitab autor eestluse juurdevoolu kujunemist Tallinnas Rootsi ajal, kuna teine kirjutus selgitab esmakordselt eestikeelses ajaloolises kirjanduses eestluse osatähtsust sõjaväelastena Eestimaa aadlilippkonnas. Merkantilistlike põhimõtete esimesi teostamise katseid Narvas käsitleb A. Soom oma kirjutuses (III B 3 b), mis katkendina suurematest tööst suudab mõnevõrra selgitada Rootsi valitsuse majanduspoliitikat ja selle teostamise raskusi meie väikelinnades. Vähema tähtsuse omavad: 1) O. Liivi kirjutus Virumaast Põhjasõja eel (III B 3 b), 2) J. Maide selgitava skeemiga varustatud kirjutus 1700. a. Narva lahingu üle (IV 2), 3) varasemat aega käsitlev G. Mickwitzi kirjutus vanema eesti raamatu kohta (IV 2) ja A. Kornose kõne II Eesti-Soome ajaloolaste päeval baltlaste donatsiooni üle Soomes XVII s. alul (III B 3 b). Eesti ajaloo nii sünge XVIII sajandi nähtustest on meil kujunemas huvipaelumaks vennastekoguduse liikumine. Selle tundmaõppimiseks pakub palju uut R. Põldmäe artikkel vennastekoguduse kirjanduse üle (II B 3 b). Tõös ei leia mitte ainult käsitlemist mitme senitundmatu eestlasest vennastekoguduse kirjamehe töö, tegevus ja saavutused, vaid selgitatakse ka V. Reimani ajast ajaloolastele raskusi valmistav Ignatiuste põlvnemise küsimust. Sellisena nõuab ta arvestamist ja kasutamist kursuse selle osa käsitlemisel.

Rõõmustaval viisil on suurenenud 1936. a. toodangus üldajalugu käsitlev kirjandus kõige uuema aja kohta. Eelmise aasta eeskujul jätkab Ajalooline Ajakiri seminar- ja auhinna tööde kokkuvõtete avaldamist välispoliitiliste vahekorde kujunemise kohta enne Maailmasõda. Kuna suurte allikpublikatsioonide ilmunisega suur osa käsiraamatuis ja muus eriteaduslikus kirjanduses avaldatud seisukohavõttudest vajavad ümberhindamist ja parandust, siis on iga katse selles suunas tervitatav ka ajalooõpetuse seisukohast. Seda ala käsitlevaist kirjutustest on H. Fischeri töö Venemaa Balkani poliitika üle (II B 4 a) ja M. Sorgsepa artikkel Austria-

Ungari Balkani poliitika üle Balkani sõdade ajal (II B 4 a) seda huvitavamad, et need peaaegu vahenditult viivad meid Maailmasõja tekkimise momendini ja aitavad mõnevõrra selgitada uues valguses ka seda viimast saatusriikast sündmuste rida. Omaette rühma moodustavad „Elava Teaduse“ seerias ilmunud raamatud poliitika üle. Hää ja tasakaaluka sissejuhatuse poliitilisesse (erakondlikkusesse) peavooludesse pakuvad „Poliitilised peavoolud“ (II B 4 a). Eelmise raamatu täiendusena tuleb arvesse fašistlik-rahvusotsialitliku sisepoliitika suunatluste iseloomustamiseks ka J. Vilmsi — korporatiivne ühiskond (III B 4 a), kuigi autori seisukohavõtted ei tundu olevat igakord küllalt selged ja põhjendatud. A. Maurois — Inglased (III B 4 a) võimaldab meil uusi vaatekohti inglaste ja Inglismaa mõistmiseks. Esimese ulatuslikuma teosena omal alal lubab Gr. Bienstock'i raamat (II B 4 b) anda uut valgustust maailmapoliitika küsimustele geopoliitika seisukohast, kuigi meile ajaloolastena vahest sellele teadusele omane kaasalsuse tagaplaanile tõrjumine saatus mõiste ees ei ole kõigiti vastuvõetav. Huvitavalt kirjutatud teostena sobivad need teosed koduse lektüürina meie keskkooli- ja gümnaasiumiõpilastele ja tulevad ka arvesse referaadi-kirjandusena nende koolide lõppklassides. Kolmanda rühmituse moodustavad tööd väljapaistvate riigimeeste üle. Siin tuleb esikohal mainida rahvusvaheliselt nii suure levikuga E. Ludvigi — Napoleoni eluloo I k. (III B 4 a), mis eriteadlaste poolt puuduliku materjalikasutamise jm. tõttu teravalt arvustusi on väljakutsunud, kuid siiski võimaldab saada elavat pilti selle suure valitseja elust. Teistest töödest selles rühmas on kõige väärtuslikum E. Rääkköse „P. E. Svinhufvud ja Soome iseseisvuse sünd“ (III B 4 a), mis esmakordselt võimaldab meil erapooletust taotlevat ja ulatuslikku ülevaadet Soome kodusõja ajastust, sellega võimaldab ka võrdluste ja seoste selgitamist meie ja Soome ajaloo kujunemise kohta 1918. a. Ainult täiendusena tuleb eelmisele raamatule lisaks arvesse pidutoimkonna poolt avaldatud P. E. Svinhufvudi biograafia (IV 2). Pealegi on asjatundmatu tõlke tõttu nii mõnigi osa sellest tavaliselt lugejale vähe arusaadav. Huvitavat lisavalgustust Tšehhoslovakkia riigi kujunemisloole pakub B. Linde — E. Beneši biograafia (III B 4 a) ja Poola riigi tekkimisele S. Pomaranski — J. Pilsudski elulugu. Neljanda rühmituse moodustavad mälestuskogud, mis alati soovitatava koduse lektüürina leiavad kasutamist. Esikoha kujutuse venevuse ja plastilisuse poolest omavad siin J. Pilsudski mälestused Poola leegionide esimeste lahingute üle (III B 4 a). Huvitavat ja kerget lektüüri pakuvad ka kuulsaks lahinglenduri M. v. Richthofeni mälestused (III B 4 a). XIX s-i väljapaistvate tegelaste biograafiaid võib koduse lektüürina soovitada meie gümnaasiumi noorte poolt nii huviga loetud Fr. Nietzsche elukäigu ja tööde mõistmiseks Fr. Toomuse kirjutatud biograafiat (III B 4 a) ja avastamisloost huvitatuile A. Hanko kirjutatud Stanley biograafiat (III B 4 a). Muudest töödest võib mainida veel G. B. skeem-kaartidega varustatud ülevaadet Jutlandi lahingust (III B 4 a) ja E. Baumingu kokkuvõtet keskriikide territoriaalsete kaotuste üle Maailmasõjas (IV 2).

Eesti ajaloo alal kõige uuemal ajal on ilmunud, nagu küll tavaliselt, kõige rohkem teoseid. Kooli ajalookursuse seisukohast vaatleme kõige enne „Eesti Rahvuslike Suurmeeste“ seeriat. See 1935. aastane uudisalगतus on 1936. aasta 13 vihu järgi otsustades ilmselt oma taseme poolest ühtlasemaks muutunud ja kuigi ka praegu mitte vaba vigadest, ebatasausisest käsitluses, pakub ta võrdlemisi hääd kodust lugemismaterjali algkooli- ja keskkooliõpilastele. Kõige parem sisult ja tähtsam ajaloo kursuse seisukohast on J. Roosi kirjutatud J. Hurda biograafia (I 4 b); tööke on kahtlemata huvitavam ja tundub sisukamgi olevat kui palju suurem A. Mohrfeldt'i — Hurda biograafia. Teistest samas seerias ilmunud lühibiograafiaist on kõige väärtuslikumad: A. Hanko kirjutatud Kuperjanovi elulugu (II B 4 b), J. Kauba kirjutatud — M. Veske ja A. Irve elulood (II B 4 b), milledest küll viimane, ilmununa enne Villemi vastavat biograafiat, tundub olevat hõre ja lünklik. Samuti on huvitav „Peterburi patriootide“ tegevusele mõnevõrra uut valgustust andev M. Pukits'a J. Köhleri elulugu (II B 4 b). A. Tupits'a K. Pätsi elulooga on seeria toimetus katsunud anda, eeskätt toetudes K. Pätsi juubelialbumi andmeile, elavate tegelaste elulugu ja üldiselt õnnestunud, kuigi mõningal määral annab ennast tunda vajaliku distantsi ja eriuurimuste puudumine, millest tingitud on ka võimalik erapooletus ja päevakajalisus seisukohavõttudes. Hääks ja teatava piirini isegi sama autori (ühes A. J. Toomega) suuremat teost ületavaks saavutuseks tuleb lugeda ka N. Andreseni M. Martna (II B 4 b) biograafiat. Häädeks, ajaloo kursuse seisukohast vähemtähtsateks tuleb arvata lõpuks K. Mihkla kirjutatud L. Koidula ja A. Looringu kirjutatud M. J. Eiseni biograafiaid (III B 4 b); vähem õnnestunud kui eelmised on A. Areti P. Põllu elulugu (III B 4 b). H. Helme eesti ajakirjanduse ajalooga (I 4 b) on meil võimalik lõplikult kõrvale jätta P. Põllu vananenud ja lühikest kokkuvõtet sel alal. E. Laamani „Eesti ühiskond“ (II B 4 b), kuigi vahest puudulik sotsioloogilise struktuuri analüüsi alal, võimaldab meil vaadelda meie lähemat ühiskondlikku arengut ajaloolis-sotsioloogilises seisukohast ja sellisena on ta ka huvitava koduse lektüürina soovitatav gümnaasiumiõpilastele. Erirühmana võime vaadelda eesti ajaloo alalist memuaarikirjandust. Parimaks sel alal tuleb hinnata J. Liivi mälestusi (III B 4 b), kus tuntud luuletaja ja rahvamees suure tagasihoidlikkusega oma isiku väljatõstmisel kirjeldab oma elukäiku, — omadused, mille poolest see elulugu mitmeti meelde tuletab A. Kitzbergi ja A. Jürgensteini

mälestusi. Kirjanduslikult huvitavad on ka K. R. Pusta mälestused (III B 4 b), kuna E. Grosschmidt'i uus mälestuste anne (III B 4 b) ei suuda saavutada seda taset, mis on omane sama autori pealkirjaga „Pealuu märgi all“ avaldatud mälestuste andele. Aga ka sellisena on ta sündmuste kirevuse ja kerge loetavuse tõttu jõukohane lektüür keskkooliõpilastele. Nõrgalt on 1936. aastal esindatud ajalooline kirjandus ärkamisaja üle. L. Kulbini kirjutus 1864. a. palvekirjade aktsiooni juhtivama tegelase Adam Petersoni noorusaegade üle (II B 4 b) aitab meid teatava määrani kummutada deus ex machina muljet, mis senise käsitluse järgi oli olemas selle suurete võtte juhtivama tegelaste kirjeldustel ja hindamisel. Väheha tähtsusega, aga siiski huvitav, lisandus meie ärkamisaja tegelaste elukäigu uurimise alal on L. Anveldi kirjutus A. Kurrikoffi üle (III B 4 b). Meie eelärkamisaja kohta käivast kirjandusest väärib kahtlemata esikoha Faehlmanni ja Kreutzwaldi kirjavahetus (III B 4 b), mis küll teadusliku väljaandena paratamatult on suuremalt osalt saksakeelne, kuid mis koos lisadega pakub huvi mitte ainult nende juhtivate tegelaste eluloo seisukohast, vaid ka näit. Faehlmanni kõneluste Nolckeniga teksti avaldamisega väärib üldisemat tähelepanu. Mõnevõrra huvitavat materjali Tartu ülikooli ja meie kultuurloole üldse pakub O. Liivi kirjutus ülikooli kuraatori G. Craffströmi üle (III B 4 b). Vähem tähtsust on järgmistel kultuurloolisi episoodide ja kõrvalnähtusi kirjeldavaid teostel: 1) J. Roosi kirjutusel Aleksandri-kooli lõpp-päevade üle (III B 4 b); 2) A. Ersi Eesti poliitilise brošüüri käsitleval tööil; 3) E. Laugaste artiklil eesti karrikatuuri arengu algusaegade üle; 4) L. Leemendi kirjutusel esimese eesti purjelaeva Atlandi reisi üle ja 5) A. Looringu artiklil noore Tuglase üle 1905. a. (kõik IV 2). Meie Vabadussõja ajaloo alal on 1936. aastal silmapaistvaks tööks A. Võtingu uurimus Scouts-Rügemendi üle Vabadussõjas (III B 4 b), mis ületab meie rügementide võitlusi Vabadussõjas kujutavaid kirjutusi ja sellisena pakub ka teatavat huvi Vabadussõja käsitlemisel meie koolides, eriti gümnaasiumis.

Koguteostest (IV 1) väärivad tähelepanu peale „Eesti Entsüklopeedia“, mille tunnustatud väärtuste juures ajaloo õpetamisel ei ole vaja pikemalt peatuda, veel järgmised teosed: 1) Eesti kroonika 1935, mis pakub ülevaadet selle nii sündmusterikka aasta sündmustist (näit. Itaalia-Abessiinia sõda, vapside riigipöörde katse jm.) ja saavutusist ühes ajaloo-õpetamisel nii väärtusliku kronoloogilise tabeliga. Väärtuslikke andmeid meie kultuurloole kohta esitab ka eesti-rootsi keelse tekstiga juubeli koguteos Piritla kloostri üle. Vähem tähtsad on: 1) B. Linde toimetatud koguteos Ungari; 2) koguteos Tartu III ja 3) Õitsitud (album XIV).

Ajalooliste roomaanide (V) hulgas on kahtlemata parim S. Undseti „Kristiina Lauritsa tütar“ (II ja III köide), mis keskaegse inimese usaldatava kujutamise kõrval väärib meie tähelepanu ka allakäiva XIV s-i Norra riigi siseolude ja eriti „Musta surma“ ajastu kujutamise tõttu. Eesti ajaloo alalist romaaniid hulgas väärib esikoha meie seniilmunust parim romaani Vabadussõja ajastu ainestikul: A. Kivika „Nimed marmortahvlil“, mis oma algupoolel veniva kirjelduse peale vaatamata eriti huvipakkuv tohiks olla meie keskkooli- ja gümnaasiumiõpilastele, kuna autor kirjeldab oma teoses (Tartu kommertsgümnaasiumi) õpilaste osavõtmist sellest sõjast. Eelajaloolist aega kujutab omas romaaniid „Urmast ja Merikeil“ K. A. Hindrey. Võrreldes eelmisel aastal ilmunud sama romaani I osaga on tegelaste psühholoogiline usutavus kahtlemata paremini põhjendatud, selle eest aga on romaaniid faabula takerdumud ja see kahtlemata vähendab tema väärtust õpilastele soovitatava kirjandusena. A. Mälgu „Läänemere isandad“ omab kujukla keele kõrval kõiki neid vourusi ja puudusi, mis on omased Hindrey romaani I osale. Rääkimata ebausutavaist seiklusist (näit. reis Sigtunast Saaremaale) küsime põhjusega, kas meil on küllalt alust XII s. inimesi ja olusid Eestis kujutada niisugustena, nagu neid kirjeldab autor. Igal juhul noorsoo romaaniid võib ka see töö leida tänuliku lugejaskonna. Liivi-Vene sõja sündmustiku, eriti Ivo Schenkenbergi elu ja seiklused, on võtnud endale süžeeks E. Kippel ja E. V. Saks romaaniid. Neist romaaniid on kahtlemata väärtuslikum juba rohke kultuurloolise materjali esitamise tõttu E. Kippeli „Suure nutu ajal“, kuna Saks „Hannibali rahvas“ ei tõuse palju üle ajaviiteromaani taseme. Oma lugejaskonna peaksid need romaaniid leidma ka meie koolinoorte hulgas ja seepärast võib neid ka soovitada õpilastele, kuigi autorid ei ole ajastu toorse jne. kujutamisel tagasihoidlikud. Suurromaani XX sajandi alguse eestlaste elust algas J. Käerner oma teosega „Tõusva rahva il“. Esialgu on aga sellest mitmekõitelisest romaaniid ilmunud ainult sissejuhatav algainese täpse refereerimise tõttu mitmeti igavusttekitav osa. G. B. Schaw Jeanne D'Arc'i kujutava näidendi „Püha Johanna“ puhul liigume juba ajaloolise romaaniid piirimaile ja teda võiks õpilastele ajaloo-õpetuse seisukohast ainult soovitada eelneva seletusega selle üle, et siin on tegemist autori katsega näha omal viisil mineviku sündmusi ja tegelasi, milline vaatlusviis ei tahagi kinni pidada ajaloolisest tõest.

I.

2. Keskaeg.

a. Üldine ajalugu.

Freiberg, L. Julius Caesar. Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936. (J. Adamson, toimetaja. Ajaloo lugemik alg- ja keskkoolile nr. 6).

Anvelt, L. Keskaegne külaelu Lääne-Euroopas. Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936. (J. Adamson, toimetaja. Ajaloo lugemik alg- ja keskkoolile nr. 5).

4. Kõige uuem aeg.

b. Eesti ajalugu.

Helm, H. Lühike eesti ajakirjanduse ajalugu. Redigeerinud ja järelsõnaga varustanud O. Urgart. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 49).

Roos, J. Jakob Hurt. Eesti vanavara kuningas. Tallinn, K.-ü. „Koolikooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed III sari nr. 17).

II.

A. Üldised teosed.

Eesti Rahva Ajalugu. Toimetanud: J. Libe, A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. III (...13...) ... Varajasem Vene aeg... Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936.

Laaman, E. Eesti iseseisvuse süünd. Eesti Rahva Ajalugu. Toimetanud: A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. Lisakõide I. (1—2...). Ärkamis- ja Venestusaeg. 1905. a. revolutsioon. Maailmasõda. Veebruari revolutsioon. Brest. Iseseisvuse liikumine... Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936.

Poska-Grüntal, V. Naine ja naisliikumine. Peajooni naisliikumise ajaloost ja probleemistikust. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 58).

Süvalep, A. Narva ajalugu. Toimetanud A. Soom. I. Taani- ja Orduaeg. Kirjutatud —. Narva, 1936. (Narva Ajaloo Seltsi toimetised nr. 1).

B.

1. Vana aeg.

Nurm, E. ja Tiedemann, J. Lühike rooma kirjanduslugu. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Roos, E. Ülevaade rooma kirjandusest. Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936. (Keel ja kirjandus nr. 38).

2. Keskaeg.

b. Eesti ajalugu.

Linnus, F. Baltimaade orduaegsest mesindusest. Ajalooline Ajakiri XV (1936), lhk. 1—14.

3. Uus aeg.

a. Üldine ajalugu.

Blumfeldt, E. Gustav II Adolf. „Lövi Põhjamaalt“. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Suurmeeste elulood nr. 34).

Söödor, A. Richelieu. Saavutusrikas poliitikamees. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Suurmeeste elulood nr. 31).

b. Eesti ajalugu.

Põldmäe, R. Eesti Vennastekoguduse kirjandusest XVIII sajandi keskel. Eesti Kirjandus XXX (1936), lhk. 249—69, 324—43.

4. Kõige uuem aeg.

a. Üldine ajalugu.

Bienstock, Gr. Euroopa, maailmapoliitika ja sõjahädaohu piirkonnad. (Tõlkinud N. Andresen. Redigeerinud ja täiendanud prof. A. Piip). Sissejuhatus poliitikasse VII. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 60).

Fischer, H. Venemaa Balkani-poliitika. Balkani sõdade ajastul (okt. 1912 kuni okt. 1913). Ajalooline Ajakiri XV (1936), lhk. 65—83, 115—131.

Poliitilised peavooldud. Konservatism, liberalism, sotsialism. Kirjutatud rootsi eriteadlased dr. L. Ljunglund, dr. H. K. Rönblom ja R. Lindström. Redigeerinud ja järelsõna kirjutanud prof. P. Tarvel. (Tõlked rootsi keelest teinud A. Ränk). Sissejuhatus poliitikasse V. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 48).

Sorgsepp, M. Austria-Ungari Balkani poliitika aastail 1912—1913. Ajalooline Ajakiri XV (1936), lhk. 131—153.

b. Eesti ajalugu.

Andresen, N. Mihkel Martna. Eesti sotsialistliku liikumise isa. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed II sari nr. 11).

Hanko, A. Lein的角度 Kuperjanov. Partisanide lõõgivaimu kehastaja. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed II sari nr. 7).

Kaup, J. Dr. Mihkel Veske. Keeleteaduse pioneer ja isamaalsuse raudne tulehoidja. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed III sari nr. 16).

Kaup, J. Kaptan Anton Irv. Soomusrongide lõõgivaimu kehastaja. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed II sari nr. 8).

Kulbin, L. Adam Petersoni kui juhtiva rahvuslase kujunemine. Eesti Kirjandus XXX (1936), lhk. 305—24, 353—70.

Laaman, E. Eesti ühiskond, selle koostis, areng ja iseloom. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 54).

Pukits, M. Johann Köler. Eestluse eel-
post Peterburis. Tallinn, K.-ü., „Kooli-
Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud
Suurmehed II sari nr. 12).

Tupits, A. Konstantin Päts. Eesti riigi
rajaja. Tallinn, K.-ü., „Kooli-Koopera-
tiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suur-
mehed IV sari nr. 19).

III.

A. Üldised teosed.

Antik, R. Eesti raamat 1535—1935. Arengu-
looline ülevaade (arvulised kokkuvõtted).
Reproduktioonid. Das estnische Buch
1535—1935. Entwicklungsgeschichtlicher
Überblick (Zahlenmäßige Nachweise). Ab-
bildungen. Tartu, 1936. (E. Raamatu-
koguhoidjate Ühingu toimetis).

Kadak, T. Eesti rahvakunst. Peajooni
vana-eesti kunstikäsitööst. Redigeerinud
E. R. Muuseumi direktor F. Linnus.
Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav
Teadus nr. 55).

Roos, J. Lühike eesti raamatu ajalugu.
Selle väline, sisuline ja keeleline areng
400 aasta jooksul. Tartu, Eesti Kirjan-
duse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 51).

Vana Tallinn. I köide. Toimetus: P. Jo-
hansen, R. Kenkmaa, H. Peets. Tallinn,
T. Ajaloo Selts, 1936.

B.

2. Keskaeg.

b. Eesti ajalugu.

Blumfeldt, E. Rootsilisest asustusest
Saaremaal. Ajalooline Ajakiri XV (1936),
lhk. 153—163.

Indreko, R. Meie muistsed linnused.
Kaitse Kodu XII (1936), lhk. 435—39.

Voionmaa, A. Eesti majanduslikke mõjusid
Soomes vanemal keskajal. Ajalooline
Ajakiri XV (1936), lhk. 56—62.

3. Uus aeg.

b. Eesti ajalugu.

Bleyer, J. Postiajaloolisi katkendeid Rootsi
ajastust, seoses Eesti- ja Liivimaaga.
Eesti-Rootsi posti juubeli album 1636—
1936, lhk. 29—74.

Korhonen, A. Baltlaste läänid ja donatsioo-
nid Soomes XVII s. alul. Ajalooline
Ajakiri XV (1936), lhk. 49—56.

Liiv, O. Eestlased Tallinnas Rootsi aja
lõpul. Ajalooline Ajakiri XV (1936),
lhk. 19—24.

Liiv, O. Eestlastest Põhja sõjas ühe väe-
ühiku raamides. Sõjaasjanduse ajakiri
Sõdur XVIII (1936), lhk. 1083—88.

Liiv, O. Virumaa Põhjasõja eel. Sõja-
asjanduse ajakiri Sõdur XVIII (1936),
lhk. 936—42.

Soom, A. Merkantilistlikkude põhimõtete
rakendamise esimesi katseid Narvas. Aja-
looline Ajakiri XV (1936), lhk. 97—115.

4. Kõige uuem aeg.

a. Üldine ajalugu.

B., G. Skagerraki (Jutlandi) lahing 20 aasta
eest. Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur XVIII
(1936), lhk. 520—26.

Hanko, A. Henry Morton Stanley. Aafrika
südame avastaja. Tartu, Eesti Kirjanduse
Selts, 1936. (Suurmeeste elulood nr. 32).

Linde, B. Dr. Eduard Beneš. Tšehho-
slovakkia vabariigi teise presidendi elu
võitluses oma rahva iseseisvuse eest.
Tallinn, Kirj. „Varak“, 1936. (Sari: Täht-
sad mehed ja naised III).

Ludvig, E. Napoleon I. Tõlkinud O. Olesk.
Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Maurois, A. Inglased, nende iseloom ja
Inglismaa. Tõlkinud ja järelsõna kirju-
tanud A. Aspel. Tartu, Eesti Kirjanduse
Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 52).

Pilsudski, J. Minu esimesed lahingud.
B. Linde autoriseeritud tõlge poola keelest.
Tallinn, Kirj. „Varak“, 1936. (Poola
Biblioteek. Toimetaja B. Linde. Neljas
anne).

Pomaranski, S. Józef Pilsudski elu ja
teod. B. Linde autoriseeritud tõlge poola
keelest. Tallinn, Kirj. „Varak“, 1936.
(Sari: Tähtsad mehed ja naised II).

Richthofen, M. v. Punane lahingulendur.
Tõlkinud A. Hanko. Tartu, Noor-Eesti
Kirjastus, 1936.

Räikkönen, E. P. E. Svinhufvud ja Soome
iseseisvuse süünd. Tartu, K.-ü. „Loodus“,
1936.

Toomus, Fr. Friedrich Nietzsche. Üli-
inimese kuulutaja. Tartu, Eesti Kirjan-
duse Selts, 1936. (Suurmeeste elulood
nr. 30).

Vilms, J. Korporatiivne ühiskond. Fašism
ja demokraatia. Kutseesindusliku korra
uuestisünd. Sissejuhatus poliitikasse VI.
Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936.
(Elav Teadus nr. 59).

b. Eesti ajalugu.

Anvelt, L. Andreas Kurrikoff Tüiril. Eesti
Kirjandus XXX (1936), lhk. 409—25,
456—68.

Aret, A. (Kallits, A.). Peeter Põld. Eesti
hariduse teenäitaja. Tallinn, K.-ü. „Kooli-
Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud
Suurmehed III sari nr. 18).

Faehlmanni ja Kreutzvaldi kirjavahetus.
Trükki toimetanud M. Lepik. Õpetatud
Eesti Seltsi Kirjad IV. Tartu, Õpetatud
Eesti Selts, 1936.

Grosschmidt, E. Sõjavangis. Elamusi Vene laguneval rindel, Saksa vangilaagris ja punaväes. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Liiv, J. Elu ja mälestusi. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Liiv, O. Eesti kannust võrsunud aadlimees. Eesti Kirjandus XXX (1936), lk. 174—83, 210—24.

Looring, A. Mattias Johann Eisen. Kirjamees ja rahvaluule koguja. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed II sari nr. 10).

Mihkla, K. Lydia Koidula. Ärkamisaegne rahvuslik suurlüürik. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936. (Eesti Rahvuslikud Suurmehed III sari nr. 13).

Pusta, K. R. Kehra metsast maailma. Mälestusi. Esimene vihk. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Roos, J. E. Aleksandrikooli lõpp-päevad 1905. a. revolutsioonis. Eesti Kirjandus XXX (1936), lk. 448—56.

Võting, A. Scouts-Rügement Vabadussõjas. Tallinn, Selts „Scouts-Rügement“, 1936.

IV.

1. Koguteosed.

Eesti Entsüklopeedia. Redaktsioonitoimikond: R. Kleis, P. Tarvel, J. V. Veski. ... VI (vihk 42) ... — Rakitse. VII (vihk 43—49) Rakk — Tanukad. VII (vihk 50—51) Tanulane ... Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936.

Eesti Kroonika 1935. Kaastöölised: H. Tammer, J. Janusson, H. Reiman, A. Elango, A. Palm, R. Paris. Tartu, Eesti Kirjanduse Selts, 1936. (Elav Teadus nr. 50).

Linde, B. Ungari. Koguteos. Toimetanud —. Tallinn, Kirj. „Varak“, 1936.

Pirita klooster. Birgitta klostret vid Tallinn 1436—1936. Koguteos: Pirita, 1936. (Pirita Kaunistamise Seltsi väljaanne nr. 12).

Tartu III. Linnavalitsuse 1934/35 a. tegevuse ülevaade. Jooni Tartu ajaloo ja statistikast. Tartu, T. linna väljaanne, 1936.

Õitsitud. Eesti Ajakirjanike Liidu Album XIV. Toimetanud E. Jalak. E. A. Liidu väljaanne nr. 17. Tallinn, 1936.

2. Mitmesugused tööd.

Adamson, J. Ajaloo-atlas algkoolidele. Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936.

Altoa, V. ja Ariste, P. Ühest varjujäänud õppeasutusest. Eesti Kirjandus XXX (1936), lk. 224—29.

Bauming, E. Keskriikide territoriaalsed kaotused Maailmasõja rahulepingute põhjal ja järelkaja tänapäeval. Sõjaasjanduse ajakiri Sõdur XVIII (1936), lk. 778—81.

Ers, A. Eesti poliitilise võitluse brošüür 1870—84. Eesti Kirjandus XXX (1936), lk. 13—26.

Laugaste, E. Episood eesti karrikatuuri arenguloost. Eesti Kirjandus XXX (1936), lk. 128—36.

Leesment, L. Esimese eesti purjelaeva sõit üle Atlandi. Ajalooline Ajakiri XV (1936), lk. 14—18.

Looring, A. Noor Tuglas punaseil aastail. Looming XIX (1936), lk. 286—96.

Maide, J. Narva lahing 20. nov. 1700. a. Kaitse Kodu! XII (1936), lk. 747—52.

Mickwitz, G. Uusi andmeid eesti vanema raamatu ajaloo kohta. Ajalooline Ajakiri XV (1936), lk. 62—65.

P. E. Svinhufvud 1861—1936. Väljandaja: Pidutoimikond. Tallinn, K.-ü. „Kooli-Kooperatiiv“, 1936.

Roos, J. Kolm eesti bibliofiili 19. sajandil. Looming XIX (1936), lk. 1150—56.

Tonska, A. Vanade eestlaste sõjakunsti põhijooni. Kaitse Kodu! XII (1936), lk. 163—69.

V.

Hindrey, K. A. Urmas ja Merike II. Romaan. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1936.

Kippel, E. Suure nutu ajal. Romaan Vene-Liivi sõjast. I, II. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Kivikas, A. Nimed marmortahvlil. Romaan. Tartu, Eesti Kirjastuse Kooperatiiv, 1936.

Kärner, J. Tõusev rahvas. Romaan. I köide. Tartu, Noor-Eesti Kirj., 1936.

Mälk, A. Läänemere isandad. Romaan eestlaste viikingiajast. Tartu, Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Saks, E. V. Hannibali rahvas. Ajalooline romaan Liivi-Vene sõjast. Tartu, E. K.-ü. „Postimees“, 1936.

Shaw, G. B. Püha Johanna (inglise keelest tõlkinud A. Bergmann). Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936. (Nobeli laureaadi.)

Undset, S. Kristiina Lauritsatütar. II raamat. Emand. III raamat. Rist. (norra keelest tõlkinud E. Raudsepp). Tartu, K.-ü. „Loodus“, 1936. (Nobeli laureaadi.)

Eesti majanduselu arenemise suund ja väljavaated.

Aarne Vinkel.

Nii iga üksiku inimese kui ka suurte rahvahulkade ettevõtete kordaminek eeldab, et need oleksid juba algusest päälle läbi viidud järjekindlalt ja et neil alati oleks kindel siht ning eesmärk. Pimesi kobamine ja teadmatu tunglemine ühele või teisele poole on sagedasti ainult tühine jõukulutus ilma ühegi tulemuseta. Seejuures on loomulik, et sihikindluse puudusest johtunud ebaõnnestumised ja kahjud on seda suuremad, mida ulatuslikumad on ettevõtted.

Lähtudes esitatud seisukohast, nendime, et riigi kui laialdasema ühiskonnavormi majanduselu alused peavad olema arvestatud ning selgitatud laialdasel ulatuses. See on tähtis eriti väikeriikidele nagu Eesti, sest neil ole nii laialdast ja määravat osa maailmamajanduses kui suurriikidel. Ometi sõltub väikeriikide hääkäik ja koguni nende iseseisvus kindlaist majanduslikest alustest.

Kui vaadelda meie kodumaa majanduselu arenemiskäiku kuni tänapäevani, siis näeme, et see on olnud kaunis muutlik ja mitmepalgeline. Enne iseseisvuse saavutamist oli Eestis domineeriv suurmaaomandus, sest üle poole meie kodumaa pindalast kuulus suurmaapidajatele. Päälegi evisid mõisnikud viljakamaid alasid, kuna talupojad olid surutud kehvemaile ääremaille. Eestlaste kiirem põllumajanduslik arenemine algas alles päälle talukohtade pärisomandiks ostmist. Ka meie tööstuse ilme enne riiklikku iseseisvust oli hoopis teist laadi. Intensiivsem tööstustegevus algas päälle teoorjuse kaotamist; ta oli rajatud vene kapitalile ja kasvas välja Venemaa nõudeist. Mitmesuguste suurte raua- ja tekstiiltööstuste asutamine Läänemere piirkonda oli põhjustatud suurtest veokuludest raudteel. Seega oli ratsionaalsem ennem töödelda vastavad toorained ja siis juba valmiskaubana saata sisemaale. Kuna madala kultuuri tõttu toleaeagsel Venemaal ei pandud rõhku toodete kvaliteedile, siis oli ka kodumaal asetsevais tööstustes toodeldud kaupade väärtus väike.

Aarne Vinkel.

Hoopis uue olukorra löi riikliku iseseisvuse süünd. Meie tööstus- ja põllundussaaduste päämine ostja Venemaa sulges oma piirid välismaa kaupadele. Tuli ümber orienteeruda Lääne-Euroopa turu jaoks. Siin olid aga hoopis teissugused nõudmised. Enne iseseisvustumist olid meie tööstuse ja põllumajanduse tooted varjatud välismaa võistluse eest kõrgete kaitse- ja keelutollidega; kuid uues olukorras pidime endile seisukoha võitma ja säilitama vabas võistluses. Et seda eesmärki saavutada, oli tarvilik kodumaa saaduste kvaliteeti tõsta ja kohastada turunõuetele. Põllumajanduses tõi suure pöörde maareform, millega suurmaapidamine likvideeriti ja asemele astus puhtakujuline eesti väikemaapidamine, mis vastab rohkem eestlaste hingelaadile.

Vabariigiaegse majanduselu esimesel aastakümnel ja osaliselt kuni viimase ajani rõhutati meil pääasjalikult põllundust ning karjandust ja kujutleti Eestit päämiselt põllundus- ning karjandusmaana. Põllumajandusliku kultuuri arendamise suhtes on meil tehtud palju tööd: toodanguvõimet on suurendatud mitmesuguste oskuslike teadmiste levitamisega, talupidajatele on antud laene majapidamiste paremaks ja ajakohasemaks sisseseadmiseks. Kriisiajal püsisid meie põllundus ning karjandus elujõulistena ainult riiklike juurdemaksude abil, sest välisturu madala konjunktuuri tõttu ei katnud sissetulekud kulusid, mistõttu meie põllumajandus oleks hävinud.

Kuid kriisiaeg õpetas meile ka seda, et ainuüksi põllunduse ning karjanduse liigne esirinda tõstmine on kahjulik rahvamajandusele. Nimelt oli meil võimalik põllumajandussaadustele juurdemakse anda ainult tööstussaaduste väljaveost saadud välisvaluuta arvel. Poleks meil tööstust üldse eksisteerinud, oleks kitsikusest väljapääsmine osutunud raskeks.

Kriis ei jätnud puutumata ka meie tööstust. Ka siin tõmbusid turustamisvõimalused koomale. Sellele vastavalt püüdis meie tööstus rohkem kohaneda siseturu nõudeile. Olu-korra parandamiseks tuli esmajoones turule lastavaidprodukte mitmekesistada. Siin on märgatavaid tulemusi saavutatud, sest viimaste aastate sisseveos on tarvitamiskaupade osatähtsus vähenenud, kuna seevastu on tõusnud toorainete ja poolvalmis kaupade sissevedu.

Viimasel ajal koos nn. ülesehitava suunaga on meie riigi- kui ka majanduselus rohkem rõhku hakatud panema kindlamate sihtide ja arenemissuundade fikseerimisele. Seejuures on jäädud peatuma mitmekesisusprintsibile. Eia peeta ratsionaalseks ainult ühe ala, näit. põllumajanduse liigset esirinda seadmist, vaid asetatakse eesmärgiks iga võimaliku ning tulutoova tulundusala arendamine vastavalt meie oludele. Seda juba esmalt seepärast — nagu eespool märkisime, — et ühe ala raskustesse sattumisel on võimalik seda toetada teise majandusala kaudu. Vastavalt sellele ongi viimasel ajal põllunduse ning karjanduse kõrval eriti rõhutatud tööstust, merendust ja ka kalandust. Kui areneb meie tööstus, siis ei tarvitse tulevikus Eestist enam nii suurel määral põllundusprodukte välja vedada, vaid meie tööliiskonna ostujõu kasvades leiavad põllundussaadused realiseerimist kodumaal. Teiselt poolt aga põllunduse alal tegutsejad võivad suuremate sissetulekute puhul rohkemal määral tarvitada kodumaa tööstussaadusi, seega vältides nende mõnikord odavamast müüki väliseturul.

Ka põllunduses ei rõhutada enam ainult ühe ala, näit. toiduviljakasvatamise ainukehtivust. Ka siin tuleb mitmekesistada; tähtis on majapidamise paindumus, mis võimaldab toodangu vähendamist alal, kus tulu väheneb, ja rõhku panna sääl, kus väljavaated paremad. Kui juba päle vabariikliku korra saavutamist alustati meie tööstuse ja põllunduse viimist euroopalisele tasemele, et ta oleks võistlusvõimeline väliseturul, siis kestab see siiaamaani ja on eriti hoogu saanud viimaseil aastail, kus majanduskriisi raskused on ületatud. Eesmärgiks siin on olukord, kus meil ei tarvitseks põllundusele enam riiklikult juurde maksta, kui hinnad halvenevad, ja teiseks, et meie tööstustooted oleksid võimelised kodumaa kui ka välismaa turul võistlema ilma mitmel alal kehtivate kaitsetollideta.

Millised oleksid siis meie majanduselu praegused väljavaated ja tulevikukavatsused? Eesti põllundus suudab oma võistlusvõimelisust tõsta päämiselt hoogsa maaharimise ja parema väetamise teel. Teiseks tuleb märkida suuremat mehhaniseerimist, sest meil on siiaamaani liiga vähe põllutöömashinaid. Et neid aga kasutamisele võtta, peab enne läbi viima mitmesuguseid maaparandustöid — kividest, kändudest ja mätastest tulevad meie väljad vabastada. Kuna meie talud on väiketalud, siis on põllutöömashinate tasuvus väheldane ja neid saab kasutada ainult piiratud ajal. Et seda nähet vältida, on mõeldav masinate ostmine mitme talundi pääle ühiselt. Karjanduses tuleks meil arendada meie oludele vastavaid loomatarõuge. Üldse on Eesti esmajoones karjandusmaa, sest toiduviljadele teevad talviti kahju külmad, samuti on kevad vilu. Karjandust soodustavad päämiselt karjamaade protsentuaalne rõhkus ja taimede liigiline mitmekesisus. Turustamisvõimalused on meil soodsad, sest oleme suuremale põllumajandussaaduste ostjale — Lääne-Euroopale lähemal kui näit. Lõuna-Ameerika põllundusmaad ja Austraalia.

Töönduse arenemiseks on vajaline toorainete ja jõuallikate olemasolu. Töötlemistööstuse tähtsam tooraine meil puudub. Seetõttu võib laialdasemal määral areneda ainult põllundussaaduste töötlemistööstus. Siia alla kuuluvad meieid, piiritusvabrikud, lina- ning villatööstused. Jõuallikate poolest on meie kodumaa õnnelikum. Põhja-Eesti maa-koos leiaime suuri põlevkivi hulki; nende tagavara on 5,5 miljardit tonni. Põlevkivi sobib kütteks, millena ta ongi tarvitamisele võetud raudteel ja mõnedes vabrikuis. Ratsionaalsem on aga põlevkivi kasutamine toorainena mitmesuguste õlide destilleerimisel, sest meie põlev-

kivi õlisisaldavus on suur. Viimaseil aastail on õlitööstus hiiglasammudega arenenud ja me võime ennustada talle veel suuremat tulevikku. On ju õli ja selle saadused maailma tsivilisatsiooni alus. Teise jõuallikana märgiksime turvast. Bestis leidub soid ja rabu ligikaudu 15% kogu pindalast. Turvast ongi viimaseil aegadel rohkesti tarvitama hakatud. Turbale toetub ka meie kodumaa elektrifitseerimiskava. Lõppeks on jõuallikaina tähtsad ka meie kosed ja joad, millede koguvõimsus on 170.000 hobujõudu. Seega jõuallikate suhtes ei ole meile nii väga oluline kivisõe puudumine eesti maavarade hulgas. Samuti omamaiste jõuallikate olemasolu võimaldab teatud piirides välismaiste toorainete töötlemist, mis on praegu arenemas metalli- ja tekstiiltööstuses.

Väljavaateid on meil ka merenduse alal. Meie saarte elanikud on tuntud osavate meremeestena ja tulevikus võib meie kaubalaevastik rakenduda välismaa teenistusse.

Eesti pinnas on soodus metsakasvuks. Kui meie metsandust arendatakse plaanikindlalt, võib see muutuda suureks rahvuslikuks varaks.

Ka kaubanduse arenemiseks on meil eeldusi. Olles vahetülilis Lääne- ja Ida-Euroopa vahel, võib Eesti saada transportkaubandusmaaks. Siia maani on aga transport läbi Eesti olnud kaunis kõikum.

Eelnenust järgneb, et Eestit ei ole loodus sugugi nii ülekohtuselt kahe silma vahele jätnud ja et meil pole mingit alust norutamiseks ja kaeblemiseks Eesti kehvuse üle, vaid meil on eeldusi ja väljavaateid, koguni suuri väljavaateid majanduslikuks arenemiseks, mis meile kindlasti tagavad riikliku ja majandusliku iseseisvuse ning rippumatuse.

Saaremaa Ühisgümnaasiumi lõpuklassi õpilane Aarne Vinkel, kes eespool toodud töö eest sai gümnaasiumi õpilaste kirjandite võistlusel s.a. 23. jaanuaril II auhinna, on sündinud 25. veebruaril 1918. a. Saaremaal Maasi vallas. Orbus ta vara: ema suri tal kuuendal eluaastal, isa kaotas ta kaheksa-aastaselt. Kodutalu pidajaks ja Aarne Vinkel'i kasvatajaks jäi ta ainuke vend. 1926. a. sügisel hakkas A. V. õppima Maasi vallas Kavandi 3-klassilises algkoolis, mille lõpetamise järele siirdus samas vallas asetsevasse Taaliku 6-klassilisse algkooli. Pääle algkooli lõpetamist 1932. a. kevadel jätkas ta samal sügisel õppimist Saaremaa Ühisgümnaasiumis. Vanemais klassis on ta innukasti osa võtnud ringide tegevusest. III klassist alates on ta kooli kirjandusringi ajakirja „Kume Rivi“ toimetaja. Kirjandusringi juhatajaks on A. V. neljandast klassist päälle.

Majanduslike võimaluste avanedes kavatseb Aarne Vinkel edasi õppida ülikoolis keeleteaduse alal.

ARVUSTUSI

„Looduse“ lasteraamatu II sari.

„Looduse“ Lasteraamatu I sarja ilmumist märgiti üksmeelselt üheks meie raamatu-aasta tähtsamaks sündmuseks. Ja seda päris õigusega. Oli ju see meie kirjanduses esimesi, süstemaatilisemalt läbikaalutud ja asjatundlikumalt juhitud üritusi meie oma lastekirjanduse rajamiseks ja viljelemiseks; pealegi olukorras, kus lastekirjandust peeti mingiks tühiseks, kergeks, pool-alaväärtuslikuks, kirjandusliigiks, millega tegelesid vaid abitumad sõnasepad. Igatahes polnud seegi harukordne, et mõni vähe nimekam kirjanik nimetas noorsoo- või lastejutuks vaid seda oma paladest, mis kirjandus-kunstilisel vaekausil täit kaalu poleks välja andnud.

Aga pole huvitusest märkida, et ühegi meie kirjandusteose puhul pole kirjandus-
arvustajate seisukoht üksteisega nii suures vastolus olnud, nagu seda võis märgata sõnavõt-
tudes Lasteraamatu I sarja üksikteoste kohta. Raamat, mis ühele ei meeldinud, tõsteri
teise poolt taevani ja ümberpöörduks. See on tõenduseks, kui puudulik on meil veel aru-
saamine õigest lastekirjandusest, ja ühtlasi ka hoiatuseks, kui ettevaatlik peaks oldama vastava
ala teoste hindamisel.

Kitsas ruum ei luba käesolevas Lasteraamatu II sarja üksikasjalisemalt vaadelda.
Märgiksime selle üksikteoste üldilmest, ainealast ja ideestikust vaid kõige olulisemat, ühtlasi
püüdes neid teoseid väärtuselt rühmadesse ja järjekorda asetada.

Kogu sarja toimetamisel on püütud anda esikoht algupäranditele. Nende vahekord
tõlgetega on 2 : 1. Lastekirjanduse rajamisel on see igatahes julge ja arenemist õhutava
tähtsusega ettevõtte. Meenutades I sarja autoreid, võib märgata, et on tõusmas koguni
paar-kolm nime, keda tuleb edaspidi lastekirjanike hulgas esimeste reas arvestada. Mõt-
leme eriti Irma Truupõldu ja K. Ristikivi.

Esimesele kohale esimese nelja algupärandi hulgast asetaksimegi I. Truupõllu teose
„Öömori okaslinn“. Kui sama autori esikteose — „Rohelise päikese maa“ puhul võis
märkida autori suuremalennulist fantaasiat, loodusesse sisseelamisjõudu ja tendentsita kujun-
damisuskust, siis seda enam paistavad silma need kirjanikuvoorused ta praeguses teoses.
Lisaks sellele on tegelaskonnas, autorile armsais ja lapsi huvitavais putukais, suuremat kont-
sentratsiooni märgata. Võõrapäraselt kõlav „Öömori okaslinn“ on sipelgapesa, „suurriik“,
kus keeb hoogus diferentseerunud aladega töö, kus palju muresid ja rõõmusid. Teoses
peitub sügav mõte, mis on eriti tähtis ühiskonda sisseastuvaile noorukeile. See on ühis-
kondliku elu struktuuri ja selle põhituuma — kohustuse, sõnakuulmise, töökuuse, eneseohver-
duse ja armastuse mõistmine. Teosest peegeldub autori suur armastus looduse vastu ja
see peaks olema lastelegi nakkav, kuna peale sündmustiku on teose sõnastuski värske ja soe.

Järgmisena, mitte mõeldes, et seda ei võiks asetada „Öömori okaslinna“ ette, mai-
niksime K. Ristikivi „Semud“. Ainult üks päev koerakutsikate elust, aga täis tegevust ja
juhtumusi, kuna sel päeval astuvad noored „käppjalad“ iseseisvalt ellu. Iga kutsikas, nagu
see teose kaaneillustratsioonistki nähtub, on tüüp omaette ja huvitav, aga eriti seepärast,
et iga kutsika grimassist näeme ühtlasi mõnd tuntud poisipõnni välja vaatamas. Niisama
tüübilised on iga kutsika seiklused, mis korda-mööda jutustatakse. Selles teoses tuleb kiita
veel rõõmsat, koomilist põhitooni, mis on meie, enamikult melanhoolse kallakuga lasteraa-
matute peres väga harukordne. Osa jutust on värsistatud ä la Jeršov ja nii õnnelikult,
et autorile võib soovitada selles stiilis julgemat jätkamist. Ega „Konjok gorbunoki“ värs-
s polegi palju parem:

„Nähvitsal on targad mõtted
Omamoodi ettevõtted,
Kirju kuub ja valge händ
harali kui pudrumänd . . .“

K. Ristikivi „Sinine liblikas“ on moraalitsemvam kui eelmine. Siin püütakse
lugejat veenda, et kõige püsivam ja väärtuslikum õnnelikkus seisab inimeste üksteise tegu-
semismotiivide mõistmises ja üksteise armastamises. See idee on peidetud muinasjutulisse
palasse sinisest liblikast, kelle haldjad ainult üheks päevaks maailma saavad, et see võiks
seitsme sooviga üheksa inimest õnnelikuks teha. Kuna liblikale on antud elada nii vähe
aega ja kuna ta lendab mitmesugusesse keskkonda, sattudes seejuures põnevaise olukorrisse,
siis on teos lastele algusest lõpuni põnevusega loetav.

E. Ramla „Lugu põialpoisist, kotkast ja sitikast“ tuleb ka mainida paremate
lasteraamatute hulgas, kuna siin ei minda moraalitsemisega liiale ja antakse põnevat, lii-
kuvat sündmustikku, mis lapse elavale fantaasiale annab vajalikku tegevust. Selles raama-
rukases peitub idee kasvatada koduarmastust, sõnapidamist ja töökust, eriti põllunduslikku.

Mõnele peenutsejale inimesele võib sitika ja põialpoisi tegevus „lehmakookidega“ maa väetamisel paista jälestatavana, teataval määral muinasjutustiili rikkumisena, kuid see pole mõõduandev, sest lastele on sitika tegevus võõras ja mitte nii „vastik“ vaadata. Stiili küsimus pole lasteraamatu juures esimesi, vaid viimseid.

Järgmisest rühmast mainiksime esimesena L. Roberti „Rekon“. Ajalooline jutustus muistsest iseseisvuseajast. Teos pakub pilti muistseist relvadest, sõjapidamisviisidest, kaubitsemisest ja mereröövlike retkedest. Ideeliselt ta püüab kasvatada lastes julgust, kangelasmeelt ja vahvust.

Peategelaseks on külasepa poeg, kes isaga koos sõidab kodust kaugele, mereäärsele laadale. Tapetakse karu, päästetakse väikese tütarlapse elu ja võetakse osa merelahingust — sündmused, mida iga indiaanlaslugudesse astuja põnevusega, isegi kasuga loeb.

E. Öuna „Kolm oravat“ on lugu orvuks jäänud oravapoegade elust. Selle pala idee on propageerida loomakaitset ja veenda, et igale olendile on armsaim tema sünnipaik, kus täiuslikumat elurõõmu võib maitsta. Võõrsil elamine on raske, kuid veel raskem on olla vang. — Lapsed toidavad küll kinnipüütud oravat igasuguste maiustistega kuid see on ikkagi väga kurb ning ta nagu meelega nälgib. Ta hambadki kasvavad viimaks pikaks ja lõpuks ta ei saagi süüa. — Niisiis, ka vabadus on kallis, mida peab kõigest hingest armastama ja püüdma säilitada.

Jutustus ise aga tundub pisut kohmakana, eriti alguses, kus ei saada hästi küsimuse juurde, ja lõpus, kus ei saada loomulikult lõpetada.

Terves Lasteraamatu sarjas on omapäraseim A. Valgma „Rahapada“. See tahab olla lastekohane kriminaaljutt, millesse puistatud on ka kasvatuslikke terakesi. Ülesande pakkuda lastele nende omast mänguelust, kus sageli seisavad tähelepanuväärival kohal kriminaalse sisuga mängud — „Röövliid“, „Vargad“, „Politsei“ jne. vastavat lugemismaterjali, täidab raamat rahuldavalt. Eristat kirjanuslikku väärtust aga tal pole, sest kuigi sündmustik on viidud meie mereäärsele suvituselinnale ja pildil ühele tegelasele on pandud pähe „vapsimüts“, tundub see kokkuklopituna üldiselt kriminaalseis teoseis esinevaist juhtumusist ja lahendusist.

Leida Tigase „Lugu kahest laisast varesest“ piitsutab laiskust ja loidust. Idee on liiakski selge. Sama, mis juhtub varesepoegadele nagu vangis, põlu ja naeru alla sattumine, võib juhtuda ka laiskade inimestega. Nii nagu „Kolmes oravas“ vihjati vabaduse tähtsusele, nii ka siin näidatakse, et isegi suurim laisk tunneb end vangis õnnetuna isegi rikkalike lihapottide ääres. Laisad varesepojad, tunda saanud vangipõlve viletsust, on puurist pääsedes nagu ümbersündinud. Nad võetakse töökate vareste seltskonda tagasi ja nad leiavad, et tööõõm on midagi palju mõnusamat kui laiskuse loidus ja mugavus. Oleks ka väga meeldiv raamat, kui õpetusniidid ei paistaks jutukoost nii selgelt välja.

Ilmar K. Ainelo „Vello tee õnnele“ ja E. Valmre „Mardi esimene suur teekond“ on algupäranditest kõige kahvatumad ja huvivaesemad, kuigi on jutt lastest. Aga moraali on seda enam ja seda selgemalt, nii et selles mõttes pole lapsel kummaski enam midagi mõelda jäetud.

„Vello tee õnnele“ propageerib vanematearmastust, kombelisust ja töökust, näidates kuidas ettevõtlik, õiglane poiss saab ajalehepoisist trükikoja õpilaseks. Teose tähelepandevaimaks küljeks on agulilaste elu realistlik kujutamine. „Mardi esimene suur teekond“ on väikese poisikese esimene käik läbi Tartu linna. Ta päästab uppumisest vabrikandi poja, kelle vabrikus tema isa töötab, ja saab nii hoobilt päevakangelaseks, kindlustades vabrikandi abil ka oma elu tulevikuväljavaated.

Tõlgetest mainiksin esikohal E. Danko „Hiina saladus“. See teos ühendab endas põnevat, romaaniaolulist lugemismaterjali ja ajaloolist saateainest tähtsama tarbeaine portselani leiutamise ja selle valmistamise üle. Teose esimeses osas jutustatakse, kuidas Hiina portselan tungis Euroopasse ja kui kallid olid portselanist esemed enne nende valmista-

mise oskust Euroopas. Portselani valmistamist läheb Euroopast Hiinasse uurima keegi väga kaval munk, kes oma elu kaalule pannes tungib piinliku hoolega valvatud Hiina portselanivabrikusse. Teose teises osas jutustatakse portselani kõrval ka 18. sajandi kullavalmistamiskatsetest ja näidatakse, kuidas seesuguste alkeemiliste katsetega olid seoses teised leiutised nagu portselangi.

Raamatu peakangelaseks on portselani leiutaja Böttgeri isik. Tema kurb saatus, mida on näidatud selleaegse elu selgel taustal, paneb noore lugeja süvenedes mõtlema läinud aegade erinevusele, kasvatades nii ühtlasi tema ajaloolist mõtlemist. — Huvitav lugeda täiskasvanulgi.

Järgmisena tuleb kõnealla J. L. Bristley „Miia-Milla-Manda“ tütarlapse elu käsitlev raamat. See on „Semude“ kõrval rõõmsakoelisemaid raamatuid „Looduse“ Lasteraamatute hulgas üldse. Propageerides perenaiselikku, majanduslikku mõtlemist ja töötamist, on teos ometi palju, palju meeldivam kui mõni teine väga kõrgete ja suurte ideedega lasteraamat. Autor saavutab oma menu eeskätt elava keelega. Meie lapsi on küllalt toidetud igasuguste manitsustega ja kõrge moraalisemiseega; andkem neile ka seda, kuidas inimene peab õppima töötama ja oma tööd korraldama, nii et see annaks vahendit, millest nii paljugi sõltub — raha. „Miia-Milla-Manda“ on seda laadi raamat.

„Lugu kolmest pörsast“ on kirjutatud äsja lugemaõppinuiile ja eelkooliealiste lastele ja trükitud suure kirjaga. Selles jutustatakse, kuidas pörsakesed ehitavad enestele majad. Eluga pääseb ainult üks pörsas, kes ehitab endale tugeva, telliskivist maja, mida hunt ei suuda purustada. — Ka oma moraal, ja mitte päris halb.

M. Konopnicka „Altmaakese seiklused“ on Lasteraamatu lugejaile osalt juba tuntud, kuna siin on samad tegelased, kes esinesid I sarja „Jutupaunikus“. Raske ütelda, kas meie laste kujutluses altmaakased, päka-pikud jt. seesugused „isandad“ nii tähtsal kohal on kui teiste rahvaste juures.

Tõlgetest ju võiks isegi ütelda, et kogu Lasteraamatu II sarjast võib viimsele kohale asetada R. Henningsi „Väikene Heini“. Selle autor on küll haaranud kogu poisikese maailma, kodu, kooli, lähema ümbruse, lähemad ja kaugemad sündmused — laevasõidu, laada, ekskursiooni jm., kuid sündmustik on siiski igav ja keskenduseta, nii et heatahtlikemgi lugeja peab küsima, miks on seesugune raamat üldse tõlgitud.

Lõpuks ei saa Lasteraamatu vaatlusel kinnitamata jätta, et selle kaaned on erandita õnnestunud. Kuna nad on valmistatud ühe kunstniku, R. Kiviti poolt, siis on nad oma mitmekesisuses ühtlasi ka ühtlased. Ka Lasteraamatu siseillustratsioonide alal pole R. K. võistlejat, kuigi on II sarja juures püütud uusi jõudusid tegevusse rakendada.

Kokkuvõtteks peame märkima, et kuigi Lasteraamatu sarjas leidub mõni teos, mis puht-kirjanduslik kunstiliselt seisukohalt on kergevõitu, tuleb seda sarja tervikuna ometi hinnata kõrgelt, sest siin on vähemalt püütud süsteemikindlalt ja mitmekülgsemalt lastekirjandust viljelda. Mitmekülgsus aga kasvatab tervikinimesi, keda meil on tarvis.

A. Pärl.

Kirjandust usuõpetajaile.

Üleriigilisel usuõpetajate päeval 4. jaanuaril s.a. Tartus toonitati ühelt poolt suurt puudust usuõpetuse ala kirjandusest, mis aitaks usuõpetajal teed leida probleemide rägastikus; teiselt poolt toodi ette, et kirjandust on, aga seda ei loeta. Tõeliselt on siin õigust mõlemal poolel: vastavat eestikeelset kirjandust on, kuid teda on vähe ja sagedasti ei teata sellegi olemasolust, eriti kui see on ilmunud väljaspool meie kiriku kirjastust ja liiga vähe propageeritud ilmalikus ajakirjanduses. Seepärast lubatagu siin juhtida kolleegide tähelepanu kolmele uemale raamatule.

Dr. Stanley Jones: Kristus ja inimkonna kannatus. Eestistanud mag. Salme Klaos. Keeleline korrektor: õpet. J. Jaanisto. Kirjastus „Kristlik Kaitsja“, Tartu, 1935. a. 192 lk. Hind. Kr. 1.60.

Saatesõnas öeldakse: „See raamat on mõeldud eeskätt haritud lugejaile“. Sellele nõudele vastab küll teose sisu oma sügavuselt ja laiuselt. Terava mõistusega püüab autor tungida viimsete konsekventsideni kannatuse-küsimuses, seejuures haarates ja võrreldes usu- lisi vaateid väljaspool ristiusku. Nende hulgas ka India vaateid. Viimane asjaolu võiks olla olevikus eriti huviäratav, kuna India maailmavaadet propageeritakse ka meil just haritlaste ringkonnis teosoofia ja antroposoofia nime all. Teost iseloomustab selle lõpplause: „Stoik kannatab, epikuurlane püüab lõbutseda, buddhist ja hindu astuvad kõrvale pettunult, muha- meedlane alistub ja ainult kristlane hõiskab.“

Raamat pakub palju huvitavat materjali usuõpetajale, kellele õpilased esinevad küsi- mustega Kristuse kannatuse vajalikkuse ja inimkonna kannatuse paratamatuse kohta. Ära- tab mõtteid otsima, kuid püüab ka ise vastata raskemaidki küsimusi.

Vilhelm Moock: Ürgusund. Inimkonna varimaid tunnislusi Jumala ilmu- tusest. Autori poolt täiendatud tõlge saksa keelest. Autori loal saksa keelest tõl- kinud mag. E. Salumaa. Keeleliselt redigeerinud mag. Joh. Aavik. Kirjastus „Külv“ Nõmmel, 1936. 96 lk. Hind. Kr. —.80.

Raamat toob populaarsel kujul kokkuvõtteid ja tulemusi Viini ülikooli prof. Wilhelm Schmidt'i suurest kuueköitelisest, ligi 5.000-leheküljelisest usundiloolisest teosest „Der Ursprung der Gottesidee“. Materialistlik-evolutsionistlikule maailmavaatele õige ootamatult jõutakse uurimuses kultuur-ajaloolise analüütilis-sünteesilise meetodi töötulemusena kristliku vaate seisukohale: mitte manism, animism, preanimism (elava laiba usk) jne. ei ole inim- konna ürgreligioon, vaid selleks on monoteism.

Pakub usuõpetajale võimalust orienteeruda usundiloo ajaloo keerdkäikudes, huvikül- last materjali eriti gümn. V kl. usuõpetuse tundidele, kuid käsitledavad küsimused võivad üles kerkida isegi algkooli usuõpetuse tunnis ühenduses ajalookursuse ürgaja käsitlemisega.

A. J. Russel: Ainult patustele. Autoriseeritud lühendatud tõlge inglise kee- lest. Tõlkija: J. Negro-Vyssokotsky. Keeleline redaktor: mag. Joh. Aavik. Kir- jastus „Külv“ Nõmmel, 1936. VIII+292 lk. Hind. Kr. 2.50.

Tähtsaim raamat oxfordliikumise üle. Elavate kirjelduste kaudu tutvustab lugejat selle liikumisega, mis mitte niipalju ei teoretiseeri usuküsimuste üle, kuipalju püüab seda viia tegelikku ellu moodsel ajal algristikoguduse põhimõtteil. Usuõpetuse tundidel seisame sageli kalduvuse ees sattuda liigsele teoretiseerimisele. Russel'i elavad kirjeldused pakuvad head saateainet eriti kõrgemais klassides mitte ainult õpilastele kohast kodust lugemisvara, vaid seda ka igale haritlasele, kes tahab tungida usuelu sügavustesse ka oleviku seisukohalt lähtudes.

Kahju, et eestikeelne tõlge on ilmunud lühendatult. Võib-olla on sellega tahetud väljaande hinda alandada.

M. Morats.

MITMESUGUST

Teateid XI üldlaulupeost.

Kooride registreerimise tähtjaks XI üldlaulupeoks oli 1. märts s.a. Seks ajaks oli registreerunud 482 koori 15147 laulja-mängijaga. Kuna aga õige arvukalt koore ei jõudnud tähtjaks oma registreerimislehti ära saata ja on palunud tähtaja pikendamist, siis otsustas Lauljate Liidu juhatus veel lühikest aega koore laulupeole vastu võtta.

Laulupeo muusikaline eeltöö algas 28. veebruaril esimese raadiotunniga ja jätkub pühapäevaste raadiotundide näol (kella 13.10—14.00) kuni maikuu alguseni.

Juunikuu algul toimub koorijuhtide instrueerimiskursus Tallinnas. Seejärele katkevad muusikalised eeltööd sügiseni, siis algavad eelproovid.

Laulupeo puhkpilliorkestrite kava on koostatud järgmistest helinditest: 1. E. Tamme avamäng „Kalev ja Linda“, 2. M. Lüdigi „Skertso“, 3. J. Hiobi „Largo religioso“, 4. J. Jürgensoni „Rukkirääk“, 5. M. Lüdigi „Jaaniöö“ ja 7. R. Kulli „Tuljak“. Mainituist on seni trükist ilmumata veel J. Jürgensoni „Rukkirääk“, mis aga tuleb müügil enne kevadpühi.

Algkoolide käsitööpetajate päev.

Õpetajate Koja algkoolilõpetajate ja lasteaednike seksioon ja Eesti Õpetajate Liidu käsitööpetajate toimkonna korraldusel peetakse algkoolide käsitööpetajate päev Tallinnas, linna I tütarlaste gümnaasiumis ruumes, Narva mnt. 1, 24. ja 25. märtsil 1937. a.

Päeva kavas on mitmed referaadid Eesti ning Soome haridustegelastelt ja õppekäigud koolidesse ja tööstustesse. Osavõtjate registreerimine algab 24. märtsil kell 9, päeva avamine on kell 10.

Päevadest osavõtt on maksuta.

Vabariigi Valitsuse lahel vastutulekul on võimaldatud päevast osavõtjale 50% hinnaalandusega sõit raudteel edasi-tagasi piletihinnast.

Päevast osavõtjale on korraldatud ühiskorter Gustav-Adolfi gümnn. ruumes, Kloostri t. 16.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest, „Kooli-Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas, „Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus ja „Õpistus“ Viljandis.

Kuulutuste hind on kaantel 35—40 kr. ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Päts, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grüntal, O. J. Kiisel, A. Kurvits ning E. Terasmäe ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja V. Päts.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

UUS EESTI

*pakub iga päev palju tarvilikku
ja huvitavaid kodu- ning välismaalt.*

**Teie oma huvides on iga
päev lugeda „Uus Eestit“**

Tallinn, Pikk 40

Tel. 442-06

„ERIKA“ Vd. Tõnisson & Ko. SEEMNEKAUPLUSED

Tartus, Suurturg 2

Abikauplused: Viljandis, Tallinna 5, „Seasaares“

Rakveres, Turuplats 1

**Soovitame ristikeina, timuti,
aiavilja ja lillede seemneid.**

Täielik vastutus idanemise ja sordiehtsuse eest.

**Puukoolist viljapuid, marja-
põõsaid, ilupuid ja ilupõõsaid.**

Müügikoht Tartus, Viljandi t. 7, Vaksali t. 23.

*Pühade laual
olgu esikohal*

A. Brandmann

kakao • šokolaad • kompvekid

SEEMNEÄRI NURMSALU-LAURI & Ko.

Tartus, Suurturg 17. Telefon 10-96.

Soovitab hästiidanevaid puhtasordilisi
aed- ja juurvilja, lille-, ristiku- ja teisi

SEEMNEID.

Noori viljapuid ja sõstrapõõsaid. Vaa-
rika- ja maasikataimi. Aiandus- ja me-
sindustarbeid. Tolmutamiseks: kalt-
siumarsenaati, dusturani. Pritsimiseks:
viljapuu-karbolineumi, kasoraani, tu-
bakaekstrakti, solbari. Puhtimiseks:
germisani, uspuluni, ceresani.

Hinnakirjad saadetakse nõudmisel hinnata.

Tallinna Majaomanikkude Pank

HARJU 45.

HOIUSUMMAD,

LAENUD, VÄLIS-

RAHA, SEIFID.

Kodune keskjaam 478-50

Juhatus 443-67

ESIETENDUSKINO

GLORIA-PALACE

Neljapäeviti k. 1/24 p. l.

Tallinna Linna Pedagoogika Muuseumi korraldusel

õpilasetendused

Pühapäeviti k. 12 päeval

kultuur- ja lasteetendused

Kus on elekter, seal ka

„ELEKTRIK“

„Elektrik“ — organiseeritud elektrikute häälekandja, — on ainukeseks elektrotehniliseks ajakirjaks Eestis.

„Elektrik“ jälgib tähelepanelikult elektrotehnika arengut maailmas ja toob sellest värskemaid uudiseid.

„Elektrik“ annab praktilisi näpunäiteid elektrotehnilisel alal töötajale, süvendab nende teoreetilisi teadmisi ja võitleb agaralt elektrikute pere huvide eest Eestis.

„Elektrik“ on kujunenud hädavajalikuks käsiraamatuks kõigile neile, kes on huvitatud elektrimajandusest.

Kes ajaga tahab sammu pidada, loeb „ELEKTRIK'UT“.

„ELEKTRIK“ ilmub Elektrikute Ühingu väljaandel 6 korda aastas. Tellimishind on 2 kr. aastas, 1 kr. poolaastas. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised Eestis.

Toimetus ja talitus: **Tallinn, Lühikejalg 6.** Avatud kella 9—11.
Telefon 477-17.

Vanim ja tuntuim muusikariistade tööstus

FA **AUGUST KRISTAL**

Asutatud 1889. a.

Tallinn, Sakala 42 (end. V. Pärnu), tel. 462-60

Soovitab võistlemata headuses

**keelpille, vilespille,
muusikalöökrüütu.**

Nikeldamine, metallitremine. Parandused — ruttu, odavalt ja hästi. Koolidele % %.

Häid

pühi

soovib austatud kaubatarvitajale

A/S. RAUANIIT

Põhja pst. 7, tel. 440-52

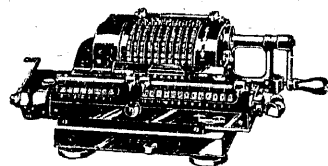
Reserveeritud

Lõbus meeleolu

Ahto ★ Turist ★ Kuldmedal

ETK toodab rahvale väärtkaupa!

UNDERWOOD kirjutusmasinad
ROTO paljundusaparaadid
TRIUMPHATOR arvutusmasinad
ja mitmesugused muud büroomasinad.

TALLINN
Harju 21
Kõnetr. 436-50

K/M. JÜRI KODRES
ainuesindaja.

KAWA

SOKOLAAD * KOMPVEKID * KAKAO *

REISIBÜROO

PEAKONTOR :

Tallinn, Raekojaplatsil

(Tartu Panga kõrval)

Telefon 433-20.

OSAKONNAD :

Tartu, Suurturg nr. 7.

Telefon 3-72.

Pärnu, Endla majas.

Telefon 1-13.

Telegrammide aadress :

ERBO Tallinn või Tartu.

Esitus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ning valuuta ost turistidelt. ∞ Välismaa passide ja viisumite muretsemine. ∞ Ringreisi piletid turistidele kogu Euroopas. ∞ Õhusõidupiletid „Aero“, „Deruluft“ i ja „Lot“ i liinidele. ∞ Kohalikkude omnibusellinide piletid, o-t. „Mootor“ ja teised. ∞ Nõuanded ja arvestused reise kohta tasuta.

Raudtepiletite müük :

- a) kõikidesse kodumaa jaamadesse,
- b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.

Laevapiletite müük :

- a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel, b) ookeanipiletid inglise, saksa, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse suuremaise ulgumere sadamaisse.

A-s. „Eesti Reisibüroo“.